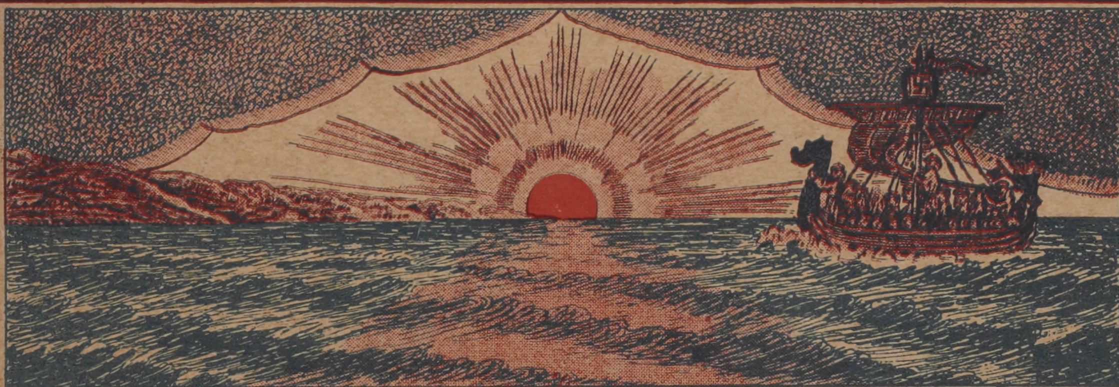
Tímarit

Þjóðræknisfélags
Islendinga

V. ÁR.

WINNIPEG MANITOBA

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga

V. ÁRGANGUR

Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megni, að Íslendingar megi verða sem beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi.

2. Að styðja og styrkja íslenzka tungu og bókvísi í Vesturheimi.

3. Að efla samúð og samvinnu milli Íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal Íslendinga í Vesturheimi, er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli, á svipaðan hátt og hin ýmsu þjóðernisfélög hér í álfu, svo sem "The United Scottish", "Sons of England" og fleiri.

Hver einasti Íslendingur í þessu landi ætti að standa í félaginu. Ársgjald fyrir fullorðna $1.00, unglinga frá 10—18 ára 25 cent, barna innan 10 ára aldurs 10 cent.

Markmið félagsins er, að vinna að framförum og samheldni meðal Íslendinga hér í álfu, og að hjálpa til þess, að unglingum gefist kostur á að læra íslenzku, eftir því sem ástæður foreldranna kunna að leyfa.

Allar upplýsingar um félagið veitir "Félagsstjórnin" og má skrifa til hennar. Inngangseyrir og ársgjöld sendist til "Fjármálaritara", en áskriftargjaldið að Tímaritinu til "Skjalavarðar".

Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi.

P. O. Box 923, Winnipeg, Manitoba.

Fjárhagsskýrsla.

féhirðis Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi yfir árið 1922.

I. Aðalreikningur.

INNTEKTIR:

Til góða frá fyrra ári	$292.46	
Viðtekið frá Fjármálaritara	214.27	
Viðtekið frá deildinni "Frón" til kenslumála	110.00	
		$ 616.73
31. desember 1922 — Tekjuhalli		165.39
		$ 782.12

ÚTBORGANIR:

Richard Beck (þriggja mánaða kenslukaup)	$180.00	
Jódís Sigurðsson (þriggja mánaða kenslukaup)	150.00	
R. Stefánsson (tveggja mánaða kenslukaup)	110.00	
K. B. Snyfeld (tveggja mánaða kenslukaup)	100.00	
Borgað til kenslumála deildarinnar "Harpan"	15.00	
Séra Jónas A. Sigurðsson (fargjald á aðalfund)	29.00	
Ásg. I. Blöndahl (fargjald á aðalfund)	25.00	
Pósthólf félagsins	4.00	
Columbia Press (auglýsing)	13.72	
Viking Press (auglýsing)	13.45	
Próf. Svb. Sveinbjörnsson	50.00	
The Icelandic Good Templars of Winnipeg (húsaleiga fyrir ársþing 1922)	68.00	
O. S. Thorgeirsson (fyrir prentverk)	19.00	
F. Swanson (borgað fyrir frímerki)	4.95	
	$ 782.12	$ 782.12

II. Fjárhagur Tímaritsins.

INNTEKTIR:

Tímaritssjóður frá fyrra ári	$ 887.48
Tímaritssjóður 1. jan. 1922 í Landsbanka Íslands í Reykjavík, kr. 619.20 áætluð 18 cent í krónunni	111.45
Innkomið fyrir auglýsingar í II. árg.	44.25
Innkomið fyrir auglýsingar í III. árg.	1076.25
Innkomið fyrir auglýsingar í IV. árg.	141.00
Viðtekið frá Finni Johnson skjalaverði, fyrir Tímaritið	460.20
	$2720.63

ÚTBORGANIR:

Viking Press, eftirstöðvar fyrir prentun III. árgangs		$ 731.65	
Ritlaun við III. árg., borgað í dollurum		220.38	
Ritlaun við III. árg, borgað í krónum, kr. 219.90 áætlað 18c í kr,		37.96	
Modern Office Appliances, Ltd. (ritvél)		75.00	
Símagjöld til Mountain, N. D., og Gimli, Man.		2.30	
Columbia Press, niðurborgun fyrir prentun á IV. árg.		300.00	
Til jafnaðar í sjóði	$1279.85		
Á Landsbanka Íslands, 31. des. 1922, kr. 408.30, 18c í kr,	73,49		
		1353.34	
		$2720.63	$2720.63

III. Óinnheimt og óútborgað.

ÓINNHEIMT:

Óinnheimt fyrir auglýsingar í II. árg.		$ 3.75
Óinnheimt fyrir auglýsingar í III. árg.		112.50
Óinnheimt fyrir auglýsingar í IV. árg.		1608.00

ÓÚTBORGAÐ:

Áætluð ritlaun fyrir IV. árg.	$ 260.00	
Áætlað óborgað prentverk fyrir IV. árg.	786.00	
Til jafnaðar	678.25	
	$1724.25	$1724.25

IV. Fjárhagur félagsins.

Sjóður Tímaritsins	$1353.34		
Útistandandi fyrir auglýsingar umfram skuldir	678.25		
		$2031.59	
Tekjuhalli frá aðalreikningi		165.39	
31. desember 1922 — í sjóði og útistandandi			1866.20

a. Áætlun yfir eignir félagsins í bókum og öðru í Vesturheimi.
31. des. 1922 — óinnheimt og óselt:

727 eintök af I. árgangi Tímaritsins, að frádregnum 25% sölulaunum og 25% verðfalli	$425.55	
541 eint. af II. árg. Tímaritsins, að frádregnum 25% sölulaunum og 20% verðfalli	324.60	
224 eint. af III. árg. Tímaritsins, að frádregnum 25% sölulaunum og 10% verðfalli	197.00	
IV. árgagnur Tímaritsins metinn (netto)	975.00	
Útistandandi hjá útsölumönnum fyrir Tímaritið	159.25	
Ritföng, bækur, myndamót, ritvél o. fl.	200.00	

b. Eignir félagsins á Íslandi.
31. des. 1922 — óinnheimt og óselt:

228 eint. af I. árg. Tímaritsins, að frád. 40% sölulaunum, og 25% verðfalli — 400 eint. af II. árg. Tímaritsins, að frádregnum 40% sölulaunum og 15% verðfalli — 260 eint. af III. árg. Tímaritsins, að frádregnum 40% sölulaunum. Áætluð 18 cent í krónunni	514.38	
		$2796.33
Samtals		$4662.53

Á. P. Jóhannsson féhirðir.

Vottorð endurskoðunarmanna

Hér með vottast, að við undirritaðir höfum nákvæmlega yfirskoðað framanritaða reikninga, ásamt fylgiskjölum, og fundið þá rétta í öllum atriðum.

H. S. Bardal, J. Jóhannesson,
yfirskoðunarmenn.

Félagatal fyrir árin 1922 og 1923

Heiðursfélagar:

Séra Kjartan Helgason
prófastur
í Hruna í Árnessýslu
Stephan G. Stephansson
skáld.
Bóndi við Markerville,
Alberta.
Vilhj. Stefánsson, L.L.D.
landkönnunarmaður,
3755 Broadway, New York
Próf. Halld. Hermannson
bókavörður
Ithaca, N. Y.
Frú Stefanía Guðmundsd.
leikkona.
Reykjavík, Ísland.
Próf. Svb. Sveinbjörnsson
tónskáld.
Reykjavík, Ísland.

F É L A G A R:

Á Íslandi:

Séra Kjartan Helgason
Hruna, Árnessýslu.
Stefanía Guðmundsdóttir
Reykjavík.
Óskar Borg,
Reykjavík.
Hólmfríður Arnadóttir,
Reykjavík.
Guðm. Th. Gíslason,
Reykjavík.

Árborg, Man.

Dr. S. E Björnsson.
P. K. Bjarnason.
Mrs. G. Elíasson.
G. O. Einarsson
Lárus Guðmundsson
Böðvar H. Jakobsson
M. Jónasson.
Friðrik Níelsson
Leslie Pétursson
Sigurjón Sigurðsson

Árnes, Man.

Egill Johnson
Sigurjón Johnson
Björn S. Magnússon
Björn Pétursson

Baldur, Man.

Sigurður Antoníusson
C. Benedictson
S. Finnbogason
Séra Fr. Hallgrímsson
Guðm. Johnson

Bifröst, Man.

Hallur Thorvarðarson

Brown, Man.

Rannveig Gillis.
Oddný Gíslason
Margrét Gíslason
Valgerður Ísaksson
Sigurjón Bergvinsson
Thorkell Bergvinsson
Herbert Jónsson
Jónína Jónsson
Arnór Jóhannsson
Björgvin Hallgrímsson
Árni H. Helgason
Guðm. J. Húnfjörð
J. S. Gillis
Lovísa Gíslason
T. J. Gíslason
J. M. Gíslason
Jón J. Húnfjörð
Helgi Kristjánsson
Júlíana Kristjánsson
Lovísa Kristjánsson
Th. B. Líndal
Jón B. Jónsson
Árni Ólafsson
Gísli Ólafsson
Halldór Ólafsson
Ólafur A. Ólafsson
Freyja Ólafsson
Gunnar Th. Oddsson
Sigurður Ólafsson
Marínó Ólafsson
Sigríður Ólafsson
Gunnar Thorláksson
Valdemar S. Thorláksson
T. O. Sigurðsson
Ingunn Samson
Pálína G. Thorláksson
Árni Tómasson
Sigfús V. Gillis
Ólafía Gillis
Th. G. Gillis
Árni R. Gillis
Stefanía A. Gíslason
Guðbjörg Johnson
Sigríður Johnson
Júlíana M. Kristjánsson
Ólafur J. Ólafsson
Ragnar Ólafsson
Ragnheiður Ólafsson
Sigríður Oddsson
Dóra Oddsson
Katrín Tómasson
Sigurrós Tómasson
Jóhann Tómasson

Churchbridge, Sask.

Gunnar Gunnarsson
Magnús Hinriksson
Pálína M. Jónsson
S. Helga J. Jónsson
Séra Jónas A. Sigurðsson
Stefanía Sigurðsson
Björn Th. S. Sigurðsson
Jón S. Sigurðsson
Guðrún Elín S. Sigurðson
Eyjólfur Gunnarsson
Gísli J. Markússon
G. Franklín Gíslason
Jón Gíslason
Jón Freysteinsson
Halldór B. Jónsson
Marteinn E. Jónsson
Valdimar H. Jónsson
Einar Sigurðsson
Þorst. Sveinbjörnsson
H. Sigríður Þorbergsson
Þorb. Þorbergsson
Sigurður Jónsson

Dafoe, Sask.

Jón Jónsson, frá Mýri.

Elfros, Sask.

J. Magnús Bjarnason
J. G. Gíslason
G. Guðmundsson
J. J. Sveinbjörnsson.
Helgi Sveinbjörnsson

Framnes, Man.

Kristín Brynjólfsson
Elín Einarsson
Sigurður Guðmundsson
Magnús Gíslason
Mrs. M. Gíslason
Mrs. Tryggvi Ingjaldsson
Einar Gíslason
Gíslína Gíslason
Halli Gíslason
Stefán Gslason
Helga Gíslason
Guðmundur Gíslason
Njáll Gíslason
Mrs. S. E. Holm
Sigurður Pálsson
Daníel Pétursson
Thora Pétursson
Guðrún Magnússon
Ingigerður Magnússon
Margrét Magnússon
Hólmfríður Níelsson
Páll Th. Stefánsson
Thorgrímur Sigurðsson

Thorvaldur Pétursson
Guðm. Vigfússon
Bergur Vigfússon
Sigurður Vopnfjörð
Jóhanna Vigfússon

Foam Lake, Sask. ....
Jón Einarsson
Mrs. Jón Einarsson
Björg Inge
Gróa Inge
Rúna Johnson
Margrét Johnson
Stefán Kristinn Johnson
H. J. Helgason
Jón Janusson
J. O. Norman
Ella Norman
Mrs. I. E. Inge
Guðm. Elías Guðmundson
Stefán Ólafsson
John Víum
Þórdís Víum

Glenboro, Man.
F. Frederickson
Guðm. S. Heiðmann
Alex Eldjárn Jónsson
Theódór Jónsson
G. Lambertsen
G. J. Oleson
Kristín Oleson

Goulbourne, Man.
H. Thorkelsson
Guðrún Thorkelsson

Geysir, Man.
Thordur Anderson
Björgvin Anderson
Einar Benjamínsson
Thórdís Benjamínsson
Hólmfríður Brynjólfsson
Tómas Björnsson
T. Böðvarsson
Sesselja Böðvarsson
Jón Skúlason
W. Sigvaldason
Skúli Skúlason

Gimli, Man.
Óli W. Ólason
Ásdís Hinriksson
Jón Magnússon
Elías Jóhannsson
Hannes Kristjánsson
Sveinn Björnsson
W. J. Árnason
Kristján Pétursson
Sigurbjörg Stefánsson
Anna Halldórsson
Lárus Árnason
A. D. Westmann
Þórður Þórðarson
Anna Þórðarson
Margrét Karvelsson
Leifur Hepni Karvelsson
Sigrún Anna Karvelsson
Karvel S. Karvelsson
Oddur Anderson
Guðlaug B. Anderson
Guðrún V. Anderson
Stefán S. Anderson
Árni S. Anderson
Elín María Anderson
Gísli E. Anderson
Lára S. Anderson
Jakob Briem
Jónína Christie
B. B. Olson
Mrs. C. O. L. Chiswell
Olive Chiswell
G. Thompson
Séra Sigurður Ólafsson
Ingibjörg Ólafsson
Evangeline V. Ólafsson
Josephine S. Ólafsson
Freyja Elinore Ólafsson
Séra Eyjólfur J. Melan
G. B. Magnússon
Ingibjörg Freemannson
Charles A. Nielsen
Valborg Nielsen
Ólafía Johnson
Guðmundur Fjeldsted
Helgi Benson
Guðni Thorsteinsson
Bergþór Þórðarson
Stefán Eldjárnsson

Grand Forks, N. D.
Dr. G. J. Gíslason

Gull Lake, Sask.
Jóhann Stefánsson

Hove, Man.
Steini S. Skagfeld
Jóhannes Sigurðsson
Björn Sigurðsson
Jóhanna Sigurðsson
Anton Sigurðsson
Halldóra Vigfússon
Kristján Vigfússon
J. K. Vigfússon
Finnur Johnson

Hnausa, Man.
Gunnar Helgason
S. J. Vidal
Kristín Bergsson
Lýður Johnson
Karvel Jón Konráðsson
Bjarni Marteinsson
Ingibjörg Magnússon
Ingibj. M. W. Magnússon
Valg. J. O. Magnússon
G. Gröndal Magnússon
Ásta M. M. Magnússon
Einar Konráð Magnússon
Finnbogi Finnbogason
Frímann Frímannsson
Magnús Magnússon
Valgarður Sigurðsson
Helga Þ. S. Sigmundsson
Gísli Sigmundsson
Gestur Vídal
Sigurrós Vídal
Sigurlaug Helgason

Hallson, N. D.
Pétur Jónsson

Kandahar, Sask.
Andrés Helgason
J. B. Josephson

Lancer, Sask.
Séra Carl J. Olson

Leslie; Sask.
Bjarni Davíðsson
Kristbjörg Johnson
Rósa Johnson
Thorsteinn Guðmundson
Páll Guðmundsson
L. B. Nordal
Rósa Nordal
Dísa Nordal
Anna K. Nordal
Hermann G. Nordal
Mrs. H. G. Nordal
Jóhannes G. Nordal
Jóel Peterson
Sigurbj. Sigurbjörnsson
Anna Sigurbjörnsson
Bjarni Thordarson

Lillesve, Man.
Jón Kristjánsson

Lundar, Man.
Kristján Daníelsson
Snæbjörn Einarsson
Sigurður Gíslason
Vigfús Guttormsson
M. Halldórsson
Dr. Sig. Júl Jóhannesson
Halldóra Jóhannesson
Friðrik A. Johnson
Alex A. Johnson
Sigríður Johnson
Valdemar K. Johnson
Thorsteinn Johnson
Katrín Johnson
Páll Johnson
Kjartan Johnson
Oddfríður Johnson
Hermann Johnson
Séra A. E. Kristjánsson
Anna Kristjánsson
Nanna Kristjánsson
Hjálmar Kristjánsson
Sigrún Kristjánsson
Daníe Líndal

Sigurður Magnússon
Oddur G. Magnússon
Helgi Oddsson
Jóhann S. Sigurðsson
Bergþóra K. Sigurðsson
Sigurður T. Sigurðsson
Halldóra D. Sigurðsson
Sigurður J. Sigurðsson
Ragnheiður Sigurðsson
Grímúlfur J. Sigurðsson
Ingimundur Sigurðsson
Asta Sigurðsson
Skúli Sigfússon
Jón Straumfjörð
Eiríkur Scheving
Guðjón Thorkelsson
T. O. S. Thorsteinson
Séra Adam Thorgrímsson

Minnewaukan, Man.
Jóhann Pálsson

Minneota, Minn.
Gunnar B. Björnsson
Séra Gutt. Guttormsson

Markerville, Alta.
Vésteinn H. Dofri
Jónas J. Húnfjörð
Sigtr. Jóhannsson
Siggeir Jóhannsson
Stephan G. Stephansson
Baldur Stephansson
Rósa Stephansson
Jóný Stephansson
Helga Stephansson
Ethel Stephansson
Florence Stephansson
Lillie Stephansson
Jakobína Stephansson
Benedikt Stephansson
Jón Stephansson
Helga Stephansson
Hrefna Stephansson
Stephan Stephansson

Innisfail, Alta.
Jóhann Björnsson
Sigurást Björnsson

Red Deer, Alta.
Ófeigur Sigurðsson
Bjarnína Sigurðsson
Jórunn G. Sigurðsson

Markland, Man.
Thordur S. Sigurðsson
Ragnar Sigurðsson

Mary Hill, Man.
Bergsveinn Eiríksson
Jón Sigurðsson

Mountain, N. D.
Guðmundur Ólafsson

Mather, Man.
Joseph Thompson

Mozart, Sask.
Jón Björnsson
Jón Finnsson
Friðrik Guðmundsson
Th. S. Laxdal
Kristján Pétursson
Anna P. N. Johnson
Björn Hafsteinn Johnson
Margrét Stefánsson
J. S. Sigurðsson
Mrs. J. S. Sigurðsson
Marino Sigurðsson
Magnús Sigurðsson
Magnús J. Skagfeld
Paul Tómasson

The Narrows, Man.
S. Baldvinsson

Cornell University
Próf. Halld. Hermannsson

New York
Jóhannes Jósefsson

Oak Point, Man.
Séra Guðm. Árnason
Sigríður Árnason
Helga Árnason
Hrefna Árnason
Einar Árnason
Daníel Halldórsson
Jóhann Johnson
Andrés J. Skagfeld

Otto, Man.
Stefán Baldvinsson
S. Benediktsson
Nýbjörg Halldórsson
Gestur V. Jónasson
Margrét Jónasson
Margrét S. Jónasson
Kári Johnson
Jónatan Johnson
Sigfús Sigurðsson
Kristján Þorvarðarson
Þorsteinn Þorsteinsson

Pembina, N. D.
Thor. Bjarnason

Porter, Minn.
Bjarni Guðmundsson

Riverton, Man.
Fred Axford
Ólafur E. Briem
Mrs. Jacob Briem
Valdemar Benediktsson
H. J. Austmann
Skúli Hjörleifsson
Þorgrímur Jónsson

Helga Jóhannesson
Stefanía Magnússon
Sigurbjörn Sigurðsson
Skúli Skúlason
H. G. Skúlason
S. Thorvaldson
Th. Thorarinsson
Thorvaldur Thorvaldsson
Mrs. Sveinn Thorvaldson
Oddur Thorsteinsson

Seattle, Wash.
Jóhann Jónsson

Silver Bay, Man.
S. Árnason
Hildur Árnason
Guðný Árnason
Árni Árnason
Jón Björnsson
Sigríður Björnsson
Hallur Hallsson
Th. Björn Jónasson

Siglunes, Man.
Mrs. H. G. Runólfsson
Páll Jónsson
Jón Jónsson Sleðbrjót

Selkirk, Man.
Ásgeir Bjarnason
Th. Bjarnason
Bjarni Dalmann
Guðjón Friðriksson
Thorbergur Fjeldsted
Frank A. Gemmel
Runólfur Hinriksson
Jón Hinriksson
María Hinriksson
Runólfur Halldórsson
Björgvin Jóhannesson
Bjarni Jónasson
Hinrik Johnson
Jóna Jónasson
Klemenz Jónasson
Sigurbjörn Jónsson
Páll Magnússon
Benedikt Magnússon
Lovisa K. Magnússon
O J. Ólafsson
Kristín Ólafsson
Þorbjörg Pálsson
Jón Ólafsson
Joseph Schram
Th. Sveinsson
Sigurður Sigurðsson
Sigurgeir Stefánsson
Jón Sigurðsson
Bjarni Thorsteinsson
Séra S. N. Thorláksson
Margrét J. Walterson
Guðrún G. Walterson
Hjörtur Walterson

Tacoma, Wash.
E. S. Guðmundsson

Vestfold, Man.
Björn Byron
Auður Byron
Helga Byron
Kári Byron
Einar H. Einarsson
Guðbjörn Goodman
Rúna Mýrdal
Ina Mýrdal
Helgi Olson
Guðm. Stefánsson
Kristján Stefánsson
Ingi Stefánsson

Vogar, Man.
Guðm. Jónsson
Jóhannes Jónsson
Oscar Johnson

Vidir, Man.
Gunnlaug Holm
M. Jónsson
Ingigerður Jónasson
Guðrún Magnússon
Jón Sigurðsson
Baldvin Sigurðsson
Hjörtur J. Jónasson

Winnipeg Beach, Man.
Jón Kernested

Winnipeg, Man.
Sveinb. Árnason
Dr. Kr. J. Austmann
Ólöf G. Austmann
Þóra Austmann
Jón Austmann
Jón Ásgeirsson
Gunnar Árnason
Vilborg Anderson
Pétur Anderson
Guðlaug K. Anderson
Gyða Anderson
Olína Anderson
Pétur Stefán Anderson
Egill J. Ó. Anderson
Stefán Abrahamsson
Thorst. Ásgeirsson
Lewis Anderson
Skúli Benjamínsson
Dr. B. J. Brandson
Sig. Bjarnason
Jón J. Bíldfell
Halldór S. Bardal
Ólafur Bjarnason
Oddrún Bjarnason
Kjartan Bjarnason
Ingibjörg Björnsson
Guðrún Borgfjörð
Guðm. M. Bjarnason
Gísli Blöndal
Gróa Brynjólfsson
Guðm. Bergmann
Jóhanna Cooney
Ragnh. Davíðsson
W. A. Davíðsson
K. J. Davíðsson
Björg Carson
Guðv. Eggertsson
Árni Eggertsson
Guðm. Eyford
Stefán Eymundsson
Hávarður Elíasson
Jóhannes Eiríksson
Bjarni Finnsson
Evgenía Fjeldsted
Pétur Fjeldsted
Inga Furney
Hjálmar Gíslason
G. R. Guðmundsson
Gunnar Guðmundsson
Hallbera Gíslason
Sigurgrímur Gíslason
Jóh. Gottskálksson
Kristinn Goodman
Ingunn Gíslason
Sigríður Gunnlaugsson
Ragnar Gíslason
Sigurlaug Guðmundsson
Gunnar Guðmundsson
Elín Hall
Páll Hallsson
Guðjón J. Hjaltalín
Ásta G. Höskulds
Jóhanna Holm
Thorleifur Hansson
Mrs. Thorleifur Hansson
Franz Hansson
Ívar Hjartarson
Sigurður Hlíðdal
G. B. Ingimundarson
Eiríkur Ísfeld
A. P. Jóhannsson
Sigríður Jóhannsson
Jónas W. Jóhannsson
Kári W. Jóhannsson
Grettir L. Jóhannsson
Thorstína Johnson
Finnur Johnson
Gísli Jónsson
Guðr. Jónsson
Bergþóra Jónsson
Helgi Jónsson
Gyða Jónsson
Ragna Jósnson
Gunnl. Jóhannsson
G. K. Jónatansson
Dr. Björn B. Jónsson
B. K. Johnson
Thordur Johnson
Einar P. Jónsson
Sigrún M. Jónsson
Arngrímur Johnson
J. Jóhannesson
Albert C. Johnson
J. K. Johnson
Sigurður J. Jóhannesson
Ásmundur Jóhannesson
Halldór Jóhannsson
Stefán Jóhannsson
Valgerður Johnson
C. B. Julius
Jón Jónatansson
Sigurjón Johnson
Jónas Jónasson
Helgi Johnson
Sigríður Jacobson
Jónas Jónasson
Jóhanna Jónasson
Björg E. Johnson
Ásta Johnson
Helgi Johnson
Valgerður Jónasson
Ingibjörg Jónasson
Hlaðgerður Kristjánsson
Friðrik Kristjánsson
Séra Ragnar E. Kvaran
Þórunn Kvaran
Lúðvík Kristjánsson
Jakob Kristjánsson
Steinunn Kristjánsson
Hannes J. Líndal
Björn Líndal
Svafa Líndal
Séra Rún. Marteinsson
Ingunn Marteinsson
Guðm. Magnússon
Bjarni Magnússon
Rósa Þ. Magnússon
Agnar R. Magnússon
Böðvar Magnússon
Steinunn Magnússon
Thorbjörn Magnússon
S. F. Ólafsson
Jóhanna Ólafsson
Sig. Oddleifsson
Guðlaug Oddleifsson
Edw. W. Oddleifsson
Axel L. Oddleifsson
Arnljótur B. Olson
Margrét Pálsson
Páll S. Pálsson
Ólína Pálsson
Magnús Paulson
Rögnv. Pétursson
Hólmfríður Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Margrét Pétursson
Ólafur Pétursson
Pétur Jónas Pétursson
Björn Pétursson
Magnús Peterson
Ólafur Pétursson
Hannes Pétursson
Björn Pétursson
Pétur B. Pétursson
Jón Runólfsson
H. Sigurðsson
E. Sumarliðason
Fred Swanson
Sigríður Swanson
Jón Sigurðsson

Sigurbj. Sigurjónsson
Óskar Sigurðsson
J. J. Swanson
E. H. Sigurðsson
Sigurður Sigurðsson
Helgi Sigurðsson
Hreiðar Skaftfeld
Guðbjörg Sigurðsson
Bárður Sigurðsson
Jóhann Sigmundsson
Mrs. J. Sigmundsson
Jódís Sigurðsson
Sigurlaug Sigurðsson
Inga Sheffley
Kári B. Snyfeld
Ragnar Stefánsson
Jónas Stefánsson
Guðrún Sveinsdóttir
Thorgils Thorgeirsson
Jón Tómasson
Soff. Thorkelsson
Jóhanna M. Thorkelsson
Þ. Þ. Þorsteinsson
Goðmunda Þorsteinsson
Kolbeinn Thordarson
Eyjólfur Thorsteinsson
Sigurður Vigfússon
Chr. Vopnfjörð

Winnipegosis, Man.

Karitas Brynjólfsson
Jónas Brynjólfsson
Brynhildur Björnsson
Ármann Björnsson
Margrét Eiríksson
Katrín Egilsson
Guðmundur Egilsson
Guðrún Friðriksson
Stearn Friðriksson
Þyri Friðriksson
G Guðbrandsson
Guðjón Guðmundsson
Elizabet Goodman
Guðm. Guðmundsson
Kári Goodman
Guðjón Goodman
Finnb. Hjálmarsson
Guðmundur Hannesson
Leó Hjálmarsson

Friðrik H. Jónsson
Hugh Jónsson
Ólöf Johnson
Aðalbjörn Jónasson
Guðmundur F. Jónasson
Ágúst Johnson
Ólafur Jóhannesson
G. K. Jónatansson
Thorsteinn Jónsson
Vilhj. O. Jóhannesson
Friðrik H. Jónsson
Fríða Jónsson
Óskar Friðriksson
Gunnar Friðriksson
Ottó Kristjánsson
Hannes Kristjánsson
Guðrún Magnússon
Sigurður Magnússon
Friðf. Stefán Magnússon
Bergljót Magnússon
Sigurður Oliver
Guðmundur Ólafsson
Thorsteinn Oliver
Jón Rögnvaldsson
Kr. O. Schaldemose
Vígbald Stefánsson
Jón Stefánsson
Hjálmtýr Thorarinsson
Alex Thorarinsson

Wynyard, Sask.

Guðrún J. Axdal
Sigurjón J. Axdal
H. J. Axdal
Björg Axdal
Sigurður Axdal
Guðrún Ásmundsson
Thorhallur Bardal
S. S. Bermann
Ásgeir I. Blöndahl
Fanny Blöndahl
Oli Bardal
Friðrik Bjarnason
Sigríður J Björnsson
Hannes Benediktsson
Sigríður Benediktsson
S. J. Eyríksson
Kristrún Eyríksson
Paul Eyjólfsson

C J. Guðmundsson
Kristín Guðmundsson
Valdimar Gíslason
Halldóra Gíslason
Gunnl. Gíslason
Steinþór Gunnlaugsson
E. E. Grandy
Carl H. Grímsson
Emily Gíslason
O. Hall
Kristrún Hall
Ástvaldur Hall
Jón Hallsson
Guðlaug Hallsson
Thorbergur Halldórsson
Ástbjörg Jóhannsson
Jón Jóhannsson
Thora Jóhannsson
Gunnar Jóhannsson
Halldór Johnson
Dómhildur Johnson
Gunnsteinn Johnson
John Johnson
Thor. I Jensen
Thordur Johnson
Ólína Johnson
Páll Johnson
Sigrún Johnson
Rakel Johnson
Hákon Kristjánsson
Hannes Kristjánsson
John G. Kristjánsson
Valdemar Kristjánsson
Mrs. V. Kristjánsson
Brynjólfur Johnson
Sesselja Johnson
Bergsveinn Johnson
Mrs. S. B. Johnson
Jakob J. Normann
Haraldur Ólafsson
Jóh. J. Stefánsson
Mrs. B. Sturlaugsson
Bjarni Sturlaugsson
Óttar Sveinsson
Hólmfríður Sigurðsson
St. Þorsteinsson
Helga Westdal

Yarbo, Sask.

Valdimar G. Guðnason

TÍMARIT

ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGS ÍSLENDINGA

Fimti árgangur, 1923

RITSTJÓRI. RÖGNV. PÉTURSSON

WINNIPEG, MANITOBA
GEFIÐ ÚT AF ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGI ÍSLENDINGA
1923

Prentað í prentsmiðju
THE VIKING PRESS, LIMITED

EFNISYFIRLIT.

Tvö Kvæði.

Eftir **frú Jakobínu Johnson.**

Morgunroði.

Þú rósfagri morgunn, með rauða-gulls ský,
og röðul við krónurnar skóginum í,
sem reykur hvarf þreytan, er reis eg af beð,
því ríkuleg laun eru' að hafa þig séð.

Við annríki, flýti og fjas er eg kvitt,
því fyrirfram goldið er dagsverkið mitt!
Og morgunn, eg fest hefi málverkið þar
sem myrkvastur skugginn í hug mínum var.

Þú gullna blóm —

Þú gullna blóm, þú græna blað,
þú gjöf frá lífsins hjartastað,
er lít eg inn í auga þitt,
mér opnar drottinn veldi sitt.

Þitt innra samband, sjónum manns
er samræmið í verkum hans,
þín ytri fegurð, engum skýrð,
er endurskin af ljóssins dýrð.

Þín angan hrífur allra skyn,
sem áhrif blíð frá göfgum vin.
— þú bjartur geisli á gengnum stig,
með gjöfum æðstu tel eg þig.

Vorvísur til Íslands.

Eftir **Pál S. Pálsson**

Bjart er yfir öllum
Íslands tignu fjöllum,
gyllir sólin grund og dal.
Dansa álfar allir,
óma Dofra-hallir,
hvíslar blær í bjarka-sal.

Hraun og vellir hlæja,
hjúpar iðgræn blæja
móa, engi, tún og tó.
Fossar strengi stilla,
straumnið loftið fylla
inst frá heiði og út að sjó.

Fuglasöngur sætur,
sól og bjartar nætur,
fylla hjartað friði og ró.
Æskan á þar heima,
aldrei má hún gleyma
birkirunni, berjamó.

Vorsins vindur þíður
vestan hafið líður,
kystur Vínlands vænu strönd.
Okkar kveðja er hann,
ástarhugi ber hann,
eining, von og bræðrabönd.

Arfi Íslands hljóður
andans Berurjóður
þráir látlaust ár og öld.
Kýs þar helzt að heyja
hinstu þraut — og deyja, —
þegar loksins kemur kvöld.

Upp frá leiðum lágum
landnemanna sjáum
stíga bjartan bjarma í geim:
Birtir yfir öllum
Íslands tignu fjöllum.
— Feðra raddir heimta oss heim. —

Afrunamáltæki nokkur útlistuð o. s. frv.

Eftir **Pál Bjarnarson.**

Prófessor, dr. Finnur Jónsson ritaði um þetta efni í Skírni 1912 ritgerð, sem nefndist: "Um talshætti á Íslenzku. (Frá hinu helzta skýrt í ræðu á stúdentafélagsfundum í Khöfn.)" Hann útlistaði þar afrunamáltæki nokkur eða "talshætti", sem hann kallar, og heimfærði þau undir 7. eða 8. flokk, sem hann taldi að komast mætti af með til að flokka öll máltæki undir eftir frummerkingum þeirra.

Efnið er svo aðlaðandi, að það dregur mig til að bera fram útlistan á nokkrum máltækjum, sem eg hefi tínt saman. Sum af þeim eru hin sömu og dr. Finnur hefir þegar útlistað, og felli eg þau vitaskuld úr, nema fá ein, sem eg skýri á annan veg en hann, en þá læt eg jafnframt getið, hvað hann hefir að segja um þau.

Það er algengt, að menn líkja til þeirra hluta, sem allir þekkja, til að ummerkja orð sín eða til fjörs eða fegurðar ræðu sinni. Málvenju þeirri eigum vér að þakka afrunamáltækin. Í fyrstunni merktu þau, eins og próf. Finnur tekur fram, ekki nema það, sem í orðunum liggur, ástand eða verknað, sem lýsist þar eftir orðanna hljóðan. Þegar þeir hlutir voru altíðir, þá var líkt til þeirra í ræðu, alveg eins og viðgengst enn um það, sem alþekt er. Sem stundir liðu fram, úreldi hlutina, en samt hélt því fram, að líkja til þeirra eins og meðan þeir voru algengir, og fyrir bragðið fengu máltækin afrunamerkingu smámsaman, eftir því sem hlutirnir hættu að hvarfla fyrir huga manns, þótt farið væri með nöfn þeirra. Afrunamerkingin er því æfinlega nokkuð af sama bergi brotin og frummerkingin og skiljanleg af henni. Það er auðvitað, að sé líkingin tekin af náttúrunni eða hlut, sem ekki er fallinn úr tízku, þá eru þau máltæki enn höfð í frummerkingu sinni jafnframt hinni.

Útlista máltækin, er að finna frummerkinguna og sýna afrunann af henni. Það gerist með því að koma því fyrir sig, hvað máltækið eigi við eiginlega eða hverju það lýsi. Takist manni það, þá er gátan ráðin og afruninn blasir við eins og hérað af heiðarbrún í bjartviðri. Takist manni aftur á móti ekki að glugga í það, hverju orðin lýsi, þá auðnast manni ekki að útlista máltækið. Frummerkingarnar eru af munum manna eða athöfnum, félagslífinu eða náttúrunni, og auðvelt að flokka þeim í flokka líkt og tíðkast í landhags- eða þjóðfélagsskýrslum; en sú flokkan er ekki ómaksins verð, því ekkert vinst við hana framar en það, sem heyrðist í merkingunni, og heldur mein að

henni í aðra röndina. Því hún skilur það að, sem bezt er saman, t. a. m. í slíkri flokkan ætti að sundra máltækjunum, **til þess eru refarnir skornir** undir flokkinn innanstokks munir, og **skjóta e-m ref fyrir rass** undir atvinnu, en hvorttveggja segir sig sjálft af merkingunni. Eg gef því ekki um þá flokkan, heldur raða máltækjunum í stafrofsröð þeirra orða, er mér sýnist helzt einkunn hvers.

Ár. **Ráðast undir áraburð e-s,** ganga í þjónustu eða koma sér á vegu e-s. Bóndaráðin, forráðin hér einkend við eina önn þeirra, róður, sem sumir halda (Fritzner), eða öllu heldur við örnaburð, erindaburð, sbr. ármaður. — Róa öllum árum að e-u, leitast við að koma einhverju til leiðar með öllu móti; eldra er, róa öllum hám að e-u.

Baldur. **Gráta Baldur,** döggvast, um hluti, er bornir inn kaldir fella á sig dögg úr loftinu; komið af sögu Eddu um að gráta Baldur úr Helju.

Bein. **Bera beinin,** dauður hvíla. Beinin hér höfð í stað miðmyndar sagnar, berast, láta fyrirberast. Sögnin er æfinlega sterk, bera, bar, borinn.

Berhögg. **Ganga í berhögg við e-ð,** þ. e. ganga á móti e-u (til að ryðja því). Berhögg er ruð, rjóður líklega sbr. Höggstaðir, Heggstaðir, er líklega merkir Ruðstaðir, þ.e. skógur ruddur fyrir bæjarstæði. Heggur viðurnefni, halda þó sumir (Finnur).

Berserksgangur. **Ganga berserksgang** eða **berserkjagang,** sýna dugnað í verki, hamast, eiginlega er það að haga sér, láta eins og berserkur. Berserkjaganginum er lýst í sögunum og hann þekkja allir, en vel er gáandi að því, að lýsingin er spéspegill, því kristnin innrætti fólki óþokka á öllu því, sem hún ruddi úr vegi. Til að gera sér grein fyrir berserkjum, verður maður að telja í hug sér steinaldir. Á þeim öndverðum voru sjálfsagt allir menn berserkir, þ. e. a. s. höfðu sér til skýlis ekki nema skinnin af dýrum þeim, sem þeir veiddu, pellibus aut parvis rhenorum tegmentis utentes (varðir skinnum eða hreinbjálfaskikum). Sem stundir liðu fram, komu kaupmenn af siðmenningarlöndum aldanna með varning sinn, vopn, vefnað, litklæði, til býtis við málma, raf og annað, sem þá girndi; þá greindist búnaður manna smámsaman; sumir tóku upp að klæðast voðum, og vefnað síðar meir, en sumir létu ekki ofna flík koma á sinn skrokk. Það voru berserkirnir. Þeir sömdu sig að fornri harðneskju í siðum og sinni og hötuðust við siðfágan; voru illvígir og ólmir eins og óargadýr, hið bezta drengjaval hersum og konungum og höfðir í hávegum af þeim, því þeir studdu ríki sitt við hreysti og harðfengi berserkjanna. Berserkur merkir því ekki annað en forneskjumaður, maður forn í skapi, og ganga berserksgang er í rauninni að tolla í fornum tízkum. Allir tímar eiga sína berserki. Þegar konungsvaldið tók að sér almenna löggæzlu og opinberan frið, höfðu berserkir nýmæli þeirra að öngu — þeir berserkir hafa þó sjálfsagt borið voðir, — því þeim þótti rétturinn eiga að vera í ríkari hend-

inni, að fornri venju; lækkuðu þá met þeirra svo, að þeir voru settir á bekk með ránsmönnum og úthlaupsmönnum. Á Íslandi lauk berserkjaganginum með því, að fjörbaugsgarður var lagður við honum. Það sýnir bezt, hvað berserkur sé; bönnuð var forneskjan og iðkan hennar. Það var alt og sumt. Þau eru lokin berserkja hvers tíma sem er; en þeim fylgir jafnframt dugnaðarorðið unninna afreka og tignarljómi fortíðar.

B l ó r i. **Gera e-ð í blóra við e-n,** þ. e. svo honum sé eignað eða um kent, og blóramaður kann eg ekki að útlista, þótt eg viti að blóri sé úrgangur hörs, því eg þekki ekkert til hörræktar eða höriðnar fornmanna.

B r u n n u r. **Eiga ekkert til brunns að bera,** líka haft jákvætt í spurningum: Hvað á hann til brunns að bera? Merkir að eiga ekki gáfur eða hæfileika til e-s. Minning gerð hér Mímisbrunns. Því Óðinn átti tvö augu til brunns að bera og fékk drykk af brunninum fyrir annað augað.

B u g u r. **Vinda bráðan bug að e-u,** snúa e-u til skjótra framkvæmda (að viðbúnu tjóni ella); komið af ádráttarveiði. Þar sér oft bráðan bug að undinn til að kvía fiskinn.

D u r u m og d y n g j u m. — **Leita e-s durum og dyngjum,** leita e-s alstaðar innan bæjar. Þáguföllin durum og dyngjum höfð atviksorðslega, sama og nú er sagt inn í bæ og fram í bæ, því dyr eru framhús bæjar, en dyngja setstofa eða verkstofa kvenna, hér í flt., líklega fyrir innihúsin. Orðatiltækið er stundum eða oftlega aflagað herfilega og sagt: leita e-s með dunum og dynkjum, eins og skiljanlegt sé, að dunur og dynkir gegni leit.

D ú r. **Koma upp úr dúrnum,** koma fram eða í ljós (helzt um það er á sér aðdraganda eða rætur fyrir). Dúr er svefn og líka kyrð sú, er oft fer á undan veðraskiftum. Oft kemur æðiregn úr dúri, segir spakmæli eitt.

E l g u r. **Vaða elginn,** fara með staðlausa stafi, markleysu. Elg gerir í bráðum þeyjum vetur og vor, þá er alt verður botnlaust af krapi og aurum. Elgur er af sögninni velgja, velg, valg, ulgum, ólginn, sama og ólga.

F j ö l. **Vera ekki við eina fjöl feldur,** að ekki sé úti um mann, ekki úrræða-, úrkostalaus. Fjölin er sjálfsagt líkfjölin. Því fyrrum tíðkaðist það, að leggja menn aðkomna dauða á öskustráða fjöl, og siður er fram á þennan dag, að leggja framliðna til á fjöl. — Að bæta greininum við fjöl gerir mikið til, því það breytir merkingu algerlega. Að **vera ekki við eina fjölina feldur,** er að vera lauslátur (helzt í kvennasökum). Ekki kann eg að fóðra það.

F l æ ð i h ó l m u r (-i). **Vera ekki** á flæðihólm-i (-a) staddur, eins og vera ekki á hjarni staddur, þarf ekki að eyða orðum um.

F o r g a r ð a r. **Fara að forgörðum,** týnast. Forgarðar heita sker, rif og flesjar með ströndum fram, af því þeir verja landið ágangi sjávar. G(u)arður og vörður eru samstofna og merkingar mjög sömu. Íslenzka fellir úr ým-

ist g-ið eða v-ið, eins gerir enska guard og ward. Því heitir kaupmannsgóz vara, að það er varið, geymt í garði, þ. e. vörðum stað, virki. Kaupmenn fóru fram eftir öllum öldum með sína eigin löggæzlu og gerðu virki þar, sem þeir verzluðu, og tók staðurinn af því nafnið garður, sbr. Garðaríki. Þar sem Garður heitir á Íslandi (eða Garðar), er verzlun líkleg að verið hafi í fyrstunni.

G a l d u r. **Það er allur galdurinn,** um það sem lítill vandi þykir eða tilkomulítið, þá séð er. Minning gerð fornum spjöllum hálfóveglega. Sú var tíðin, að galdur eða kyngi var í miklum metum, unz

Erfði lönd hin unga trú,
eins og spáði vala,
fornar vættir færðu bú
fram til regin-dala.

G a n g s k ö r. **Gera gangskör að e-u** eða **um e-ð,** leiða til fullra lykta eða niðurstöðu. Gangur er ástand eða verknaður, sem mikið kveður að, sbr, músagangur, gestagangur, verið ekki að þessum gangi, börn. Skör er það, sem skarar fram úr, fram af e-u, má betur, hefir betur, tekur yfir annað, sbr. ísskör, eldskör, skarir á súð og þekjum. Gera gangskör merkir þá, orðin þrædd, gera gangs yfirtak, þ. e. gera gang svo yfir taki, komast að fullnaðarniðurstöðu (t. a. m. í leit, annaðtveggja að hluturinn sé fundinn eða reynist ófinnanlegur). Dr. Finnur talar hér um fjöl til að ganga á og þykir máltækið auðskilið af henni. Það nær engri átt. — **Láta skríða til skarar,** láta yfirtaka, er í eiginlegum skilningi framið, þegar hey eru tyrfð eða hús þakin. Þá er oft beðið að láta skríða til skarar, eftir því sem hæfir, betur, meira eða minna.

G a r ð u r. **Fara fyrir ofan garð og neðan,** þ. e. koma ekki heim á bæinn, koma ekki við, haft um orð eða umsögn, að hún komi ekki við eða hitti mann ekki. Máltækið merkir aldrei sama og "láta eitthvað sem vind um eyrun þjóta", þó dr. Finnur útlisti svo.

G á t t. **Á gátt, upp á gátt,** orðatiltæki, sem nú eru höfð um hjarahurðir, eiga raunar ekki við þær, því þær ganga ekki á gátt. Gátt er ekki hornið, er hurðin myndar við dyraflötina, er hún snýst á hjörunum frá dyrum, og heldur ekki heitir það klofi, þó Fritzner geti þess til. Gátt er af að ganga, og merkir rúm, sem e-ð gengur á, en klofi er grópið fyrir hurðina í dyrastöfunum, og klofi hét og kengurinn til að taka við hurðarlokunni. Hurðin gekk fyrrum upp og ofan fyrir dyr, eins og Guðbrandur Vigfússon kennir, á gátt eða klofa, og þaðan eru máltækin runnin. Hurð var á skíði, á drótt eða gátt, þegar dyr voru opnar, en hnigin, hnigin á klofa eða rekin á klofa, þegar dyrum var lokað. Orðunum á gátt, hálfa gátt er haldið og ekkert verið að rýna í það, hvar gáttin sé; en klofi er alveg úreldur. Þar sem dráttburðir eru á bæjum, er rúmið, sem hurðin gengur á, nefnd gátt, vitaskuld, en grópið fyrir hurðina drag en aldrei klofi, það eg til veit.

G í g u r. **Að vinna fyrir gýg,** leggur Jón Þorkelsson út í sínu

"Supplement til islandske Ordböger" undir "gýgur" arbejde for en Jettekvinde, arbejde forgjæves, og á líklega við, að máltækið sé runnið af týndri munnmælasögu. Má það vitaskuld vel vera. Af dr. Finni er ekkert að hafa um þetta máltæki nema spurnina: "Hvað er "gíg"?" Máltækið er æfinlega haft sama sem vinna til einkis, til ónýtis, eins og Jón Þorkelsson leggur það út, sama sem eða mjög svipað og bera vatn í hripum eða fylla ker þeirra Danaus-dætra. Gígur merkir gjá, gap, og hefir þá merkingu í máltækinu. Því lítið stendur við í gapinu, t. a. m. hundsgapinu, sem oft er tekið til. Gígur er komið af sögninni gá eða gjá (innskotið j, eins og klá, kljá) og merkir að gapa, gelta og beygist eftir 3. flokki sterkra sagna (Wimmer), þeim með hljóðskiftinu a-ó-a og stofni lokuðum einum málstaf að venju eftir hljóðskiftsstafinn. Að gígur sé af sögninni gá, er augljóst af orðmyndun sagnflokksins. G-ið er flokksins l'enfant terrible (óþarfakrógi), því það semur sig lítt eftir sköpum flokksins, skýzt úr stofni (með hljóðlenging) og í (með hljóðverping) og lætur á allskonar óreglu ganga. Sögnina gerir fyrir þennan ógang í því svo fjölbeyga, að hún er stundum tekin fyrir sérstæðar sagnir. Málfræðisbækur hafa þó sama sem ekkert um óganginn, jafnvel ekki þær, sem ætlaðar eru "þeim, sem hafa það starf, að kenna í skólum, hvort heldur eru menn eða konur". T. a. m. er sama sögnin braga og brá, daga og dá, flaga og flá, gaga eða gagga (innskots g) og gá eða gjá, klaga og klá eða kljá, raga og (h)rjá, saga (sög heitir af því að hún sær eða sáir) og sá, vaga og vá, þvaga (nú nafnháttarnafn) og þvá (þvo); merkingarnar eru sömu eða skyldar, en beygingin er aðal-munurinn. Fyrri myndin er æfinlega veik (-aði, -aður), en seinni myndin er sterk og ætti æfinlega að vera höfð svo, því rétt er það og fegurst, en stundum er hún þó höfð veik eingöngu (-ði, -ður) t. a .m. há, háði, háður, í staðinn fyrir há, hæ, hó, hógum, heginn. Orðmyndir af beygingarstofnum sagnarinnar vitna beyginguna, t. a. m. hagur, hógur, hægindi, há, rag, róg eða rógur, rýgur, rjá o.s.frv.

G-ið hljóðverpir fortíðarlýsiorðinu, stingi það sér aftur þar inn í stofninn og rís af því ný óregla. Því hljóðvarpið vill inn í nafnhátt og myndir hans, samkvæmt lögmáli flokksins: sama hljóð í nafnhætti og lýsiorði. Þar af koma myndirnar heyja, kleyja, klæja, jafnframt eldri myndunum há, klá o. s. frv., en deyja og geyja hafa alveg rutt út nafnhættinum dá og gá, svo hann er nú ekki hafður nema sem nafnorð. Aftur eru lýsiorð þeirra, þó skrítið sé, regluleg, dáinn, gáinn, í staðinn fyrir deginn, geginn, sem maður hefði búist við. Í uppruna-orðabókum er leitast við að skýra hljóðvarpsmyndirnar deyja (og geyja), af fornþýzkum kennimyndum dauja (og gauja), og er það víst ekki sprottið nema af ófullkominni þekkingu á Íslenzku. Það þarf ekki neina ímyndaða fornþýzku til að gera sér grein fyrir

þeim. Það er hægt að gera það innan tungunnar sjálfrar, eins og að framan er gert.

Nafnorðin af sögnunum myndast líkt og af öðrum sögnum flokksnis. Af sögninni gaga, gá, gjá, geyja er t. a. m. gá, gjá (hundgá, hundgjá), gjá (í jörðu), gauð (sbr. skarð, fuð), gagur, gagg (innskots-g), gagar er skaptur, því geyja skal, gígur (sbr. eldgígur og í ofni), gýgur, geigur ummerkisorð sem gapir, skeikar frá stefnu, o. s. frv. Af sögninni daga, dá, deyja, sem er forna hjálparsögnin og merkir bæði að gera og lúka eða látast, renna dá, dauði, doði, deyður (sbr. kunngera þá kvöl og dapran deyð, sem drottinn fyrir oss auma leið), dáð, dagur (heitir, því þá starfa menn, en nátt eða nótt, því þá nökvast menn, fara í hvílu), dægur, dagan og líklega dýr. Merkingin að látast, deyja, er líklega runnin af frumlagslausum sagnbúnaði, dagar e-n, er síðar hefir snúist í persónulegan (sbr. e-n dagar uppi).

G j a l t. **Verða að gjalti** er lagt út í orðabókum að ærast, ganga af göflunum. Gjalti hefir verið tekið fyrir óreglulegt þágufall, eint. af göltur, og máltækið þá þýtt eiginlega verða að svíni, að ærast, líklega af minningu manna um svín Gergesa, sem djöfullinn hljóp í, svo að þau ærðust, að sögn biblíu. Fritzner segir gjalt sé írskt orð: geilt, er merkir óður, vitstola, og kemur merkingin niður í sama stað. Við þetta er nú athugandi, að merking orðabókanna kemur ekki heim við merkingu þá, sem alþýða hefir í máltækinu, og merking alþýðu er vitaskuld rétt, því hún á við þar, sem máltækið kemur fyrir í sögunum, en hin ekki. Í munni alþýðu merkir máltækið að ónýtast, að ekkert verði úr manni. Í Flateyjarbók segir: Þeir urðu að gjalti, þegar þeir heyrðu herópið. Ekki gengu þeir af göflunum eða vitinu, heldur varð ekkert úr þeim. Ljót kvaðst hafa ætlað að snúa þar um landslagi öllu, en þér ærðist og yrðið að gjalti. Ekki er hér tuggið upp: Þér ærðist og ærðist, heldur: ærðust og ónýttust. Frummerking máltækisins er auðveld, því Austfirðingar hafa geymt og haldið orðinu, að því er eg þykist vita.[1]) Þeir kalla gjallið gjalt, og að verða að gjalti er sama og sagt er annarsstaðar á landinu verða að gjalli. Þegar eg ólst upp á Héraði, man eg það, að eg var leiðréttur og heyrði aðra leiðrétta um það, að þeir ættu ekki að segja gjalt, heldur gjall. Maður rekur sig hér á sama og eg heyrði oftlega séra Svein Skúlason segja, þá er leitað var úrlausnar hans um orð eða máltæki í vafa: Hvorttveggja er rétt. Líkingin til gjaltsins er og vel tekin, því líkt fer þeim, sem ekkert verður úr, þótt látið hafi bröstulega, og járninu, sem fuðrar í eldinum og verður að gjalti, ónýtist með öllu.

G l á m b e k k u r. **Leggja e-ð á glámbekk, liggja á glámbekk,** þ. e. á óvísum stað. Glámsýnn og og glámskygn er sá, sem ekki sér eða missér, svo er glámbekkur, bekkur, sem kann að sjást yfir.

---

1) Norðlendingar geyma líka orðið. Maður úr Norðurlandi segist hafa tekið eftir, að Skagfirðingar eða fólk komið úr Skagafirði, segi gjalt.

Glámur er tunglið og orðin eru öll runnin af því, að birta þess reynist oft táldræg.

G l æ r. **Kasta á glæ,** eyða til einkis. Glær er eldur.

G ó l f. **Liggja á gólfi,** þ. e. liggja á sæng til að ala barn. Gólf er hér hvílugólf, svefnherbergi. Prófessor Finnur tekur orðið í sinni tíðustu merkingu, "því konur voru beinlínis látnar liggja á hnjám og olnbogum á gólfinu, þegar þær voru að fæða. Það var þá talin bezta aðferðin.' Eg veit að til er þessi burðarlegu-hugarburður, en hvar eru ábyggileg rök fyrir honum? Hafi það verið hæstmóðins með konum í fyrndinni, að ala börn sín á hnjám og olnbogum á gólfinu, þá þykir mér nafngiftin íslenzka á nærkonustarfinu: sitja konu, sitja fyrir hnjám konu, bera það með sér, að sá "móður" hafi aldrei þrifist þar, sem íslenzk eða dönsk tunga gekk yfir, sbr. gekk mild fyrir kné meyja að sitja. Hvernig á að ganga fyrir kné eða sitja fyrir knjám konu þeirrar, sem liggur á þeim?

G r á s k j ó t t u r. **Farðu gráskjóttur,** er líklega komið úr munnmælasögu týndri og ekkert um það að segja, nema skjóttur er ekki dregið saman úr skýjóttur, eins og stendur í málfræði ísl. tungu eftir Finn Jónsson, og þaðan tekið órýnið upp í Móðurmálsbókina. Skjóttur er dregið saman úr skjáóttur, því skjáir eru á gripum en ský ekki. Ýó dregið saman í jó er líklega ekki til innan tungunnar.

G r ö s. **Vera á næstu grösum,** sama sem að vera ekki langt undan landi, vera í nánd, er komið af fjallagrösum. Því grasaleitin voru nær og fjær eins og fiskimiðin. Fyrrum var það algengt að fara á grasafjall, að grasa, gresja, því er máltækið: **ekki um auðugan garð að gresja,** þ. e. ekki mikið á að græða, um hvað sem er, fé eða fróðleik; en nú eru grasaferðir víst aflagðar alstaðar á landinu, og til marks um það, hve slíkir hlutir fyrnast fyr lærðum en leikum, er það, að próf. Finnur heldur, að grös séu hér flt. fyrir hagi.

Ha l d. Tvent var haldið á heimili bónda, hærra hald og lægra hald. Í hinu fyrra var höldurinn, kona hans og börn og þeir menn aðrir, er höldurinn vildi vel halda; í hinu síðara vinnufólkið. Þar af renna máltækin: **vera í hærra haldi, lúta í lægra haldi.** Við hærra haldið á orðatiltækið: **drepa ekki hendi sinni í kalt vatn,** ekki haft nema um kvenfólk, og merkir að vera haldin eins og heimasæta eða dóttir bónda; eiginleg merking er að gegna hvorki búverkum né þjónustu á heimilinu, því búverkum fylgdi þvottur mjólkuríláta, en þjónustu að draga vosklæði af piltum og þvottur plagga.

Prófessor Finnur fer rangt með þetta máltæki, þótt altítt sé. "Láta e-n taka hendi í kalt vatn," segir hann, "láta e-n þola e-ð óþægilegt; það er auðséð af þessu, að köld böð hafa ekki átt upp á pallborðið hjá Íslendingum." Það er ekki gott að botna í, við hvað hann á. Að Íslendingum hafi þótt ilt að blotna? Það er ómaklegur áburður á þá. Þeir sigldu úthöfin smásnekkjum, velktust oft í róti vikum saman og stóðu bjórvotir við byttuaustur svo dægrum skifti; svo voru þeir synd-

ir eins og selir. Það kemur flatt upp á mann að heyra þá vænda þeirri ómensku, að þola illa kaldan skvett. Eigi prófessorinn við óþrifnað, þá er það jafn rakalaust. Þar með er ekki verið að taka fyrir óþrif. Þegar Pétur mikli Rússakeisari fór á kynni til Englandskonungs og Frakkakonungs í lok 17. aldar, skreið lúsin af honum í rúmin, sem hann var látinn sofa í Jakobshöllinni í Lundúnum og Louvreshöllinni í París. Menn geta af því farið nærri um þrifnað almennings í Norðurálfunni um þær mundir og talið í hug sér, hver hann muni verið hafa sex eða sjö öldum fyr. Þeir, sem þekkja sögu vora, þurfa ekki að seilast til þeirrar upplýsingar. Í þeim segir, að menn lágu strýpaðir í rekkjum. Ekki gerðu þeir það orsakalaust, og sama áferðin er á tilhugalífsfyrirbrigðinu, sem oft er getið, að leggja koll í kné stúlku sinni. Engum heilvita manni kemur þó til hugar að kasta steini á Íslendinga né neina þjóð þeirra tíma fyrir óþrif þau, sem voru ósjálfráð þeim sakir skorts á þekkingu og meðölum til að ræsta sig, heldur vegsamar hann sápuna og þann frið, sem hún afrekar heiminum.

Þegar öllu er á botninn hvolft um Íslendinga og köldu böðin, er svo fjarri því, að þeir hafi illan bifur á þeim, að hitt mun sannara, að þeir hafi kalt vatn til að snotra sig meira um hönd en flestar siðaðar þjóðir, þó ekki væri fyrir annað en að þeir hafa ekki efni á gufulaugum og rafhituðum böðum, sem auðurinn veitir fjölda manna erlendis.

H a l i. **Leggja krók á hala sinn og skreppa eða fara**, þ. e. að fara í makindum sínum og vændum þeim, að fá sér góðgerð, og **bera brelt hala sinn**; hvorttveggja tekið af háttsemi hunda.

H a n d a o g f ó t a. **Stökkva upp til handa og fóta**, er sem maður sjái búa í þingbrekku greiða atkvæði um umráð sín.

H a n g u r. **Hangur á e-u**, þ. e. agnúi, fyrirstaða, bægðir á e-u, því hangur merkir það, sem hangir, slútir eða sveigist út úr eða í e-u, gálgi, krókur, snagi. Öll eru þau af hanga, orðin hang (á ketti, slakri voð eða bandi), hengi (á hömrum og sköflum), hangur, hengi, hengill, og enn hanki og hönk. Guðbrandur Vigfússon fer rétt með máltækið í orðabók sinni, sem hans er von og vísa; en oft er það afbakað og sagt hængur á. Aldrei er hæng og hang annars blandað saman, svo sem í hangikjöt, hangiflot, nema í þessu máltæki, og því er vandalaust að rekja, hvað komi til þess. Þegar fróðleiksfúsir unglingar spyrja eins og próf. Finnur: "Hvað er hængur?" Þá er þeim svarað, að hængurinn hafi nafn sitt af krók framan á neðra skolti. Þar skjátlast mönnum; fiskurinn hefir ekki nafn sitt af hang sínum. Það hafa þeir vitað, sem umgengust Ketil hæng, að þeir nefndu hann ekki svo af hang laxins, heldur sökum þess, að laxinn heitir hængur, af því hann klífur straum og fossa hvössum og hörðum sporðhöggum. og Ketill þótti höggva svipað því.

Í forskeytum kemur orðið fyrir í hængivákr (fuglsheiti), sá sem

vokir eða vakir til höggs. Fritzner gerir úr því hengivákr, og leggur út, sá sem hangir í lofti og vakir, sem nær ekki neinni átt.

Þegi þú Þórir,
þegn ertu ógegn,
heyrði ek at héti
hvingestr faðir þinn,

kveður Haraldur konungur Sigurðsson til Þóris, hálfbróður Magnúsar konungs góða. Hann kallar föður hans hvingest, alveg eins og manni er enn brígslað um ódugnað með orðinu: geltur. Hvingestr, hyngestr, høngestr eða hængestr er jálkur, geldur hestur, eiginlega höggvineysta, seinna þatkvæðið rýrnað. Eg leiðist lengra út í þetta.

Eg minnist þess, að sagnirnar höggva og búa eru ekki færðar í réttan beygingaflokk í málfræðisbókunum. Þeim er hvergi rétt bæszt, t. a. m. í Wimmer og Málfræði ísl. tungu eftir Finn Jónsson er þeim hnýtt aftan í hljóðskiftiflokkinn ae, jó, ejó, au, þótt þær komist berlega ekki þar fyrir, því þær hafa tvo málstafi í stofni aftan við hljóðskiftið, en hinar einn, sem básinn er fyrir. Eg segi tvo stafi, því byggja eða byggva er eldri nafnháttur sagnarinnar búa. Sögnin er æfinlega sterkrar beygingar, þegar hún er áhrifslaus, en áhrifssögn er hún veikrar, eins og margar stallsystur hennar láta. Báðar sagnirnar eiga undir 1. flokk sterkra sagna í Wimmer. Sagnir þær eiga að hafa tvo málstafi í stofni aftan við hljóðskiftið, annan þeirra annaðtveggja gómstaf eða lagarstaf, í nafnhætti hljóðin e, i, eða u-hljóðvarp þeirra, þátíð a (ö) flt. u; fortíðarlýsiorð o, u; byggja og höggva uppfylla þessi skilorð og ganga eins og t. a. m. tyggja, tygg, tögg, tugginn, nema í byggja er hljóðlenging fyrir úrfall g-anna í öllum myndum, búa, bý, bjó, búinn fyrir byggja, bygg, bygg, bögg, bugginn. Í höggva er úrfellingin ekki komin lengra en í þátíð eint., hjó fyrir högg, og í flt. hennar eru myndir beggja sagna reglulegar, lýsiorð hjögginn nú lítið eitt óreglulegt höggvinn. Í öðrum tungum eru g-in í höggva alveg fokin, sbr. Ensku hew, Þýzku hauen.

Að bera saman nafnorð sagnstofnanna sýnir berlega ætterni þeirra við sagnflokk þennan. Fáein dæmi til sýnis: höggva (þeoret, mynd (h)angvja), nafnorðin högg, hængur, tyggja (taungvja), tugga, tunga, töng; byggva (bingva) (Eyr)byggjar, bingur, byngja, bunga, dyngja (samstofna Latínu fingere, bæði orðin); gyggja, gygg, gögg, guggum, gugginn, gunga er sá, sem gugginn er, en Gungnir er geir, sem gyggur, sbr. Ensku gingerly, varlega, eiginlega gungulega. Auk þessa er byggja áhrifssögn og beygist þá bygði, bygt, eins og stökkva, stökti, stökt, Slökkva, þegar stafsett slökva á fort. lýsiorð slokinn, sem Fritzner hefir búið til sögnina sljúka, slýk, slauk, slokinn fyrir að óþörfu og aðrir haft eftir honum.

H i l d. **Vera með böggum hildar**, illa ástatt fyrir manni, tálmaður. Hild er fylgja ásauðar og líkingin tekin af lambá nýborinni.

H n o t s k ó g u r. **Fara á hnotskóg**, forvitnast, hnýsast eftir eða um e-ð, að fara á hnotskóg til að

tína villialdin til matar eða forða lagði, vitaskuld, af eftir því sem aldinarækt fór í vöxt og samgöngur jukust milli landa, og er nú úrelt eins og berjatínsla og grasaferðir á Íslandi, en máltækið vekur upp tímana þá, er þetta var ein af hinum þarflegu iðjum.

Hnýsa. **Draga hnýsur,** að blunda lauslega í sæti sínu, svo að kolli kippi í samt lag hvert sinn er hann hnígur niður, lánuð líking af gangi hnýsuhvals; líka sagt draga ýsur, líklega afbökun.

Hraðberg. **Hafa e-ð á hraðbergi, hafa til taks,** (um það, sem maður kann vel), líka sagt að það liggi á hraðbergi fyrir honum. Hraðberg heitir skorpan, er sezt framan á tennur mönnum.

Hurð. **Það skall hurð nærri hælum,** er oft viðkvæðið, þá er maður sleppur óhappalaust og óskemdur frá því, er við lá að öðruvísi færi. Það er ekki komið af skellihurðum þeim, sem nú tíðkast, því meinlaust er að þær skelli á hæla, heldur hurðar-fyrirkomulaginu forna, þegar hurðin gekk upp og ofan fyrir dyr. Þá var viðbúið að hún myndi taka af það, sem næmi, ef hún skylli á hæla.

Hurðarás. **Reiða (reisa) sér hurðarás um öxl,** ráðast í það, sem maður er ekki maður til, um megn, ofvaxið. "Hurðarás," segir próf. Finnur, "var bjálki (stokkur) yfir útidyrum og hefir verið langur, digur og þungur og þurft mikla krafta til að bera hann eða lyfta (eiginl. voru tveir hurðarásar jafnhátt og lítið bil á milli, þvers frá langvegg til langveggjar; talshátturinn er norskur að uppruna." Ekki veit eg hvaðan hann hefir það, að hurðarásarnir hafi verið langir, digrir og þungir og "lítið bil á milli", né heldur hvernig hann gerir sér grein fyrir því, að öðrum eins stórtrjám og hann lýsir, hefir verið komið fyrir þvers í rjáfrinu ofarlega yfir útidyrum. En hvað sem því líður, er það víst, að máltækið lýsir engum stórtrjám. Það talar ekki nema um stöðu ássins. Um öxl er fornt mál og bregður þó fyrir enn í daglegri ræðu, þ. e. í öxl, öxlarhátt. Gái maður nú að hurðartilhöguninni fornu, liggur það í augum uppi að máltækið er að lýsa því, sem ekki nær neinu lagi; því ásinn, settur axlarhátt, er oflágur til að opna dyrnar. Hurðarásarnir voru þvertrén, sem bundu saman brúnásana á hinum meiri stoðum, sitt hvoru megin við dyrastafgólfið. Hurðin var dregin frá dyrum upp á skíðið eða dróttina á streng um dyrastafnsþvertréð, hurðarásinn eiginlega. Hurðarásana varð því að reiða upp í rjáfrið hurðarhæð yfir dróttina að minsta kosti, svo að hægt væri að draga hurðina á strengnum frá dyrum. Að reiða hurðarásinn um öxl er, vitaskuld, ekki torveldara en reiða hann hærra; en setja hann þar, gegnir engu lagi, því þá er ekki hægt að opna hurðina. Eiginlega á þá máltækið við, að gera eitthvað, sem ekki gegnir tilgangi; en náið er nef augum; þegar mönnum fyrndist hurðarásinn og tilhögunin öll saman á hurðinni, þá færðist ómögulegleikinn, sem var afleiðing verksins, yfir á sjálft verkið, og því er það kallað að reisa sér hurðarás um öxl, sem manni þykir

að ekki megi afkasta. Ættfærsla dr. Finns á máltækinu til Noregs er sjálfsagt jafnmikið að marka og útlistan hans á því.

H v e l j a. **Súpa hveljur, draga öndu djúpt og blása út óðslega.** Hvelja er húð hvals, og svo grásleppu. Þegar hennar nýrrar er neytt eða hams hennar, þá sýpur maður þær hveljur, sem líkt er til.

H æ l l. **Það er undir hælinn lagt.** "Hvað merkir hæll?" spyr dr. Finnur. Hæll er partur fótar, hér hafður pro toto. Að leggja e-ð undir e-n, er að láta það komið undir aðgerð hans og úrskurði. Það er undir hælinn lagt, merkir þá komið undir aðgerð fóta, undir röskleika og færi, undir atvikum komið.

H ö n k. **Eiga hönk upp í bakið á e-m,** eiga gott skilið af e-m; líkt til hrossalækningar. Við bakmeiðslum eru hross hönkuð, þ. e. taglhárslokkur snúinn saman og dreginn á nál (hankajárni) gegnum meiðslið, til að veita út grefti; endarnir bundnir saman, svo að hönkin haldist í lagi eða hankinn.

H ö r g u l l. **Hörgull er á e-u,** sama sem skortur, þurður á e-u. Hörgur er hæð; af því er hörgull myndað safns- og minkunarendingunni -ull, sbr. jaki, jökull, refur, refill, og merkir topp hæða, háhörga, bláhörga. Þegar jörðu leggur undir snjó og ísa, svo að ekki vaða upp úr nema hæstu hnjótar, þá er hörgull á, lítið um jörð eða beit, og þar af haft um hvað sem vill, er skortur er á.

Rekja e-að, eða **spyrja út í hörgul,** þ. e. rekja eða spyrja vandlega, eiginlega út í efstu, yztu odda.

K a l d a k o l. **Leggja í kaldakol,** vera eða liggja í kaldakolum, leggja í eyði. Kaldakol er terminus legis útdáinn arineldur.

K l a k i. **Koma e-m á kaldan klaka.** Klaki og hjarn og þeirra einkenni eru svo vel þekt, að ekki þarf að orðlengja um máltækið.

K l ó. **Sú kló, sem kunni,** ber helzt á góma, er maður hælir smíðisgrip sínum eða annara. Kló er þátíð sagnarinnar klá eða klæja, er merkir fægja steina og smíða úr dýrum málmum, í stuttu máli klénsmíði, því smiðurinn, sem klær heitir klénsmiður og gripirnir klear eða klén. Orðatiltækið er stundum illa afbakað: það var kló, sem kunni, af þeim, sem ekki skilja, hvað þeir fara með.

K o l a. Úrkula vonar er nú æfinlega sagt og ritað, þótt rangt sé, í staðinn fyrir **örkola vonar,** því örkola er sá, sem þrýtur ljósmeti á kolu sinni, og þar af haft um hvern, sem þrotinn er e-u, von eða hverju öðru sem vill.

K o l. **Lengi lifir í kolunum** um það, sem elst lengi hjá manni, hvort heldur er löngun, vilja eða innræti, er öllu fremur komið af kolum eða eldi, er í þeim leynist, heldur en kolu, þó menn segji, að lengi hjari á koluskarinu.

K o l l u r. **Ganga koll af kolli.** Þegar unglingar eru að læra slátt, er oft kollað fyrir þá, þ. e. slegnar lautir og þúfuhliðar, en kollurinn skilinn þeim eftir, og gengur þá koll af kolli í eiginlegasta skilningi.

K u r l. **Ekki öll kurl komin til grafar,** er haft um það, sem þykir

bera með sér, að það sé ekki eins dyggilega af hendi leyst og skyldi, svo sem fjárskil, skýrslur o. s. frv. því kurlin, sem láu eftir að lokinni kolagerð, sögðu til, hve ant kolagerðarmaðurinn hefði látið sér um, að alt hans verk nýttist sem bezt. Það var ekki nóg til þess að duga til að höggva skóginn, sneiða af limið og kurla niður bolina; hann þurfti að vinna alt sömum dugnaði, einkanlega koma kurlunum á eldinn öllum saman, svo samtímis að þau brynnu til kola og sem allra minst of eða van. Lægi hann á liði sínu um það, þá sögðu kurlin eftir, því hann varð að byrgja gröfina og kæfa eldinn, þegar kurlin voru brunnin til kola. Honum gafst aldrei tími til að tína hvert kurl upp og koma því í gröfina, því hann varð að byrgja hana fyr, svo að kurlin ofbrynnu ekki. Því er og máltækið, **sjaldan koma öll kurl til grafar**, haft til afbötunar því, sem er svo varið, að ekki er von til að því lúkist til fullrar hlítar. Dr. Finnur spyr, hvort kolagerðarmenn muni hafa þótt hnuplóttir fyrrum; það er víst ekkert hægt að ráða í frómleik þeirra eða hvinnsku af máltækjunum.

K ú f u r. **Keyra kúfinn**, demba áfram, biðloka ekki. Kúfur er víst sama og húfur, skip eða skrokkur þess, sbr. staffærslu Guðbrandar Vigfússonar.

K v í ð b o g i. **Bera kvíðboga um e-ð.** "Hvað er kvíðbogi?" spyr prófessor Finnur, "er það bogi til að strjúga hljóðfærastreng?" Kvíðbogi er bugur eða beygja eða kengur, sem kvíði keyrir á menn og skepnur. Lík orðatiltæki eru og um ellina, því hún bugar eða beygir menn. Ellibjúgur er fornt mál, en elli boginn og boginn af elli hversdagslegt.

L a n d. **Draga e-n að landi**, haft um að ljúka við leifar e-s, hvort heldur er matar, drykkjar eða óloknins verks, víst af þeim forna sið að hjálpa fiskumönnum að setja farið, er þeir komu að landi. — **Vera ekki langt undan landi**, sem áður er um getið.

L í m i. **Leggja sig í líma**, kostgæfa e-ð, vanda sig. Límí er hússófl, og merkir þá eiginlega að leggjast á sóflinn eða vöndinn. Slóði er og kallaður límí, þ. e. skógarhríslur bundnar saman og hafðar til að mylja áburð á túnum. Slóðinn var dreginn af hrossi eftir hlassarimunum og borið á hann farg. **Fella sig í líma**, er líka sagt og mun rétt, en límfella sig, sem sumir segja, er víst afbökun, runnin af þeim misskilningi, að máltækið eigi skylt við lím.

L jó s. **Þjófur í ljósinu**, er það kallað, þegar kveikskarið hallast svo út að, að það bræðir tólgina og kertið rennur niður. Orðatiltækið er og haft í ofljósu máli og mannsnafn þá sett í stað fyrsta orðsins, t. d. Magnús í ljósinu, er dylgja um að hann sé ekki frómur.

M ú t a. **Það skal ekki á mútur mæla**, einarðlega flutt og ekki eins og hvert orð þurfi að toga út með mútu eða þóknan. — **Vera í mútu**, er að vera á því skeiði aldurs, er rödd drengs gengur til fulls karlaróms.

N j ö r ð u r. **Það var galli á gjöf Njarðar.** Æfinlega haft um ókost, eða einhvern þrimilinn á því,

sem annars er hnoss eða góðindi mikil í sjálfu sér. Gjöf Njarðar þ. e. þá er Njörður var gefinn. Skaði kaus sér mann að fótum, en gallinn var að það var ekki Baldur, þótt fæturnir væru forkunnar fagrir. Það er þessi galli, sem máltækið á eiginlega við, þótt löngu sé nú

skipt um guði, sál og sól
sektuð hjarta ljóðin.

Ó l. **Elta ólar um e-ð,** togast á, reyna með sér hvað sem er, af skinnaleiknum gamla.

P u n d. **Verja sínu pundi** vel eða illa, ávaxta **sitt pund** o. s. frv. kannast allir við af guðsorði.

P ú s s. Hafa e-n í pússi sér, er sama og nú er sagt að hafa einhvern í vasanum. Því púss eða pungur er vasi; þó er sá munur á, að pússinn var bundinn við brókarbeltið eða um mann, svo hægt var að leysa hann frá sér og gefa á nasirnar með honum og innihaldi hans, en vasann er ekki hægt að hafa til þess. Bera e-n í pússi sér, taka bætur fyrir veginn frænda var fyllilega lögum samkvæmt, en skörulegri þótti blóðhefndin.

R e f u r. **Til þess eru refarnir skornir,** þ. e. það býr undir viðhöfninni, fagurgalanum, verður þeim oft að orði, sem beðinn er bónar með dekri og viðhafnaratlotum, þegar hann þykist sjá, að hann sé dekraður til þess eins og að ná bóninni af honum; nokkuð svipað og þér verður ekki kápan úr því klæðinu, nema þar er þegar neitun greidd við því, er maður vill fá. Refur er voð, vaðmál. Þegar mikið skyldi viðhafa fyrrum, þá voru hús sópuð og gólf stráð og refar skornir til að tjalda skálann; af þeim sið er máltækið runnið. Þótt refar séu ekki framar skornir eða reflar hafðir til viðhafnar á hátíðum og tyllidögum, því þiljur hylja nú moldina, þá skilja refarnir ekki við hátíðahöldin. Þeir hafa fest sig við hátíðamatinn, hið eina verulega, sem lifir eftir af fornu viðhöfninni sbr. jólarefur, eiga eftir af jólaref sínum, lúka við jólaref sinn.

Refur er vitaskuld sama orðið og vefur; stofninn aríski líklega vraf, og Íslenzkan fleygir úr stofni öðruhvoru v eða r, sem vill. Þess eru nokkur dæmi. Guðbrandur Vigfússon nefnir ríta og veita, Ensku write. Sagnirnar vefa, vaf, ofinn, og vefja, vafði, vafður, eru algengar, en ekki hefi eg heyrt refa, ref, raf, ráfum, refinn, né refja, rafði, rafður. Þó eru þær til eða réttræðar í tungunni, það vitna orðin: refur, refjar eða refjur, refði, ræfur, rjáfur, sem eru húsgangar af þeim, og svo raf, því svo er raf kallað af því, að refinn steingervan sér í því. — **Tjalda því sem til er,** er og af refaviðhöfninni gömlu komið. — **Skjóta e-m ref fyrir rass,** leika á e-n, Skozka; af ádráttarveiði, því refur er nót, net.

R ó s i r. **Baða í rósum,** eiga við sældarkjör að búa. Rósir eru gripir úr málmi eða við, krotaðir útflúri til prýðis, svo sem hólkar og hringjur, krossar og kyngjur, sömuleiðis staup, skálar og ker.

Á angandi beði rósa
dvaldi eg um daga ljósa,

kveður vestanhafsskáld eitt eins og hann þekki hvorki þessar rósir né aðrar. Annars á Franska sama

máltækið: **reposer sur un lit de roses.**

Rúm. **Að láta sér e-ð í léttu rúmi liggja,** gera sér ekki áhyggju, fást ekki um e-ð. Því létt er óhlaðið rúm. Próf. Finni er nær að halda máltækið aflagað og smáharðnar á því, þar til hann telur það rangt fyrir: láta sér í litlu rúmi liggja, af því að "létt eða þungt rúm," segir hann, "var víst fyrir utan hugmyndir manna á fyrri tímum." Próf. Finnur talar víst "vacuum". Skiprúmin voru kölluð létt eða hlaðin.

Ræsibrekka. **Bera e-n á** ræsibrekku, líklega sagt hræsibrekku, útbreiða e-ð (helzt sem miður fór) um e-n. Ræsibrekka get eg til sé brekka sú, er vatn dreifist niður um úr ræsi, gerðu meðfram brún hennar.

Selur. **Verða ekki um sel,** lítast ekki á, standa stuggur af; runnið af sögunni af Sæmundi fróða og selnum (Kölska), er Sæmundur komst á heim.

Silfur. **Elda grátt silfur saman,** eiga í brösum saman, eiginlega skíra silfrið, því grátt silfur er óskírt silfur, ekki lögsilfur.

Skammrif. **Fylgir böggull skammrifi,** líklega óskýranlegt sakir týndrar sögu.

Skjöldur. **Skarð fyrir skildi,** kann að vera komið af skrautskjöldum þeim, sem prýddu skálaveggi í veizlum fortíðar, eins og dr. Finnur segir: "ef einhver þeirra var tekinn niður, þá varð í rauninni skarð fyrir skildi. Eftirminnilegri munu mönnum þó hafa orðið sköröin þau, sem komu á skjaldaskarir fylkinga og skjaldborga, þegar sá féll, sem skjöldinn bar, og skjöldurinn með honum, og líklegra að afruninn sé af þeim skörðum.

Skór. **Vilja skóinn ofan af e-m,** vera illa við eða til e-s, eiginlega vilja ófarnað e-s, komið af því, að geta ekki hamið skó á fæti sér. Frost vindur t. a. m. varp frá fæti, snjó treður ofan í skóinn og loks spennir hann af fætinum. Slíkt hefir mörgum dregið til kals og meira. Prófessor Finnur á vitanlega við þetta máltæki með talshætti sínum: "troða skóinn niður af e-m, sama sem að kúga, þrýsta manni niður". Það er hið herfilegasta aflagi. Samt er það nú farið að fljúga fyrir á prenti, síðan hann löghelgaði það í Skírni, því auðnumin er ill Danska; en vitaskuld er það ekki haft í kúgunarmerkingu dr. Finns, heldur sömu merkingu og vilja skóinn ofan af e-m.

Skuggi. **Ganga úr skugga um e-ð.** "Eiginl. þýðir talsh.," segir próf. Finnur, "að koma sjálfur í ljós, svo að hann sjáist, en líka sjái alt, sem hægt er að sjá fyrir utan skuggann". Það er greinilegt, að próf. Finnur veit ekki lifandi baun hverju hann er að lýsa. Lýsing híbýla var ofboð léleg allar götur fram í minni þeirra, er nú lifa. Lýsislampar og grútarkolur báru ekki birtu nema örskamt út frá sér. Meirihluti skála eða baðstofu, setin eða fletin láu í dimmum skugga. Þá tíddi það að ganga úr skugga um eitthvað. Þeir, sem áttu ljósvant að vinna, t. d. taka upp lykkju á prjóni, sjá áferð á þófi o. s. frv.,, gengu þá úr skugganum um það að ljósinu. Argonds-strompaðir steinolíulampar með postulíns-

hljálmum útrýmdu kolunum fyrir ekki nema einum 50 árum og dreifðu skugganum, svo að ekki er lengur úr honum að ganga, en þeir, sem vita hvað þeir eru að fara með, minnast þessarar tízku með máltækinu.

Snæri. **Vera á snærum e-s**, hafa dvöl og kost með e-m, sama sem að hafa grið með honum, vera á vegum hans, vera á náð hans eða náðum hans. Vegir, grið, snæri, náð og náðir, eru termini legum til að tákna bóndavaldið í ýmsri önn þess, svo sem að ráða, friða og ala, sbr. "af guðs náð". Snæri er snæði, snæðingur, snæðing, snáð, sbr. Snæringsstaðir, Snæðingsstaðir, hleri hleði, sbr. hér héðan, o. fl., og sama sem náð eða náðir. Orðin samstofna, s-inu ýmist haldið í stofni eða úrfelt, sbr. snugga, nugga, snös, nös, snykur, nykur o. fl. Sagnirnar eru snara, sner, snór, snórum, snarinn, nú æfinlega veik og nara, ner, nór, nórum og narinn, og merkja líklega að veiða (um varg eða óargadýr) og þar af veita hvolpum bráð, ala, sbr. Með þursi þríhöfðaðum þú skalt æ nara, ekki lifa, eins og Fritzner leggur út, heldur vinna beina. Svipaða merking hafa sagnir af nara, nerja, narði, narður og næra (af þáliðinni nór). Snáð og náð merkja upphaflega bráð, vargseldi, síðar fæði, viðhald. Gerendur sagnanna eru nór(r), njörður, sá er veitir náð eða bráð, og njörunn sú, er ner, gefur eldi, sbr. kalla dvergar draumnjörun. Snar skal sá, sem sner og snær(r), er veiðinn líklega. Snerrir var ósvífur eins og vargur og kallaður eftir það Snorri. Bráð er samstofna Latínu, praeda og sömu merkingar; sögnin er líklega berja (samstofna Latínu, prehendere, stafavíxl í stofni), barði, barður, slá, hremsa, fá sér bráð. Baruðr, björuðr, björunnr, björn heitir svo, af því hann aflar sér og sínum bráðar. Njörður og björn er þá eitt og hið sama, samheiti. Samnefni bæjarnöfnin Njarðvík og Beruvík. Njarðarvöttur er vöttur bjarnar, og á hvorugur laginu fyrir að fara, vötturinn né hrammurinn.

Njörður var ekki ásum alinn, hann ólst upp í Vanaheimi, heimi þeirra, er vanir eru, köldu Norðri og réð því; á hann var að heita til sæfara og veiða, því hann átti það til að lykja leiðir njarðlásum og spenna snekkjur njarðgjörðum. Hann hefir Norðri nafn sitt gefið. Átta-nöfnin eru upphaflega karlkyns. Norður er Njörður eins áreiðanlega og jörð er jord og fjörður fjord á systratungum vorum. Í klassiskum málum eru áttir kendar við sólu og stjörnumerki það, sem auðþekkilegast er á norðurhveli; hið sama ræður nafngiftum í íslenzku, sem von er til. Suður er sunnuáttin, áttin til sólar. Norður eða Njörður er sjálfsagt samstofna grísku orðunum "Bora" vargseldi, og "Boreos" norðanvindur, og líklega bæði Latínu, Ursus, og Grísku, "Arktos"' björn. Latínumenn kölluðu lönd liggja sub ursa majore, sub axi boreo, þ. e. undir Nirði eða Nerði, en vér segjum Norðurlönd, þ. e. Njarðarlönd, Bjarnarlönd. Vestur sama og yztur (y-hljóðið stafsett ve), er útgönguátt sólar, sólarlag, sol occidens. Heitir Austur upprisu-átt

sólar, sol oriens, því auða, eyð jóð, auðinn er að tæmast burði eða ávexti sínum. Athöfnin heitir auztur, fæðing, hæfileikinn til þess auðna, ávöxtur heitir auður, þá auðinn er, en auður er sú, sem auðið hefir. Það skýrir merkingar andstæði orðanna, þótt eins séu. Önnur eins andstæði eru fleiri til í íslenzku, t. a. m. í hljóði hlýddu hljóðir menn á hljóðin, sem er auðskilið. Austur og vestur ættu að skrifast með z, og svo kendi Halldór Friðriksson.

Enda þótt rekja megi þannig út í hörgul átta-nöfn nýju málanna, svo að alt standi í járnum við nafngiftir klassisku málanna, er kúfurinn keyrður lengra í orðaupprunabókum og anað út í Grískunnar "heós" og "hesperós" um Austur og vestur, þótt ekkert eigi skylt við grísk átta-nöfn né önnur, en Norður er talið af óþektri rót og óviðráðanlegt. Margur seilist um hurð til loku.

S p j a r i r. **Spyrja e-n spjörunum úr,** rekja af honum fréttir eða þess háttar. Líkingin tekin af að rekja af honum spjarir, þ. e. vaðmálsræmur, hafðar til að vefja að leggjum upp til móts kyrtlinum eða niðurhlut hans. Stög voru tekin í vafningana til að halda þeim í lagi. Þar af er komið að **sauma að spjörum e-s,** gera að e-m, þjónusta hann, veita honum ráðningu, sem hann þykir þurfa.

S p ý t u r. **Gera e-ð upp á eigin spýtur,** af eigin ramleik, komið af því að þegar kalt er á sauðburði eða ásauður illa hyldur, þá afrækja mæður oft lömb sín og fjármenn koma heim með þau hálfkróknuð úr kulda og hungri til að spýta í þau mjólk. Þeim bergur oft á þeim spýtum. Dr. Finnur telur, að máltækið eigi við rekaspýtur. Það er ekki rétt, og ætti hann að kannast við máltækið, því það er algeng orðatiltæki í skóla, að **láta spýta í sig** og **lifa á spýtum annara.**

S t o ð. **Að sterkar stoðir, meiri** eða minni stoðir renni undir e-n, þ. e. fulltingi e-m. Seinni máltækin kunna að eiga að rekja kyn sitt til stoða-mismunarins í hinni fornu húsagerð; áður en sperrur voru hafðar, voru veggstoðir, meiri stoðir eða hærri undir brúnásum og dvergar eða dvergstoðir undir mæniás.

S ú r t. **Þykja súrt í broti,** una illa við e-ð. Meðan gjaldeyrir var veginn, tíddi það að þykja súrt í broti. Þá var goldið í baugabrotum slaupum og hellum silfur og gull og vegið á metaskálum. Silfrið átti að halda skor og vera meirihluti silfurs jafnt innan og utan, en út af þessu bar iðulega, sem nærri má geta, og gráu silfri haldið fram til greiðslu, þar sem hægt var að koma því við, við hinn óríkari. Það stoðaði hann ekki neitt að brjóta silfrið til að sýna, að það væri óskírt, grátt, seyrt, súrt í broti (sbr. súr, saur, sori), hann var látinn taka það jafnt fyrir það, þótt honum þætti það súrt í broti. Séð hefi eg á prenti þykja "súrt í brotið", það er aflagi, bæði greinirinn og fallið.

T a k t e i n n. **Hafa á takteinum,** þ. e. til reiðu. Takteinn er lagakefli, skaft fyrir taki, ábyrgð þeirri, er varnaraðili gekk í við sóknaraðilja um það, að hann kæmi lagðan dag til réttar og héldi uppi skil-

um af sinni hálfu. Máltækið merkir því eiginlega að hafa tryggingu, eiga að vísu að ganga um e-ð. Lagakefli tíðkuðust áður en málar og gerðir voru bréfaðar, og eldi lengi eftir af þeim jarteiknum, eftir að bréfagerð var algeng orðin og prent, því þingaxir og boðbíldir voru bornir fram í minni núlifandi manna.

Tögl. **Hafa töglin og hagldirnar,** vera í færum að ráða, líking af heybandi, sem allir þekkja.

Vaðall. **Vaða vaðalinn,** sama og vaða elginn.

Vaðberg. **Vera á vaðbergi,** hafa vörð eða gætur á e-u. Vaðberg gæti verið berg eða höfði yfir lögnum, en Guðbrandur Vigfússon segir það linan úr varðbergi, og svo mun það vera, fyrst hann segir það.

Vegur. **Koma til vegs og valda,** taka við forráðum. Vegur hét sæti bónda, áður en það var sett við vegg andspænis sólu, þá var það nefnt öndvegi eða öndugi. Sonur gekk til vegs í erfi föður síns eða að því gerðu, og tók við föðurleifð sinni, forráðum og virðing hans; af þeim sið er máltækið komið, og hið sama, **hafa veg og vanda af e-u,** þ. e. ráða og hafa ábyrgð af því, því veginum fylgir bæði ráðin og sæmdin, sem þeim er samfara. — **Vera vegalaus,** þ. e. bólfestulaus, jarðnæðislaus, eiga sér ekki veg, sbr. Norvegur, Austurvegur, Vesturvegur, Suðurvegur, sama sem bygðir eða bygð lönd í þessum áttum. — **Ryðja e-m úr vegi,** þ. e. reka e-n frá forráðum, losa sig við e-n, svo að ekki megi ráða vilja manns eða vera honum til fyrirstöðu. Með því að aftökur voru tíðast samfara þessu, merkir máltækið oft sama sem taka af, uppræta, eyða. Prófessor Finnur segir að máltækið "sé nýr talsháttur, dreginn af að ryðja steinum úr götu". Það er sitt hvað að ryðja veg og ryðja úr vegi. — **Hafa e-n í hávegum** skilja allir, en farið er þar að falla á minninguna um veginn.

Víur. **Bera víur í e-ð,** líking tekin af starfi flugu, sem allir þekkja.

Völur. **Fara á vonarvöl.** Próf. Finnur minnist á máltækið, en gerir enga grein á vonarvöl. Margir eru þó velirnir: biskupsvölur, torfvölur, stjórnvölur, píkvölur, riðvölur, hjálmunvölur, snarvölur, handvölur, vígvölur, eggvölur o. fl. Vonarvölur er enginn þessara vala. Vonarvölur er óvonarvölur, vonleysisvölur, sbr. vonargemlingur, vonarpeningur, peningur aðkominn dauða; merkingin þar af lenda í bjargarþrot, verða öreiga. Kemur stafkarlavölum og gamalmenna eiginlega ekkert við.

Þrándur. **Vera e-m Þrándur í götu.** Próf. Finnur segir að Þrándur og götu eigi að rita upphafsstöðum, af því að máltækið eigi við Þránd í Götu í Færeyjum, sem átti við Sigmund Brestisson. Mér er nær að bera brigður á það. Íslenzku er ótamt að nafnyrða heiti. Þrándur í Götu væri eini maðurinn, að mínu viti, sem hefði hlotið þann heiður af henni, ef próf. Finnur hefir rétt fyrir sér. Mótspyrna Þrándar gegn kristni var ekki svo ýkja merkileg, að líklegt sé, að Íslenzkan hafi farið að bregða vana sínum og seilast til að kenna hvern mótstöðumann við

nafn þess Færeyings. Þrándur er nútíðarlýsiorð sagnarinnar þrá, að vera þrár, andviljaður, haft hér nafnorð: mótstöðumaður. Lýsiorð þessa sagnflokks eru altíð nafnorð, fjandi, fjendur, frændi, frændur, þráandr, þrándur, þrændur. Þrándur hefir geymt sterka hneigingu þessara lýsiorða í eint., og sýnir það bezt, að máltækið er hundgamalt, líklega á gangi löngu áður en Þrándur í Götu sá ljós þessa heims. Andstaða Þrænda og Þrándheims við aðra byggja og bygðarlög í Noregi bregður víða fyrir í sögum Noregskonunga, og næsta líklegt, að Þrændur hafi nafn sitt af henni.

Þrándur er ekki eina orðið, sem heldur sterkri hneigingu lýsiorða þessara, það á sér einn félaga að minsta kosti, þótt ekki sé góður. Það er vondur eða vándr. Váandr, vándr flt. (véndr), vindr, eins og þrændur, þjóðarnafn alkunnugt af titli konungs vors og illræmt, svo sem nafnið ber með sér, á Norðurlöndum, því þeir fóru þau oft ránum og manndrápum, sem sögur og annálar votta. Rétt er að rita Vindur og Vindland upphafsstöfum.

Váandr, vándr, er nútíðarlýsiorð sagnarinnar vá (vo), haft ummerkis-orð. Sögninni var svo snemma slegið saman við sögnina vega, vá, vágum, veginn, sakir líkingar í sumum myndum, að jafnvel skinnhandrit gera sagnanna líkl. engan mun nema í lýsiorði þessu. Enginn vandi er samt að vinsa sundur nafnorð, runnin af beygingarstofnum sagnanna, og af þeim finna beyginguna alla saman. Af sögninni vega koma orðin: vegur, (bóndasess, leið), vaga, vagn, vog, vogur, (gröftur í kýli, því hann vegur upp), og vogur (sær), ummerki-orðið vægur og þar af sögnin vægja. Af nafnhætti hinnar sagnarinnar koma vá (vo), váði, (voði), veð (hlutur sá er maður vær eða hættir), og und (sár). Af þátíðarstofni: ógn, ógur, víg (svo stafsett fyrir ýg), vígi (staður hentur til víga), Vígi (hundsheiti), Ægir (sjávarheiti), vígur eða ýgur (óvígur, illvígur, mannýgur), af ummerki-orðinu sögnin vígja, (helga, líklega af slátrun fórnardýra, sem athöfninni var samfara.) Ennfremur eru vé, helgir staðir, blótstaðir, þar sem fórnardýrin voru vegin, Vár áheita- og trygðagyðja, því menn ógu sér undir við heitin, Væringjar, sveit Norðmanna í Miklagarði, hefir verið lagt út bandalið af Vár, og má vera að rétt sé, þó það geti eins merkt vígamenn, líkt og Vindur. Því væring er ófriður, skærur, og væring (í hári og ull,) er hið dauða afruð hörunds eða húðar.

Beyging sagnarinnar er þá auðsæ. Hún gengur eftir 3. flokki sterkra sagna í Wimmer, vá, væ, ó, ógum, veginn, eins og glá. Eldri myndin, þ. e. áður en g-ið hleypur úr nafnhætti sagnar, er vaga, sbr. Ensku wage, og beygist veikri beygingu eins og daga nú vogur.

Æ s a r. **Fara, spyrja, rekja, vita e-ð út í æsar, allar æsar, yztu æsar,** þ. e. ýtarlega, til fulls, vandlega, "er dregið af fláningu," segir próf. Finnur, "æsar eru langyztu partarnir (jaðrarnir) af fleginni húð, en einkum þar sem fætur dýrsins eru skornir af". Eg hefi heyrt út-

nára á skinni kallaða æsar, en ekki held eg það réttnefni. Annars vita allir, hvað æs er. Það er fornt orð og merkir nú sem fyrrum gat til að draga band í eða reka í þorn. Edda segir frá því að Brokkur rifaði saman varir Loka, en Loki reif úr æsunum. Æsar á skóm og móttökum eru algengar. Fátt eða ekkert var jafn algengt á allri söguöldinni og æsar, fyrir hana og löngu á eftir. Því þá voru tuglar og æsar hafðar til að halda að sér fötum. Ermarnar voru saumaðar að höndum eða ulnliðum, en smáttir skyrtna, kyrtla og stakka voru að sjálfsögðu togaðar saman með tuglum í æsum, og hið sama brókaropin með lindum og girðlum í æsum. Skikkjur eða möttlar voru á tuglum eða þeim var haldið að sér með dálk, æsar í skautunum, öðru skautinu skotið í æs hins og dálki svo skotið fyrir í æs þess. Tuglanna er víða getið í sögum vorum og þeir lýsa yfir æsarnar. Í þann tíð tíðkaðist að fara í æsar, þá er menn klæddust. Athöfnin var ekki greið að komast í leppana. Þjónustan varð að sjálfsögðu að vera við hendina til að sauma að pilti sínum. Sturlunga er til marks um það, að athöfnin tók sinn tíma. Gissur Þorvaldsson ugði sér aðför af Úrækju; Gissur var þá staddur í Tungu, ef eg man rétt, og lét bera inn vopn manna og leggja hjá rúmum þeirra um kvöldið, er menn komu úr baði. Sjálfur fór hann í klæði sín og lét sauma að höndum sér og hið sama munu menn hans hafa gert, til þess að vera til taks, ef aðför yrði. Það bar oftlega við, þá eins og nú, að brátt varð upp að standa, og þá hirtu menn ekki um að fara út í allar æsar, þegar þeir klæddust, frekar en menn gera nú að hneppa alla hnappa, þegar þeir fleygja sér í fötin. En þegar þeir bjuggust vandlega, þá fóru þeir út í allar æsar, drógu bönd og tugla og belti í æsar sínar, bundu að sér og girtu sig, og af þessari tízku eru máltækin þessi runnin, en ekki af fláningu.

Hnappar og hnepslur fóru víst ekki að tíðkast á Íslandi fyr en við lok 16 aldar og þá fækkaði æsunum, svo munaði um; skikkjur og feldi lagði af og búning gerði allan nærskornari en hann var áður.

Ø k k v i s i. **Einn er økkvisi ættar hverrar.** Fritzner hefir aukvisi og svo er oftast sagt, sama sem afkvisi, af rótinni kvis í kvísl og kvistur, þ. e. örkvisi, og leggur út ættleri, einn er ættleri ættar hverrar. Orðið økkvisi telur hann rangt eða aflagi, en þar skýzt honum illa, því það er einmitt rétta orðið og hitt afbökun. Økkvisi er komið af sögninni økkva, økk, ökk, ukkum, okkinn. Nafnorð sagnarinnar eru algeng, angur, öngur, flt. öngvar, og økkur nú æfinlega veikt, ekki, og ummerkis-orðið öngur. Sögnin er bæði áhrifslaus, vera sárlega angraður, og þá sterkrar beygingar, og áhrifssögn, láta e-n okinn, angra e-n, og þá veikrar beygingar, alveg eins og hrøkkva, sløkkva og søkkva, og ætti að gera jafnalgenga og þær. Økkviss, sterka myndin, og økkvisi, veika myndin, er sá, sem lætur menn økkna, økkvir menn, gerir mönnum ökk eða ekka, alveg eins og hrøkkviss eða hrekkvíss er sá, er

lætur menn hrøkkva, gerir mönnum hrøkk eða hrekk; merkir ekki ættleri, heldur sá, sem lætur sjá aumur á sér, sama og þarfi, ómagi. Máltækið er sjálfsagt runnið af hinni víðtæku framfærslu ættarinnar að fornum lögum. Skyldan tók fram til annara-bræðra og merking máltækisins er, að einn ómaga eigi hver ætt, að minsta kosti, engin ætt sé ómagalaus með öllu.

Afruna-máltækin eru gimsteinar tungunnar, glitrandi af fegurð hennar og leiftra af íslenzkum þjóðmenningar-minjum hvar sem litið er á þau. Þeir gripir eru meira virðis en svo, að varðveizla þeirra eigi að vera komin undir því, að "þá geti tínt saman þeir, er það vilja." Annað eins virðist bera vott um yfirborðsskilning á jafnmikilvægu málfræðis- og þjóðmenningarsögulegu verkefni og máltækin eru. Þau eru óðum að fyrnast og víkja fyrir öðrum, runnum af því, sem úreldir fyrir nýtízkuna. Þau eru í tungunni svo skiftir mörgum hundruðum, og ætti að safna þeim, áður en þau glatast, og gefa út í orðabókarformi, með nákvæmum skýringum. Íslenzkri tungu myndi stórgróði að slíkri bók, og meira að segja allri íslenzkri fræði, hverrar greinar sem væri. Því fortíðarkerfið liggur í máltækjunum, eins og í fagursjá í einlægum brotum og ögnum af öllu tagi, svo skírum af glöggri snild tungunnar, að dregur til fullrar sýnar um margar aldir. Það væri verkefni fyrir Íslenzku-fræðing að lesa saman brotin og agnirnar og sýna hve langt þau hrykkju í kerfið altsaman; en óskandi væri að til þess gerðist einhver sá, sem ætti þunna hlust til að bera við móðurmáli sínu, og væri óljúgfróður um hagi og háttu fortíðar út í allar æsar.

Svanfríður.

Eftir **J. Magnús Bjarnason.**

Um og eftir síðastliðin aldamót las eg all-margar smásögur og ritgerðir eftir höfund, sem nefndist Eric S. North. Birtust flestar sögur þessar í ýmsum góðum tímaritum, er út komu í Bandaríkjunum; en þó sá eg fyrir víst tvær þeirra í stórblaði einu, sem gefið var út í Austur-Canada. Eg man, að mér þótti alt, sem eg las eftir þenna höfund, sérlega hugðnæmt og prýðisvel ritað, og virtist mér að hann hafa mjög gott vald á ensku máli. En eiginlega vakti það mest eftirtekt mína, að í flestum, ef ekki öllum, sögum þesa höfundar var meira og minna drepið á norrænar og íslenzkar bókmentir, og jafnan farið lofsamlegum orðum um hina íslenzku þjóð. — Datt mér fyrst í hug, að höfundurinn væri Norðmaður eða Svíi, og var það nafnið sérstaklega, sem kom mér til að hugsa það. En þegar fram liðu stundir, komst eg á þá skoðun, að höfundur þessi væri hreinn og beinn Íslendingur og ritaði undir dularnafni. Virtist mér jafnvel margt í sögum hans benda til þess, að hann væri fæddur og uppalinn á Íslandi, að hann hefði drukkið í sig með móðurmjólkinni alt hið fegursta og bezta, sem til er í þjóðsögum okkar og þulum, og að hann hefði lengi notið íslenzkrar sveitarsælu og sumardýrðar. En aldrei báru þó ritverk hans neinn vott um það, að hann hugsaði á íslenzku, né gáfu til kynna á minsta hátt, hverrar þjóðar maður hann væri.

Eg tók einskonar ástfóstri við þennan höfund og las af mesta kappi alt, sem eg sá eftir hann. Og eftir því, sem eg las meira af ritum hans, því meir og ákafar langaði mig til að vita einhver deili á honum: langaði til að vita með vissu, hvort hann væri Íslendingur, hvar hann ætti heima, og hvernig högum hans væri háttað — langaði til að sjá hann, taka í hönd hans og — þakka honum.

En svo liðu mörg ár, að eg varð engu vísari, hvað þetta snerti. Og að lokum hættu þau blöð og tímarit, er eg las, að birta nokkuð eftir þenna höfund, sem eg hafði svo miklar mætur á. Fór eg að ímynda mér, að hann væri dáinn. Og þótti mér það þó, á hinn bóginn, næsta undarlegt, að þess skyldi ekki vera getið í blöðunum, ef svo góður rithöfundur væri genginn til grafar. En hans var nú hvergi getið, svo eg vissi. Og svo liðu tímar fram.

Í febrúarmánuði 1912, fluttist eg vestur að Kyrrahafi og settist að í Vancouverborg. Þá um vorið las eg það í einu af dagblöðum borgarinnar, að einhver frú Ethel Swanfrid Norton ætlaði að flytja fyrirlestur (um bókmentir Canadaþjóðarinnar) í helzta leikhúsinu í

Vancouver að kvöldi þess dags sem nefndur var. Og var þess jafnframt getið, að frú Norton væri ágætur rithöfundur, og að hún hefði skrifað margar góðar skáldsögur undir dularnafninu: Eric S. North. Líka var það tekið fram, að kona þessi væri ekkja og ætti heima í Ontario, en að hún hefði komið til Vancouver til þess að finna systur sína, frú Smiles að nafni, sem heima ætti á hinum svonefndu Shaughnessy-hæðum þar í borginni.

Mér fanst nú eg hafa himinn höndum tekið; og þegar hið tiltekna kvöld kom, fór eg í leikhúsið og hlýddi á fyrirlestur frú Norton. Hann var fluttur vel og skörulega, og var unun á að hlýða. Og þó hann væri aðallega um ritverk enskumælandi skáldanna í Canada, þá mintist frú Norton nokkrum sinnum á íslenzkar bókmentir, einkum þjóðsögurnar, og fór mjög fögrum orðum um þær, og var auðheyrt, að hún vissi meira um þær sögur en aðeins nafnið tómt.

Frú Norton var á að gizka rúmlega þrítug að aldri, fremur lítil vexti, með hrafnsvart hár en blá augu. Virtist mér að henni svipa nokkuð til leikkonunnar heimsfrægu, Sarah Bernhardt, en hennar hafði eg oft heyrt getið og séð mynd af henni í blöðunum. Með frú Norton var ungur maður, hár og forkunnar-fríður sýnum. Hann talaði nokkur orð áður en fyrirlesturinn byrjaði, og eins, þegar honum var lokið. En öll framkoma hans í þetta sinn minti mjög á glæsimennið, Damala hinn gríska, eiginmann leikkonunnar frakknesku.

Eftir að hafa hlýtt á fyrirlesturinn, þóttist eg vera ennþá vissari en áður um það, að þessi uppáhalds rithöfundur minn (Eric S. North, að öðru nafni: Ethel Swanfrid Norton) væri af íslenzku bergi brotinn, að minsta kosti í aðra ættina. En til þess að vera alveg viss um það, tók eg það til bragðs, að eg skrifaði frú Norton fáeinar línur (af því að eg vissi utanáskriftina til systur hennar á Shaughnessyhæðum): sagði eg henni, hversu hrifinn eg væri af sögum hennar; þakkaði eg henni fyrir vinsamleg orð í garð Íslendinga og íslenzkra bókmenta; kvaðst eg lengi hafa haft hugmynd um að hún væri af íslenzkum ættum, og bað eg hana að láta mig vita, hvort sú hugmynd mín væri rétt eða röng.

Það leið fyrir víst heil vika eða meir, þangað til eg fékk svar frá frú Norton. Og svar hennar var það, að hún bað mig að tala við sig næsta dag, um nónbilið, í húsi systur sinnar.

Og næsta dag eftir hádegið, þegar klukkan var þrjú, var eg kominn í hús það, sem frú Norton hélt til í. Mér var vísað inn í lítið herbergi, er auðsjáanlega var lesstofa. Frú Norton var þar fyrir, og eins ungi maðurinn vöxtulegi og forkunnarfríði, sem eg sá í leikhúsinu, þegar eg hlýddi á fyrirlesturinn, og áður hefir verið á minst.

Frú Norton virtist verða glöð að sjá mig. Hún ávarpaði mig alúðlega (á ensku, auðvitað) og bar nafnið mitt fram með næstum því alíslenzkum hreim. Hún nefndi

hinn unga mann fyrir mér, og sagði að hann héti La Farge og væri hjartfólginn vinur sinn og velgerðamaður. Þóttist eg vita, að hann væri unnusti hennar, og var eins og mér þætti stórlega fyrir því. Mér gazt einhvernveginn ekki að manninum, þrátt fyrir hinn frábæra fríðleik hans og lýtalausa, karlmannlega vöxt. Hann tók þó kveðju minni mjög kurteislega, rétti mér hönd sína og talaði við mig eins og eg væri bróðir hans.

"Eg þakka þér hjartanlega fyrir bréfið," sagði frú Norton, þegar við vorum öll sezt, og höfðum talað um daginn og veginn nokkur augnablik. "Eg vildi svara því munnlega, og þess vegna bað eg þig að koma hingað til mín." — Hún leit til herra La Farge, eins og það hefði verið hans vegna, að hún bað mig að finna sig.

"Og nú er eg kominn," sagði eg, "og eg vona að þú segir mér það, sem mig hefir svo lengi langað til að vita."

"Og hvað er það annars mér viðvíkjandi, sem þig langar svo mjög til að vita?" sagði hún og brosti.

"Hvort þú, frú Norton, ert af íslenzku bergi brotin, eða ekki."

"Virtist þér þá, að mér svipa svo mikið til íslenzkra kvenna?"

"Nei, ekki svo mjög í sjón," sagði eg. "Útlit þitt bendir fremur á frakkneskan uppruna en norrænan."

"En hvað kemur þér þá til að hafa þá hugmynd, að eg sé íslenzk?" — Og hún leit enn á ný til herra La Farge.

"Fyrst og fremst það," svaraði eg, "að þú hefir svo oft og einatt minst á íslenzkar bókmentir í ritum þínum, og talað um þær af þeirri þekkingu og með því eldfjör, sem sjaldan kemur í ljós, í því efni, hjá öðrum en sönnum Íslendingum; og svo er hitt, að nafnið þitt Swanfrid, er að öllum líkindum íslenzkt; og eins mundi margur ætla, að sá, sem ritar undir gervinafninu Eric S. North, væri af norrænum ættum."

"Gætir þú ekki eins vel ímyndað þér, að herra La Farge væri Íslendingur?" sagði frú Norton brosandi.

"Nei, það mundi mér aldrei hafa dottið í hug," sagði eg hikandi og virti hinn fríða mann fyrir mér. Og sýndist mér skugga bregða sem snöggvast fyrir á andliti hans, þegar eg sagði þetta, alveg eins og honum hefði mislíkað.

"Eg skal segja þér nokkuð," sagði frú Norton dálítið glettin á svip. "Eg kyntist einu sinni manni, sem hét Abraham Samúelson. Hann kunni svo vel hebresku, var svo vel að sér í bókmentum Gyðinga, og talaði um þær sýknt og heilagt með svo miklum guðmóði, að fáir stóðu honum þar jafnfætis, og þó var ekki dropi af Gyðingablóði til í æðum hans."

"Á eg að skilja það þannig, að þrátt fyrir þekking þína á íslenzkum bókmentum, þá eigir þú samt ekkert skylt við Íslendinga?"

"Já. Eg get fullvissað þig um það, að eg er ekki af norrænum ættum komin, að eg skil ekki íslenzku, og að eg hefi aldrei íslenzka bók séð, nema eitt kvæðakver." — Og frú Norton sagði þetta

með dálitlum ákafa, eins og hún væri að hrinda af sér ákæru.

"Og þó bera rit þín ljósan vott um það," sagði eg, "að þú veizt að miklum mun meira um þjóðsögurnar íslenzku, heldur en margur, sem fæddur er og uppalinn á Íslandi. Hvernig gaztu fræðst svo vel um þau efni, án þess að læra íslenzku?"

Frú Norton leit enn einu sinni til herra La Farge, eins og hún vildi, að hann svaraði þessari spurningu. En hann þagði eins og steinn og hleypti brúnum.

"Eg skal segja þér sögu," sagði frú Norton eftir stutta þögn og leit til mín. "Og sagan er svona: — Það var einu sinni stórt námaþorp í brattri fjallshlíð í Klettafjöllunum.. Vorið 1879 kom þar snjóflóð mikið um miðja nótt og sópaði burtu vöruhúsi og verzlunarbúð. Flestir vöknuðu við skruðninginn, klæddu sig í snatri og gengu út. Þýða var úti og all-hvass vindur og tunglið óð í skýjum. — Menn tóku brátt eftir því, að snjódyngja mikil slútti fram yfir klettastall ofar í fjallinu, og mátti búast við að hún hlypi fram þá og þegar og sópaði burtu bjálkakofa, er stóð yzt í þorpinu á gilbarmi nálægt háum fossi. Í kofanum sváfu þrír ungir málmnemar, og höfðu þeir ekki vaknað, þegar aðal-snjóskriðan hljóp fram. Sáu þeir, sem úti voru (og þeir voru margir), að mönnunum í kofanum væri bráður bani búinn, ef þeir væru ekki vaktir undireins. — Yfirverkstjórinn í námaþorpinu hét Ben Red. Hann var stór og sterkur. Hann stóð yztur í mannþrönginni, kallaði hásum rómi og sagði: "Hver vill gefa sig fram og hlaupa yfir að kofanum þarna og vekja drengina, sem sofa þar, því að annars farast þeir í snjóskriðunni, sem kemur þar innan lítillar stundar?" — Það var þögn nokkur augnablik. — "Hver vill vera hugrökk hetja og fara og bjarga lífi þriggja góðra drengja?" sagði Ben Red enn hærra en áður. — "Farðu sjálfur," sagði einhver í hópnum. — "Eg á konu og fimm ung börn," sagði Ben Red og það sljákkaði í honum. "Eg á líka fimm börn," sagði einhver í mannþyrpingunni. — "Hver sem hleypur yfir í kofann og vekur mennina, skal fá það vel launað," sagði Ben Red. — Enn liðu nokkur augnablik svo að enginn gaf sig fram. — Alt í einu vatt sér maður út úr mannþrönginni. Það var hár maður grannvaxinn, en hvatlegur á fæti, og hafði barðamikinn hatt á höfði. Hann gekk snúðugt fram hjá yfirverkstjóranum, honum Ben Red, og steig stórum skrefum í áttina til kofans, en hljóp þó ekki við fót. — Menn stóðu á öndinni, því að búast mátti við snjóskriðunni á hverju augnablikinu. — "Hugprúður maður ,þetta," sögðu menn einum rómi, en þeir sögðu það í hálfum hljóðum. — "Hver er hann, þessi?" sagði Ben Red. En enginn þar gat svarað spurningu hans. Enginn, sem þarna var, þekti þennan mann. Og enginn þar hafði tekið eftir honum fyr en hann lagði af stað í áttina til kofans, er stóð á gilbarminum. — Altaf hvesti meir og meir. Tunglið kom fram undan svörtu skýi og það varð bjart um fáein augnablik eins og um hádeg-

isbil. Mönnum sýndist snjódyngjan, sem hékk uppi í fjallinu fyrir ofan kofann, hreyfast ofurlítið. Og allir stóðu á öndinni. — Hinn ókunni, hugrakki maður gekk inn í kofann; og rétt á eftir komu þrír menn á nærklæðunum út um dyrnar og hlupu alt hvað fætur toguðu þangað sem mannfjöldinn stóð. Ókunni maðurinn kom á eftir þeim, en fór nú hægar en áður. En ekki var hann fyr kominn til mannanna en snjódyngjan hljóp fram af klettastallinum. Hún fór með miklum skruðningi niður hlíðina, tók kofann með sér, mölvaði hann í sundur og kastaði brotunum ofan í gilið. — Menn stóðu þegjandi nokkra stund og eins og þrumulostnir. Að lokum rauf Ben Red þögnina. "Þú ókunni, hugrakki maður," sagði hann, "segðu mér nafn þitt, heimilisfang og þjóðerni, og innan tuttugu og fjögra klukkustunda skal þér verða að einhverju leyti launuð þessi drengilega framkoma þín." — Þá svaraði hetjan ókunna og mælti á góða ensku með útlendum hreim: "Herra verkstjóri, eg legg aldrei líf mitt í hættu í því skyni, að ætlast til launa fyrir og kaupa mér lof, og þess vegna varðar hér engan um nafn mitt og heimilisfang. En þjóðerni mínu ber mér ekki að leyna, fyrst eg er um það spurður." — "Ertu Þjóðverji eða Rússi, eða hvað?" spurði Ben Red, og það drafaði í honum eins og í druknum manni. Allir urðu að eftirtekt. — "Eg er," sagði hinn ókunni maður hægt og stillilega, "eg er — **Íslendingur!**" Hann gekk með hægð út úr mannþrönginni og hélt ofan brekkuna. — Mennirnir horfðu þegjandi á eftir honum og sáu hann hverfa inn í skóginn, sem var þar neðar í hlíðinni. — Vindurinn þaut og tunglið óð í skýjum; en þar sem kofinn stóð áður á gilbarminum, var nú aðeins ber og blá klöppin. — Og svo er þessi saga ekki lengri. En það var þessi ókunni Íslendingur, sem stuðlaði að því (óbeinlínis) með hugprýði sinni og göfuglyndi, að eg fékk að vita ýmislegt um Ísland og og íslenzkar þjóðsagnir."

Frú Norton leit nú brosandi framan í herra La Farge. "Var hann ekki sönn hetja?" sagði hún lágt.

Herra La Farge ypti öxlum.

"Kyntist þú þessum Íslending, frú Norton?" spurði eg.

"Nei, því miður sá eg hann aldrei," svaraði frú Norton.

"Og samt stuðlaði hann að því, að þú kyntir þér íslenzkar bókmentir?'"

"Já, hann stuðlaði að því **óbeinlínis.**"

"Og með hvaða hætti gat það orðið?" spurði eg.

"Eg verð að segja þér **aðra** sögu," sagði hún. "Svoleiðis var, að einn hinna þriggja málmnema, sem Íslendingurinn bjargaði frá bráðum bana, var ættaður frá Ontario. Hann hét Robert Allan. Þetta sama vor hvarf hann heim aftur til átthaga sinna, staðfesti ráð sitt og kvongaðist, og settist að nokkru síðar í Toronto. Og eg er elzta barnið hans. — Faðir minn var álitinn að vera mjög sérvitur maður. En hann var jafnframt trölltryggur og hjartanlega þakklátur fyrir alt, sem honum var gott gert. Hann

mintist iðulega hins hugprúða Íslendings með innilegum vinarhug og þakklæti. Og það var um hann föður minn eins og Dufferin lávarð, að orðið "Íslendingur" gat aldrei vakið hjá honum neinar hugsanir í sambandi við hjarn og kulda. — Nokkru áður en faðir minn kvongaðist, settust fáeinir Íslendingar að nálægt Barrie í Ontario. Þangað fór hann stuttu eftir að eg fæddist, til þess að fá vinnukonu. Hann kom heim með íslenzka konu, smáa vexti og halta, og hafði hún ungbarn á handleggnum. Hún hafði verið gift hérlendum manni og hafði mist hann fám mánuðum eftir að þau fóru að búa; og hún átti hér engan að. — "Hún er ekki sterkbygð, og þar að auki hölt," sagði móðir mín, þegar hún sá íslenzku ekkjuna með ungbarnið. — "Það er dagsatt," sagði faðir minn; "en Íslendingurinn, sem bjargaði lífi mínu í Klettafjöllunum, hafði styrkan fót og traust hjarta." — "Og hún hefir ungbarn á höndunum," sagði móðir mín. — "Það er líka satt," sagði faðir minn; "en Íslendingurinn, sem lagði líf sitt í hættu fyrir mig, mundi hafa alið upp öll þau munaðarlaus börn, sem til eru á jarðríki, ef hann hefði haft ástæður og tækifæri til þess." Og faðir minn var nokkuð fastmæltur, þegar hann sagði það. — Foreldrar mínir eignuðust átta börn; og íslenzka ekkjan halta og veikbygða var þeim öllum eins og bezta móðir. Hún hét Svanfríður, en við systkinin kölluðum hana Auntie, og við elskuðum hana af öllu hjarta. Hún var mér hið sama og "Cummie" (Alison Cunningham) varð skáldinu góða, Robert Louis Stevenson. — Auntie talaði ensku með mjög útlendum hreim, því að hún var um þrítugt, þegar hún kom til þessa lands, og hafði aldrei inn fyrir skóladyr komið. En enskan hennar hljómaði í eyrum okkar barnanna eins og unaðsríkur hljóðfærasláttur, því að hún sagði okkur sögur — sögur, sem voru fagrar, ljúfar og töfrandi, eins og þýðustu vögguljóð; sögur, sem voru hreinar og hollar og hressandi eins og tærasta berglind; sögur um göfugt og elskulegt huldufólk í glæsilegum hamraborgum, og drengilega útilegumenn í grænum afdölum í bláum fjöllum; sögur um góðar stjúpur og fríðar kóngadætur og hreinhjartaðar hetjur; sögur um hið góða og fagra og sanna, sem ávalt vinnur að lokum sigur á öllu illu. — Ísland varð í huga okkar barnanna að einskonar undralandi fegurðar og allsnægta, þar sem fólkið var goðum-líkt — var öllum þjóðum framar að mannkostum, gáfum og líkams atgervi — konurnar eins og Pallas Aþena og Freyja, og karlmennirnir eins og Apolló og Baldur. — Við börnin krupum við kné þessarar elskulegu konu, og hlýddum á hana hugfangin kvöld eftir kvöld, árið um kring, og drukkum í okkur alt það bezta, sem til er í íslenzkum þjóðsögum að fornu og nýju; og þó lærðum við ekki eina einustu setningu í íslenzkri tungu. — Foreldrar mínir hlustuðu oft á þessar sögur, þó Auntie vissi það ekki. Og faðir minn sagði einu sinni við mig og móður mína: "Það var íslenzkur karlmaður, sem forðaði mér við

snjóskriðunni í Klettafjöllunum; en það er íslenzk kona, sem er að bjarga börnum mínum undan bóklegu jökulhlaupi, sem nú er að æða í algleymingi yfir hálfan Vesturheim. — Og eg held að faðir minn hafi skilið til hlítar merkingu þeirra orða, sem hann notaði."

Frú Norton leit ennþá brosandi til herra La Farge, eins og hún væri að leita hans álits, hvað þetta snerti. — Hann kinkaði kolli ofurlítið, en þagði.

"Og nú veiztu, hvernig það atvikaðist, að eg kyntist íslenzkum sögum, og af hverju mér er svo tamt, að minnast á þær í ritum mínum," sagði frú Norton við mig eftir stutta þögn; "og eg vona, að þú sért mér samdóma um það, að það sé alt því að þakka, að hugprúður Íslendingur var staddur í námaþorpinu í Klettafjöllunum vorið 1879."

"Já," sagði eg, "þú hefir án efa rétt að mæla. — En má eg spyrja þig að einu enn, frú Norton?"

"Spurðu hvers þú vilt," sagði hún.

"Hefir þig ekki langað til," sagði eg, "að ferðast um nýlendur Íslendinga hér í Ameríku? Og hefir þig aldrei langað til að sjá Ísland?"

"Mig hefir oft sárlangað til að sjá Ísland og kynnast Íslendingum, því að eg hefi enga aðra Íslendinga séð en Auntie og þig; en eg hefi aldrei þorað að láta það eftir mér."

"Þorað?" át eg eftir. "Við hvað ertu þá hrædd, frú Norton?"

"Eg er svo hrædd," sagði hún, "eg er svo undur hrædd við það — ef eg sé Ísland og kynnist fleiri Íslendingum — að eg fái þá aðra hugmynd um hvorttveggja, að töfrakastalarnir mínir glæsilegu hrynji til grunna, og að íslenzka þjóðin mín, hin goðum-líka, hverfi með öllu, og að mig geti aldrei dreymt svo dýrðlegan draum aftur. — Eða skilur þú mig?"

"Eg held það," sagði eg, og eg fann að eg roðnaði í framan.

"Vel og gott," sagði hún, og það var einkennilegur glampi í augum hennar; "og þá skulum við ekki minnast á það meira."

Nokkru síðar kvaddi eg frú Norton og herra La Farge. En þegar eg var kominn fram að strætinu, kallaði frú Norton til mín og sagðist enn hafa nokkuð til að segja mér. Og þegar hún kom til mín, sagði hún í lágum róm:

"Eg gleymdi að segja þér eitt, sem þú hefir sjálfsagt gaman af að vita, og það er það, að hann herra La Farge er sonur hennar Auntie."

Heimgangan.

Æfintýri.

Eftir **J. Magnús Bjarnason.**

Höfuðborgin í ríki hins volduga konungs stóð á himin-háu fjalli. Og umhverfis borgina brann vafurlogi nótt og dag. En vestan megin við fjallið var dalur, djúpur og þröngur, og var þar skamt á milli sólaruppkomu og sólarlags.

Konungurinn átti fjóra sonu. Og þegar þeir voru ómálga börn, kom hann þeim til fósturs í dalnum. Lagði hann ríkt á um það, að þeir skyldu leita heim til sín aftur, þá er hinn yngsti væri sextán vetra gamall; og skyldu þeir g a n g a upp fjallið og fara þá leið, er hver um sig áliti bezta og beinasta.

Þegar köngssynirnir höfðu aldur til, lögðu þeir á stað upp fjallið, snemma dags, og stefndu á vafurlogann, sem nú var eins og fagur morgunroði til að sjá. En þeir fóru sína leiðina hver. Sá elzti þræddi stíg nokkurn, sem lá upp þröngt hamragil; annar klifraði björgin, brött og há; hinn þriðji fór upp skriður og sandbrekkur; og hinn yngsti gekk upp fjallið, þar sem það var vaxið þéttum kjarrskógi: grátviði og einir.

Og köngssynirnir hrópuðu og kölluðu hver til annars.

"Komið hingað til mín, bræður!" kallaði elzti köngssonurinn; "því að eg er á réttri leið. Þið munuð villast, og að lokum hrapið þið fram af hömrunum, sem eru á austanverðu fjallinu."

"Það er eg, sem er á réttri leið, bræður mínir elskanlegir!" hrópaði sá er klifraði upp björgin, "því að eg missi aldrei sjónar á vafurloganum, sem girðir um bólstað föður okkar. En þið verðið vitstola af hræðslu í kvöld, þegar dimma tekur, ef þið farið ekki sömu leið og eg."

"Þetta er fjarstæða mikil," sagði sá, er gekk upp skriðurnar og sandbrekkurnar; "enginn villist, sem fer þessa leið; og svo er hún líka hættulaus. En þið verðið allir villidýrum að bráð, ef þið snúið ekki undireins aftur og farið á eftir mér."

"Eg kenni í brjósti um ykkur," mælti yngsti köngssonurinn. "Þið farið þær leiðir, sem eru bæði torsóttar og hættulegar. Og þó þær ef til vill liggi allar til föðurhúsanna, þá verða kraftar ykkar að þrotum komnir löngu áður en þið komist á miðja leið. En eg geng í hægðum mínum grasi grónar skógarbrautir og kemst heim í kvöld."

Og köngssynirnir héldu hver sína leið, og hrópuðu og kölluðu óaflátanlega hver til annars allan liðlangann daginn. Og um sólarlag voru þeir allir komnir þangað sem vafurloginn brann. Og hver

um sig undraðist það stórlega, að sjá alla hina vera komna þangað á sama staðinn, á sömu stund.

Alt í einu hvarf vafurloginn. Og kóngssynirnir sáu nú fyrir framan sig undurfagra höll og blómlegan aldingarð. Þá kom faðir þeirra á móti þeim, faðmaði þá og sagði:

"Verið velkomnir heim, synir mínir! Eg hefi horft á ykkur í allan dag; og eg sá hversu kappsamlega þið genguð upp fjallið, og hve heimfúsir þið voruð."

"Faðir minn," sögðu kóngssynirnir einum rómi, "var ekki leiðin, sem eg fór, sú beinasta og hin eina rétta?"

"Synir mínir elskulegir,'" sagði hinn voldugi konungur blíðlega, "leiðirnir upp fjallið eru margar og misjafnlega auðgengnar, en þær liggja allar hingað að lokum. Enginn getur vilzt, því að allir sjá vafurlogann þangað til þeir eru komnir heim; þá hverfur hann sjónum þeirra, og þeir fara í gegnum hann án þess að þeir viti af því. — Sjáið! Nú er sólin í austri. — Verið velkomnir heim!

Kóngssynirnir horfðu til austurs. Þar var útsýn svo víðáttumikil og fögur og unaðsrík, að engin mannleg tunga fær lýst því.

Gull.

(Þýtt úr Ensku.)

Gull! gull! gull!
Gult og bjart og seigt sem ull,
Brætt og grafið, barið, teygt,
Byrði að ná, og halda, seigt,
Safnað, víxlað, selt og keypt,
Sóað, stolið, lánað, greypt,
Af ungdóm sparkað, elli geymt,
Ofan í gröf það hefir teymt
Glæpamenn með gjöld sín full.
Gull! gull! gull!
Gott eða vont, þér þúsund full!

Tómas Benjamínsson.

Inni í blámóðu aldanna.

Eftir **Guðmund Friðjónsson frá Sandi.**

Hefir þú nokkurn tíma horft inn í blámóðu aldanna?

Þú rekur upp furðu-augu, að líkindum, þegar eg spyr þannig. Þessi móða er ekki í landafræði þinni, og þig mun ekki reka minni til, að hafa heyrt hennar getið í ræðu né riti, og þá ekki heldur í daglegu tali. Og í fljótu bragði muntu ekki átta þig á, hvort þessi móða er vatnsfall eða loftkent litbrigði. Þér mun ef til vill leika forvitni á þessu viðundri, sem þú kant að kalla hana og muntu vera fús til að spyrja mig frétta úr þessari átt. Úr því að eg kem til þín með spurningu, verð eg að leysa ofan af skjóðu minni og seðja forvitni þína, ef nokkur er, og benda þér inn í þessa fjarlægu fegurð og þó reyndar nálægu, eftir því sem eg orka.

Við skulum þá hugsa okkur stað og stund, til að byrja með. Gerum ráð fyrir, að við séum staddir að sumarmálum á hæð einni í landnámi Skalla-Gríms — í Borgarfirði. Veðurlagi er svo háttað, sem bezt getur fallið, þegar suðrænn þey-vindur fellur í faðma við sólbráð. Niður fjarlægra vatna berst um bygðina og ljósmóða dregur fjöður sína yfir misfellur sveitanna. Hún hefir í faðmi sínum heiðina og hájökulinn. Heiðin verður þá hlaðbúin í skaut niður, og jökullinn "hjálmgöfugur hilmir, heiðsærr" — eins og fornskáldið kvað, meðan því blæddi til ólífis af því höggi, sem konungurinn lét veita skáldinu. Hvítá rennur um bygðina, sú hin fagra á að nafni og gagnauðuga laxa fóstra. Álftir syngja á ánni, tigulegar í limaburði, og grágæsir fljúga hið efra, hraustlegar í vængjaburði og rösklegar í róm. Þessum mjallhvítu og steingráu hefðarkonum þykir dagurinn góður. Söngtöfrar svananna og flugrisna gæsanna laða til sín athyglina og hertaka hana. En þó er annað afl sterkara á þessum stöðvum. Það gerir vart við sig, þó að sjón og heyrn lamist. Það kemur úr fjarlægðinni, innan og ofan úr stöðvum landvættanna — úr Reykholtsdal, þar sem jörðin andar hveragufunni upp í vorloftið. Þar er Deildartunguhver í mynni dalsins og bendir þögull inn í dalinn, þar sem Snorri sagnaritari bjó forðum daga — bjó og býr inni í blámóðu aldanna.

Sveitin þessi virðist vera nokkurskonar lifandi vera. Forfeður vorir töluðu um landvættir, sem vaka mundu yfir hamingju bygðarlaganna, fjarðanna, dalanna. Og sumir spekingar ætla að jörðin sé lífræn, sálugædd vera. Snorri bendir í þessa átt, þegar hann getur um eðli jarðarinnar og líkir henni við manninn að eðli. Hann mælir á þá leið, að jafngrunt sé að grafa eftir vatni á fjöllum uppi sem

í dölum niðri. Og á því líkan hátt sé blóðrás mannsins fyrirkomið: eigi dýpra á dreyrunum í hvirfli en á tám.

Þetta þykir ef til vill útúrdúr í máli mínu. En svo er ekki. Mér fanst jörðin lifandi þarna, þar sem hveralandið blasti við auganu, gufuvætt og móðuhjúpað, með Snorra Sturluson í faðmi sínum. Þar hvílir hann, nei, svo má ekki að orði kveða, að hann **hvíli**, þar **lifir** hann, þar **situr** hann, **ríkir** og **var**ir í ljósmóðu vorsins og sumardægranna, þar er hann inni í **blámóðu aldanna**.

Eg lagði augun aftur og lét mig dreyma inn í víðáttuna, veröldina þá, sem Snorri tók að léni hjá Norrænunni af þeim dísum, sem ráða yfir og býta málsnild og dómgreind. Þetta lén eða sú sýsla, sem ármenska Snorra tekur yfir, er svo víðlend, að landnám Skalla-Gríms er svo sem lófablettur í samanburði við umdæmi Snorra. Það nær yfir Norðurlönd öll, og alt suður að Miðjarðarhafi, austur í hálendi Austurálfu, þar sem heilög vötn falla af Himinfjöllum, og ennfremur vestur í Vínland. Skyldi nokkur Íslendingur færa kvíar sínar svo langt út í blámóðu aldanna?

Eg spurði í einrúmi og fékk ekki svar. Þess var ekki að vænta. En í einrúmi mínu kom upp önnur rödd, sem eg hlustaði á. Hún mælti á þessa leið:

Ef einstaklingurinn vinnur eitthvert verk, sem þýðingu hefir eða mun hafa, annaðhvort fyrir alda eða óborna, **þá** er honum borgið, þó að hann sé ekki í frændsemi eða tengslum við snillinginn í Reykholti. Verkefni eru margvísleg og deilast í ýmsar áttir. Ríki eru mörg, og fleiri ríki eru merkileg en konungsríkin og listamannaríkin. Ekki geta allir verið konungar eða stórmenni. Blámóða aldanna getur varpað bjarma sínum á eina þúfu, bæði morgunljóma og kvöldroða, svo að landsetinn sá megi vel við una himneska brosið, sem morgundagurinn getur gefið.

Þessi rödd hefir að líkindum komið úr sólaráttinni, utan úr landi náttmálanna, þaðan sem málin eru lögð í gerð. Þar eru litirnir kembdir þannig saman, að augað fær unaðarhvíld eftir hryssingsstorma hversdagsbaráttunnar og skröltið á þjóðvegunum. Okkur verður starsýnt í náttmálaáttina, þegar umbrotaeðlið dvínar í okkur. En þeir, sem fúsir eru til baráttu, kjósa sér aðra átt og byggja þar loftkastala og skýjaborgir handa sér og sínum.

Þessi rödd, sem kölluð verður, ef til vill, röddin úr náttmálaáttinni — hún nær til mín, hefir vald yfir mér, þegar eg renni augum til Reykholts Snorra Sturlusonar, eða beini hugsun minni í þá átt — átt sögunnar, málsnildarinnar og tungunnar norrænu. Því lengra sem fram líður á æfi vora, því oftar verður oss reikað inn í álfu endurminninganna, sögusagnanna og skáldskaparins og goðafræðinnar, og þá um leið til þeirra manna, sem skarað hafa fram úr þorra mannanna í einhverri grein. Þetta hvarfl mitt í þá átt stafar ekki af óbeit á verðandinni, tíðinni sem vér lifum í og búum saman við, né heldur af vonleysi um kosti tíðarinnar, sem

fer í hönd. Þær stallsystur get eg látið liggja milli hluta eins og hverja gátu, sem er óráðin. Aðdráttarafl og seiðkraftur liðnu tíðarinnar stafar af reynslu þeirri og niðurstöðu, sem liðna tíðin hefir eftir sig látið. Þar er sú niðurstaða, sem óhætt er að treysta, ef gengið er í valið atburðanna og þau dæmin tekin, sem næst eru sanni og bezt . Látum þau vera hafin upp í hillingaljóma þó nokkurn, eða þá tíbrá, sem eg nefni **blámóðu aldanna**. Kynslóðin, sem nú lifir, þarf um fram alt að festa sjónir sínar á þessum fyrirmyndum, ef svo mætti verða, að hún færðist þá heldur í aukana til manndóms og atorku, og þó einkanlega til staðfestu og vitsmuna.

Þá væri þó betur farið með athyglina, ef í þá átt væri horft, heldur en að drekkja athygli sinni í kaffihúsareyk, eða þeysa henni á ringulreið kvikmyndanna. —

Tungan í prentsvertu menningar vorrar er látlaust að tala um framfarirnar svokölluðu og að bollaleggja um þær. Sá er mergur máls þess, ef nokkur er, að keppa skuli að einhverju, sem er óþekt, eða lítt reynt, einhverjum ímynduðum gæðum, sem óljósa von rámar í og dreymir um. Þetta vökudraumahjal hefir komist lengst á gandreið sinni á vegum Bolvíkinganna svonefndu, sem vilja kollvarpa öllum fornum virkjum heimilis og þjóðfélagsskipunar. Eg trúi ekki á anda umturnunar og byltingar. Mér virðast þær í ætt við tröllkonuna Gjálp, sem Snorri segir frá í Eddu, og stóð tveim megin árinnar og gerði ávöxtinn að Þór. Eg óska ekki eftir þesskonar vatnsauka í mylnu manndáðar og atorku. Eg vil að kornið sé malað með öðru afli. Eg vil ekki að mannfélagsmálefnin komst í tröllahendur. Eg festi traust mitt á hægfara þróun, sem styðst við reynsluna og söguna, og reynslan þannig, að þær séu hafðar til hliðsjónar. Ekki tjáir að trúa á þær í blindni. En líta má til þeirra um öxl með öðru auganu, gæta að hátterni feðra vorra og mæðra. Sú athygli má og verður að ná langar leiðir út í fjarska atburðanna. — út í blámóðu aldanna.

Því þá að seilast svo langt? Eg geri ráð fyrir þeirri spurningu. Er þá lífið í **fjarlægð**, viðburðirnir, fyrirmyndirnar, sjónarmiðið og leiðsögnin? —

Sjóndeildarhringur viðburðanna og reynslunnar er harla víður. Enginn sér í námunda nema lítið eitt af lífsreynslunni. Aldirnar ókomnu eru þögular að vonum. En tíminn, sem er á seiði, er ósannsögull og hlutdrægur. En liðna tíðin er hóti áreiðanlegust. Auk þess eru atburðirnir, sem eru að gerast, svo blælausir og berir, að ímyndunaraflið kemst ekki á rekspöl á því fótaskinni klukkustundanna. Öðru máli er að gegna um fjarlæga atburði, sem hálfsögð saga fjallar um og hampar út við sjóndeildarhringinn. Þeir atburðirnir svo að segja biðja okkur að stara á sig, brjóta heilann um sig og geta í eyðurnar fram yfir það, sem frá er greint. Við þessa glímu verða viðburðirnir samgrónari ímyndun vorri. Við förum þá að hampa þeim og ganga með þá, fóstra þá og ala önn fyrir

þeim. Þá fegrast þeir og vaxa, og mennirnir, sem eru tengdir atburðunum, lifa við, og við sjáum þá og heyrum til þeirra. Forfeður vorir á söguöldinni höfðu næmt eyra til að heyra fótatak og andardrátt frá liðnum öldum — andardrátt kynkvíslanna og fótatak kynslóðanna. Hví skyldum vér, niðjar þeirra, vera frábitnir því að hlusta og horfa á þvílíkan hátt, sem þeir gerðu — út í fjarskann?

Vér skulum líta á hreystina stundarkorn, þá gömlu og frásagnaverðu. Hún er þess verð, okkur sem erum að veslast upp af brjóstveiki, tannfalli og blóðskorti. Tvímælalaust er um auðugan garð að gresja í þeim efnum, þar sem er fornöldin öll í heiðríkju heiðninnar. Þykir ykkur ekki glóa á glæsivelli Goðmundar konungs, sem jötnana hafði í boði, þá sem léku í höllinni að vættarþungum, glóandi járnknetti. Þarna einhentu þeir knöttinn, sumir jötnarnir, og urðu beinbrot og áverkar. Þar var í höllinni Grímur hinn góði, vínstikillinn, sem var holdgróinn munnur að ofan og hló við þeim, sem mæltu vel til hans. — Um þetta tröllaleikmót kvað Bessastaðaskáldið nafntogað kvæði, sem byrjar svo:

Hjá Goðmundi á Glæsivöllum
gleði er í höll,
glymja hlátrasköll.

En um Grím góða, vínstikilinn, segir Grímur:

En óminnishegri og illra hóta norn
undirniðri í stiklinum þruma.

Ýkjur og skáldaskrök! munu margir segja. Vera má að frásögnin sé ýkt. En þó er hún töfrandi.

Og hvenær mundi verða skáldað um knattspyrnumennina, sem nú eru að gera hvern annan haltann. Knattleikurinn á Glæsivöllum sá sem fór fram í höll Guðmundar jötnakonungs — hann hillir og ber við háloftið. Og þó að hann sé ekki dagsannur, þá bendir hann samt sem áður til þeirra manna, sem voru hraustari og sterkari en mennirnir eru nú, af því að lifnaðarhættirnir voru þá nær brjóstum náttúrunnar en nú gerist. Vér getum ekki, hvað sem líður jötnaleiknum í Goðmundarhöll, neitað þeirri staðreynd, að forfeður vorir báru glóandi járn þrjú fet, þegar þeir vildu sanna mál sitt. — Þeirra eiður eða svardagi var með þeim hætti. Og berserkir óðu gegnum eld óbrunnir. Þannig sindrar á hreystina fornfrægu; hana ber við loft, og þá menn, sem hún fóstraði og studdi — þannig mæna þeir upp úr láglendi gleymskunnar. Þannig sjást þeir inni í blámóðu aldanna.

Svo gerðu hinir fyrri menn! Þannig mæltu gömlu vitringarnir, sem mátu lífsreynsluna og leggja vildu áherzlu á orð sín.

Jón Loptsson í Odda neitaði ekki því, að æðsti maður kirkjunnar væri virtur. Þá var lotning borin fyrir kirkju og klerkdómi, og var sú trú almenn, að lyklar himnaríkis væru í þeim höndum. Þó mælti Jón Loptsson: En ekki er hann vitrari en vort foreldri! Einkanlega er vit foreldrisins bezt og notadrýgst þeirri kynkvísl, sem býr við samskonar skilyrði sem ættbálkurinn mosavaxni hefir búið við. Honum hefir að vísu yfirsézt í sumum

efnum. En þó er ávalt mikið að græða á reynslu horfinnar aðgæzlu.

Satt er það að vísu, að hver maður verður að lifa með þeim mönnum, sem honum eru samtíða, annars er hætt við að hann verði viðutan og hjárænulegur. En þegar svo fellur aldarfarið, að hégóminn sýður á öllum keipum og þyrilsháttúrinn froðast um báða bógana, þá er afdrepið eina í kjöltu liðinnar tíðar og í hofhelgi goðorðsmannanna gömlu. Sá faðmur er víðáttumikill og svo fagur á að líta, sem horft sé yfir skóg, sem blánar í fjarska. Veit eg að vísu, að mörg frásögn um forna dýrðarviðburði er skáldsögukend. Tökum til dæmis frásögn Flateyjarbókar um gullhringinn, sem lá fjögur ár á Jalangursheiði. Enginn vissi hver átti og þess vegna var hann ekki snertur. Þetta var á þeim tíma, sem nefndur var Fróðafriður í Danmörku. Þá var ár gott og enginn ásældist annara eign. Engum dettur í hug að þessi frásögn sé dagsönn. En þó er hún stór-merkileg. Hún sýnir og ber vott um, að Fróði konungur var friðarhöfðingi og óágengur. Og þá verða smærri mennirnir fráhverfari róstunum, þegar konungur þeirra er góðgjarn. Og í annan stað bregður frásögn þessi ljósi yfir þrá mannanna, sem rituðu bardagasögurnar. Þeir vegsama að vísu vopnfimi og hreysti. En þó dylst þeim ekki eyðileggingin, sem hernaðarfárinu fylgir. Þess vegna er brugðið upp myndinni af ríki friðarins, þar sem plógar eru gerðir úr sverðum og gullið liggur árum saman á heiðinni, ofanjarðar, órótað. Þetta er til marks um sælu, sem mannkynið á að keppa að. En þá er fyrirmyndin líklegri til áhrifa, þegar fullyrt er að hún hafi verið eitt sinn á einum stað eða öðrum, heldur en ef sagt er, að hún gæti orðið eða muni verða. Þannig vinnur sú hin þögula vizka að því að draga upp fyrirmyndir. Hún seilist inn í blámóðu aldanna.

Eitt sinn las eg í blaði framfaragrein eftir einn okkar umbótamann. Hann óskaði eftir því, að hraði kæmi á málefnin og atburðina, og þá jafnframt í hugsunarháttinn.

Vér viljum allir og öll, að svefndrunginn sé okkur fjarlægur, og mókið það, sem gerir andlitin niðurlút og döpur. En hraði lífsins hefir sína annmarka, þegar hann verður gegndarlaus. Atburðirnir geta orðið svo örir, að þeir verði að tjóni. Svo fer, þegar einn rekur annan á dyr og hver þurkar annan út úr endurminningunni. Lestur bóka og ritgerða er nokkurskonar viðburðarás. Okkur er ráðlagt að lesa margt og mikið. Það gerir menningin svokallaða. En þó er mikill lestur til þess fallinn, að gera minnið að nokkurskonar eyðimörk, þar sem sólskinið er ofmikið og vindarnir of hvassir. Þegar sífelt er lesið nýtt og ókunnugt efni, verður lesturinn til augnabliksdægradvalar. Minnið kemst ekki yfir ofureflið og hver atburður feykir öðrum út í víðáttu gleymskunnar. Það að lesa mikið, heyrir til hraðanum, hugsana og athafnahraða. En lítill lestur vandlega gerður er betri og drýgri til menningarþrifa, heldur en hitt, að gleypa

í sig mikla fyrirferð áfergjulega. Sú fæða meltist ekki fremur en sá matur, sem er gleyptur eða rifinn í sig til ofneyzlu.

Þannig fer um hverskonar menningu, sem kemur of skyndilega, kemur með hraða. Hún festir litlar rætur eða alls engar, og ber þá litla ávexti eða alls engin blóm. Þetta veit maðurinn, sem lítur um öxl og vill að horft sé til reynslunnar. Öll þróun hefir verið hægfara, sú sem orðið hefir að mestum notum. Reyndar er talað um stökkbreytingar í ríki náttúrunnar. Áhangendur hennar trúa á þá aðferð hinnar fjölkunnugu náttúru, við sköpun tegundanna. En sú kenning er getgátusögn og virðist hún vera ótrúlegust allra ótrúlegra frásagna um dulspeki og dutlunga náttúruaflanna, sem að sköpuninni vinna og styðja.

Við því er að búast, að manninum, sem lítur um öxl með aðdáun til horfinna manna, verði brugðið um afturhald og jafnvel vanskapnað, þannig gerðan, að tærnar snúi aftur á honum og jafnvel andlitið. Eitthvað þess háttar minnir mig að standi í bók Árna Garborgs, Huliðsheimar. Eg er ekki hræddur við þessháttar glettur. Eg get aftur á móti vitnað til manns, sem bæði var mælskumaður og hugsjónagarpur, sá sem gat brotið allar brýr að baki sínu, þegar honum sýndist. Sá maður er ritsnillingurinn nafntogaði, Carlisle enski. Hann hefir ritað bók er heitir "Liðinn tími og nýrr", og aðra, er heitir 'Átrúnaðar á mikilmennin'. Carlisle dáist í báðum bókunum að stórmennum liðinna alda og hvetur til aðdáunar á þeim og vill að forkólfar fyrri alda séu dregnir fram í dagsljósið til fyrirmyndar og eftirbreytni. Hann tekur horfnu mennina í fang sér, eins og sögusögnin hefir frá þeim gengið inni í blámóðu aldanna, og gerir alls ekki ráð fyrir, að við þá hafi verið aukið. Honum verður skrafdrjúgt um lítilmensku og úrræðaskort þeirra manna, sem honum voru samtíða og báru ábyrgð á landi og þjóð í stórveldinu, sem hann lifði í. Og ekki efaðist hann um yfirburði forfeðranna í manngildisefnum og skörungsskaparháttum. Sérstaklega blöskrar Carlisle léttúðin í landi sínu, stjórnmálalausungin, óstjórnin og manngildisvöntunin.

Hvað mundi Carlisle hafa sagt, ef hér hefði verið við konungskomuna síðustu og horft á félausa ríkið ausa fénu í hégómann, sem þá var efstur á baugi. Þá fékk Fjallkonan lánshár og gervitennur handa sjálfri sér, en þjóðin stóð á öndinni af konungsdýrkun og drotningartilbeiðslu — meðan skuldafenið dýpkaði í botnleysu, frá því að vera hyldýpi fyrir tilstilli ráðleysunnar. Þannig getur ein fávís kona — þjóðin klætt sig í pell og purpura, þó að hún eigi ekki í raun og veru skyrtur til skiftanna. Þá var þó Áslaug auðugri, sem Ragnar rendi auga til, loðbrók. Hún átti urriðanet til að klæða sig í og hár sem huldi hana alla. Henni dugði sá klæðnaður og svo vizka hennar til drotningarstöðu. Nú er öldin önnur. Nú er harpa Heimis, sú sem Áslaug var í barnæsku sína — nú er hún brotnuð. Og ekki ber á því að drotningarlundin skapist eða

þróist við hljóðfærin þau sem dylla konungatilbeiðslunni. Nú ræður hégómagirnin lögum og löndum. Þessháttar meðferð á tíma og fémunum færir sprengikúlur í hendur byltingamannanna. Og þess er von. Sultur, klæðleysi og lúi þola ekki að gulli sé brent, eða fæðunni kastað á mölina og klæðnaðinum undir ketilinn, í óhófsveizlum.

Carlisle snaraði sér til miðaldanna í leit eftir stórmennum, og alt aftur í goðafræði fornþjóðanna. Svo langt seildist hann inn í blámóðu aldanna, til fróunar sál sinni, sem enga fróun fann í skarkalalífi samtíðar sinnar, þar sem hraðinn var mestur á mönnum og málefnum. Ó, að þeir menn, sem fyrrum lifðu, væru nú risnir á legg, mælti hann, þá væri ástæða til að líta í þá áttina. Mér fer því líkt sem honum, þegar hégómatildrið hleypur í ofvöxtinn. Þá flý eg út í fjarska liðinna alda og nem staðar hjá Þorgný lögmanni á Tíundalandi, sem Ólafi bauð birginn konungi að Uppsölum, þeim sem kallaður var skautkonungur. Hann kallaði til ríkis í Noregi eftir Svoldarorustu, og þóttist hafa unnið þriðjung hans við fráfall Ólafs konungs Tryggvasonar. Þessu tilkalli hélt hann fram, þegar Ólafur Haraldsson kom til sögunnar, sem kallaður var hinn digri og síðar var haldinn sannheilagur. Ólafur sænski hótaði þá að fara með her í Noreg og láta eld og járn fara um landið. Gautland varð þá í vanda statt. Það lá milli landanna og var fótaskinn beggja, þegar sverðin voru á lofti og úlfaþytur í herbúðunum. Rögnvaldur Gautajarl leitaði þá ráða til Þorgnýs lögmanns, að hann reyndi að lægja rostann í Ólafi sænska. En rostinn var svo mikill, og Svíakonungur þoldi ekki, að Ólafur Noregskonungur væri nefndur í áheyrn sinni.

Nú stilti Þorgnýr lögmaður svo til, að hann kom á konungsfund þegar þing var að Uppsölum og fjölmenni sem mest. Þar voru komnir norrænir sendimenn, sem fóru með friðarboð milli landanna og báru þau fram í heyranda hljóði. Þá rauk upp skautkonungurinn sænski með ofstopa og spurði, hver væri svo fyrnadjarfur, að nefna þann hinn digra mann — Noregskonunginn — í sinni áheyrn, bað þann mann þegja sem skjótast, ella skyldi hann sæta afarkostum. Þá stóð upp Þorgnýr lögmaður og litaðist um. En þegar bóndamúgurinn sá Þorgný standa upp, þusti að allur þingheimurinn og vildu allir heyra, hvað Þorgnýr segði. Það var lengi fyrst, að ekki fékst hljóð fyrir ys og háreysti, sem troðningur veldur. En þegar þyturinn féll í dúnalogn athyglinnar, hóf Þorgnýr þá ræðu á hendur konungi sínum, sem ekki á líka sinn í norrænum bókmentum, sökum einurðar, málkyngi, bersögli og sanninda. Hann hóf ræðu sína á þann hátt, að muna mætti hann tvenna tímana, þá sem þessi konungur gerði litla, og hina, sem feður þeirra, hans og konungsins, gerðu stóra og mikla. Þá sagðist hann og faðir sinn og afi hafa verið í herferðum með gömlu konungunum, sem löndin lögðu undir Svíþjóð með hreysti og harðfengi og gerðu þau skattskyld Uppsalakonungi. Þeir voru þá lítil-

látir í máli og þoldu einurð. En þessi konungur væri drambsamur, svo að við hann mætti ekki mæla nauðsynjaerindi. Og hann lætur skattlöndin ganga undan Svíveldi sökum eljanleysis og þrekleysis, þau sem forfeður hans unnu. Þorgnýr mælti á þá leið, að rembingur konungs þessa væri ekki þolandi lengur og skoraði á bændamúginn að taka til vopna og ráða konunginn af dögum þar á þinginu. Bændurnir gerðu þá vopnagný og þustu að. En þá bað konungurinn sér griða með lítillæti og fékk lífsgriðin.

Þorgnýr vitnaði til forfeðranna, hreysti þeirra, manndóms og atorku, vinninga þeirra og umbóta. En nú ganga skattlöndin undan ættleranum, sem þykist vera kominn að langfeðgatali af sjálfum goðunum. Andstæðurnar voru miklar og valdar þannig, að þær gnæfðu hátt öðrumegin en lutu lágt hinumegin.

Nú ganga löndin undan konungunum, bæði lendurnar og svo stöðvar málefnanna. Ráðgjafar taka undir sig sum fylki konungdómsins, en sum hrifsar höfðatalan undir sig, svo að konungstignin á ekki eftir nema hálfa fjöður á fati tignar sinnar. En sumum er steypt af stóli.

Og þá erum vér mörlandarnir að varpa oss á fótstalla konungstilbeiðslunnar og drotningardálætisins.

En utan úr fjarskanum hljómar ákæra Þorgnýs, rökstudd og þrumurödduð — þessi áminning:

Nú ganga skattlöndin undan yður. Vér vitum hvað þau lönd heita: Skattland **þjóðernisins** gengur til þurðar og fer að forgörðum. Þar er eljanleysi og þrekleysi um að kenna okkar, sem þykjumst vera menn til að plagga sendiherra út um lönd — vegna utanríkismálanna!

Skattland **tungunnar** gengur undan okkur ár frá ári, eftir því sem höfðatalan eykst í sjóþorpunum og útlendar óvenjur og kvillar færast inn í landið.

Skattland **heimilisiðnaðar** gengur undan okkur jafnt og þétt, svo sem fatnaður og fótabúnaður ber ljósan vott um.

Þjóðrembingurinn, sem er reyndar konungur lands vors lætur þessi landrán viðgangast og horfir hátíðlegur í bragði á vesalings naflann á sjálfum sér.

Það er vorkunnarmál hverju þjóðfélagi, þegar ofureflisþjóðir hrifsa gögn og gæði og hamingjuna sjálfa undan sjálfri þjóðinni. Hitt eru sjálfsskaparvíti, að láta manndómsgreinarnar fúna og verða ormsmognar. Gömlu mennirnir, máttarstólparnir fornu, sem vörðu þjóð sína falli, þeir eiga skilið, að þeirra kostum sé haldið á lofti — mannanna, sem stóðust gegn hervaldi, hallærum og drepsóttum, áþjánaráleitni og ofurvaldi harðstjórna.

Margir menn, sem nú eru á lofti, telja þann mann afturhaldsdrött, sem lætur framgengna menn njóta sannmælis. Lífið liggur framundan, segja þeir. Látum þá dauðu eiga sig, þá og þeirra tíma. Lífið liggur framundan. Tímarnir ganga ekki aftur né heldur rísa þeir upp frá dauðum. — Mér kemur í hug

erindi, sem lesa má í Skírni 1921, eftir Kínverja sem hingað kom og er kvæntur konu af Álftanesi. Hann segir frá lotningu þeirri, sem Kínverjar bera fyrir foreldri sínu. Spökum mönnum Kínaveldis kemur saman um það, að Confútse spekingur hafi mótað þjóðina og einstaklinginn frábærlega, með kenningum sínum. En hann brýnir fyrir lesendum sínum látlaust lotningu fyrir foreldrum og forfeðrum sínum. Vindhanamenn vestrænnar menningar hafa látið í veðri vaka, að Kínverjar væru steingervingsþjóð, uppidöguð, sem trúi á forfeðurna svo sem guði. En Kínverjar eru ekki náttröll. Þar í landi er vandamálum vestrænnar menningar komið í happasælt horf fyrir langalöngu, bæði þeim málum, sem jarðréttindi snerta og iðnaðarmál. Þessum málum hefir verið ráðstafað svo vel fyrir löngu, að sögusögn annara rithöfunda, að litlar eða engar vandræðaróstur áttu sér stað í því mannmergðarríki, meðan þjóðin fékk að sitja í friði fyrir ásælni Evrópumanna. Vestræna ágangsmenningin þóttist þurfa að knésetja þessa kyrlátu þjóð henni til hagsældar. En sannleikurinn er sá, að Evrópa og Ameríka hafa verið slettirekur Kínaveldis, og þær hafa þangað borið bölvunarbita og höggormstungueitur — undir yfirskini guðhræðslunnar. Vestrænu menningunni ferst ekki að stæra sig svo Axlar-Bjarnarleg sem hún er í gestrisninni. Kínverjar hafa verið ánægðir öldum saman, og nægjusemi þeirra hefir verið bygð á lotningunni, sem þeir bera fyrir feðrum sínum og foreldri — mönnunum, sem fjarlægðin fegrar og komnir eru inn í blámóðu aldanna. —

Eg býst við, að mér verði bent á vélamenninguna og þá kosti, sem henni fylgja.

Hún hefir að vísu unnið þrekvirki. Og svo virðist sem hún ætti að minka lúann og koma í veg fyrir þreytuna.. En hefir gæfugengi Evrópu- og Ameríkumanna vaxið undir handarjaðri Þjalar-Jóns vorra tíma, þess er hefir sorfið sundur fjöllin, og Bragða-Máusar vorra daga, sem haft hefir efnið í hendi sinni til sjónhverfinga og gert jafnvel endaskifti á þyngdarlögmálinu — loftförin!

Mínar skoðanir á þessum efnum þykja líklega heimalningslegar og lítið mark takandi á þeim, einum og út af fyrir sig. En nú vill svo vel til, að eg get borið fyrir mig skoðanir manns, sem víðan á sjóndeildarhringinn og hefir þekkingar-ítök út um álfuna gervalla. Eg á við ræðismanninn franska í Reykjavík, André Courmont. Hann er maður stórum gáfaður og lærdómsmaður að sama skapi, fjölvís og skilningsskjótur. Við áttum tal s.l. vetur um ófriðinn mikla og afleiðingar hans. Honum fórust orð á þessa leið meðal annars.

Vélfræði og efnafræði uxu á styrjaldartímunum, frá miklum viðgangi til enn meiri fullkomnunar. Til dæmis er nú svo komið útbúnaði á skipi, að einn maður getur haft vald á því í sæti sínu, með því að róta annari hendinni aðeins. Hvert tangur, sem á skipinu er, hlýðir honum, lifandi og dautt, á augabragði. Hann snertir hnapp

og skipið leikur á alls oddi: snýr sér við, hrekkur aftur á bak, fer áfram, stingur sér, kemur úr kafi; skothríð skellur á, sprengikúlum rignir. Skipshöfnin hreyfist eða heldur kyrru fyrir, eftir því sem á hana er andað. Flugvélar hlýða öðrum manni og brjóta bág við lögmál þyngdarinnar. Loftskeyti fljúga um láð og lög. Allskonar áhöld vinna verk, sem mannshöndin lúði sig á og bökin bognuðu við. En þrátt fyrir öll þessi tæki, vélfræði, samgöngubætur, almennan kosningarétt, endurbætta skólakenslu, mannúðarstarfsemi, hjúkrunartæki læknislist og stjórnarbætur — þrátt fyrir öll þessi gæði, fer **óánægja manna sívaxandi.** — Hún hefir aldrei verið svo mikil sem nú. Fjarlægðin milli mannanna, sálnanna fer vaxandi og er meiri nú í mannþyrpingunni heldur en dæmi eru til áður í strjálbýlinu. Menningin okkar, sagði hann, ræður ekki neitt við þetta vandræði. Hún er jafnvel völd að vandræðunum og ringulreiðinni.

Þetta sjá íhaldsmennirnir, sem svo eru nefndir. Þeir unna Kínverjum þess sannmælis, að þeir standi nær hamingjunni með feðradýrkun sinni, heldur en Norðurálfumaðurinn, sem skyrpir úr klauf til liðna tímans, en trúir á morgundaginn og hyggur að hann lýsi inn í fyrirheitnalandið, einstaklingnum og alþjóðinni.

Þjóðminjafræðin hirðir fegins hendi hvern fund, sem ber vott um líf liðinna alda. Tönn eða hárlokkur af konu hefir sína sögu að segja, og þó miklu fremur það, sem er neira í sér og fjölskrúðugra. Hví skyldum við þá hika við að renna hýru rannsóknarauga til úrvals manna og kvenna, sem sagan hampar og heldur á lofti, þó að frásögnin sé að einhverju leyti skreytt? Með því eina móti getum vér ferðast inn í blámóðu aldanna. Þó að vér sinnum þessari kvaðningu, ættum vér að geta tekið þátt í atburðunum, sem til vor kalla eða berja að dyrum vorum.

Nýlega lásum vér í Morgunblaðinu nokkra kafla um lífið í Reykjavík. Þar var fyndinn kafli um ferðalög stúlknanna fram að höfninni, þegar útlend skip koma af hafi og leggjast við landfestar. Þá er haldið áfram frásögninni og sporin rakin borðalögðu mannanna út á melana — inn í barm næturinnar. Þeir fara með Evudæturnar við hönd sér þangað. Og svo getur hver spáð í eyðurnar, eftir því sem hann er fallinn til getspekinnar. Þessar frásagnir voru og eru læsilegar, af því að sá maður hélt þarna á pennanum, sem kunni listina þá að smeygja orðunum inn í hugskotið — þó ónafngreindur væri.

Eg las þetta eins og hverja aðra ritlist og furðaði mig ekki á því, að margt býr í þokunni þeirri, sem legst yfir hafnir landsins og mela þess. — Eg vissi það og skildi, að ekki gátu allar stúlkur gengið í spor Maríu meyjar. En hitt var augljóst, að þessar dætur höfuðstaðar vors voru ekki á leið inn í blámóðu aldanna, þó að frásögnin væri listfeng, sú sem sagði frá þessum æfintýrum.

Og þó er blámóða aldanna yfir Reykjavíkurmelum — stundum.

Þar varð maður úti eitt sinn. Svo er sagt a. m. k. Hann hét Sveinn, umkomulaus og fátækur, gáfulítill og haltur. Gestur Pálsson segir frá honum í sögu sinni Tilhugalíf. Stúlkan hans var búin að rjúfa trygðir við hann, af því að hann hafði stolið kæfubelg í hungursneyð. Hann gekk út á Reykjavíkurmela að kvöldlagi, ekki í þoku eins og stúlkurnar með borðalögðu mönnunum í Morgunblaðsgreininni. Hann gekk út í logndrífu, þegar Menja gufuhvolfsins og Fenja skýjanna möluðu snækrystallana í háloftinu og létu þá falla unnvörpum yfir höfuð sakamannsins. En hann sinti ekki um það. Hann söng eins og ekkert væri, þessa glóðþrungnu hendingu:

Elska, þú ert sterkari en Hel.

Hann gekk og gekk út í eyðimörk snækornanna og hvarf inn í hvítavoðir næturinnar. Skáldhönd Gest leiddi hann — leiddi hann **inn í blámóðu aldanna,** af því að hann elskaði, einlægur eins og barn.

En stúlkurnar á Melunum, þær léttklæddu í gisnu sokkunum, á völtu, mjóhæluðu stígvélaskónum — hvenær komast þær, hvenær leiðir borðalagði gesturinn þær inn í móðuna, sem töfraljómi loftsins blámar? Og þó eru þær ekki haltar, og ekki hafa þær stolið kæfu.

En Ingibjörg Tryggvadóttir hefir á sér gyðjusvip, þar sem hún situr hjá Kjartani Ólafssyni frá Hjarðarholti. Hún var systir Ólafs konungs Tryggvasonar og kvenna göfugust, sem þá voru í Noregi. Sagan gefur í skyn, að Kjartani myndi sá ráðahagur falur, ef hann hefði gengið á það lagið. En fáorð er sú frásögn og getur lesandinn spáð í eyðurnar eftir vild sinni. Þegar Kjartan fór til Íslands, fékk Ingibjörg honum motur, glitofinn, í þeim vændum, að hann fengi Guðrúnu Ósvífursdóttur gersemina. Ingibjörg lét þau orð fylgja, að hún vildi að Guðrún mætti sjá, að sú kona væri eigi þrælaættar, sem hafði setið á tali við hann í Noregi. Hún mælti að lokum:

"Mun eg þig hvergi á götu leiða, og far nú vel og heill, Kjartan."

Fleira segir ekki af konungssystur og Kjartani En fáum konum hefi eg unnað til jafns við hana, sem eg hefi séð inni í **blámóðu aldanna.** Drotningarbragurinn á henni er augljós, þó að þögnin breiði hulu sína yfir hana, þar sem hún situr ein og skarar í glóðum tilfinninga sinna. Hún vildi ekki leiða Kjartan á götu. Metnaður hennar, drotningarlundin, hamlaði henni frá þeirri hafnargöngu. Samskonar innræti kemur í ljós í hátterni og orðum Bjarnar Breiðvíkingakappa, þegar Snorri goði kom að honum óvörum með flokk manna, í vígahug. Björn var að smíða vögur og hafði í höndum tálguhníf mikinn. Hann tók það til bragðs, að hann gekk snúðugt að Snorra og greip annari hendi í kápuermi goðans frá Helgafelli, en mundaði hnífinn með hinni. Þeim Snorra féllust hendur og Björn gekk þannig á leið með flokkinum, spottakorn. Engin erindi voru uppkveðin. Þá spurði Björn Snorra eftir þeim og kvaðst ekki vilja fara langt á götu með því liði, — því að eg er ekki leiðifífl, sagði hann.

Slíkur er konungshugurinn, hugur Bjarnar; þannig er drotningarlundin, lund Ingibjargar. Þessháttar hugskot er loftkastali, sem þó stendur á jörðinni, og er þá vel bygt, þegar svo eru húsuð híbýli.

Svo er að sjá á sögunum, að fornkonur mikilsháttar hafi látið ógert að biðja um það, sem í skáldsögum er kallað **lífið sjálft**. Aldarfarið ól upp í þeim þann metnað. Þegar Kjartan Ólafsson neitaði Guðrúnu á Laugum um utanförina, þótti henni sér vera gert lágt undir höfði. Metnaður hennar særðist, og þá vildi hún ekki lofa Kjartani því, er hann bað um — að hún biði hans, geymdi honum eiginorð, meðan hann væri utan. Af þeim orsökum spratt ógæfa Hjarðhyltinga og Laugamanna.

Eg nefndi drotningarlund Ingibjargar og drap á konungshuga Bjarnar. Erlingur Skjálgsson átti þann hug. Honum gifti Ólafur konungur Tryggvason einkasystur sína, hefir séð manndóminn í Erlengi. Erlingur sýndi þann stórhug oft á æfi sinni og þó mestan í viðskiftum sínum við Ólaf konung Haraldsson, bæði þegar hann sótti í hendur konungi Ásbjörn selsbana, frænda sinn, og þó einkum á Skeið sinni, þegar hann barðist við konunginn og ofurefli liðs. Erlingur barðist einn, þegar Skeiðin var hroðin, stóð í lyftingunni og hjó af sér spjótalögin, sem drifu að honum. Enginn maður vissi dæmi til — segir sagan — að einn maður veitti þvílíka vörn gegn öðru eins ofurefli Loksins mælti konungurinn: Viltu grið, Erlingur? **Það vil eg**, svaraði hann. Þá gekk Erlingur niður úr lyftingunni og tók ofan hjálminn. Þá kom níðingurinn fram í konunginum og stakk öxarhyrnu í kinn hjálmgöfuga hersisins. En Áslákur fitjaskalli rak exi í höfuð honum. Það var banahögg Erlings frá Sóla.

Enginn maður öfundar þá, sem báru vopnin þessi á Erling, og gerðust griðníðingar. Þeir eiga að réttu lagi heima í yztu myrkrum ódrengskaparins. En Erlingur gnæfir hátt á skeið sinni. Hann var sigurvegari, þó hann félli. Þannig merkjum vér drottinssvikarann, mælti Ólafur konungur, þegar hann stakk Erling með öxarhyrnunni. Það nafn festist aldrei við Erling Skjálgsson. Norrænar bókmentir hafa skilið við hann betur en svo. Sagan hefir látið hann njóta sannmælis, og skilað honum **inn í blámóðu aldanna**.

Erlingi var orðið ákaflega heitt, þegar hann tók ofan hjálminn, heitt af erfiði varnarinnar. Hann tók ekki ofan fyrir ofureflinu. Hann mat ekki mikils höfðatöluna fremur en Ólafur pá í hafvillunum til Írlands. Skipshöfnin var eigi samþykk stýrimanni um áttirnar og vildi hún að meirihluti fengi að ráða, þegar skiftar væru skoðanir. Þá var skotið ágreiningnum til Ólafs. Hann svaraði á þá leið, sem frægt er orðið síðan meðal viturra manna: Því verr þykir mér að duga muni heimskra manna ráð sem þau koma **fleiri saman**.

Segja má um þessa menn og aðra eins, að í hugskot þeirra hafi verið saman komin lífsreynsluspeki óteljandi kynkvísla. Ef ráðleggingar þeirra og tilsvör væru hag-

nýtt, myndu þeir lýsa einstaklingum og þjóðum eins og vitar, sem bjarmann leggur frá langar leiðir, bæði um úthöfin og andnesastrendurnar. Þá eru þræddar leiðirnar milli skers og báru, þegar vitar eru réttilega notaðir. Til þess þarf bæði vitsmuni og hófstillingu, sem oddvitanum er gefin, þeim sem liðsmennirnir eiga að veita brautargengi.

Við því er að búast að þorri manna hugsi á þá leið, að meira sé gaman en gagn að því, að úrvalsmönnum sé haldið á lofti, þeim sem gengnir eru fyrir ætternisstapann. Múgur mannanna mundi ekki ná í spor þeirra, né fylla fötin, sem þeir báru.

Mikilmenska er margskonar og getur sú einkum hlotnast sumum, sem lítið hafa fyrir stafni, sem svo er kallað. — Síðu-Hallur átti ekki í stórræðum, og því er hann ódauðlegur í sögunni, af því hann vildi vinna það til allsherjarsætta á alþingi, að leggja son sinn ógildan. Lofuðu allir hans góðgirni, segir Njála.

Sökum hennar er sí-bjart um Síðu-Hall, þó að viðburðum fenni í mannheimum, sem vekja athygli. — Ingjaldur í Hergilsey stendur í samskonar ljósi, þegar Börkur digri kom til hans og hrakyrti Ingjald fyrir bjargráðin við Gísla Súrsson, með þeim ábæti, að hann væri réttdræpur fyrir bragðið. Ingjaldur mælti þá: Eg hefi vond klæði og hirði eg ekki þó að eg slíti þeim eigi gerr! — Börkur bar þó ekki vopn á hann. En Landnáma segir, ef eg man rétt — einhver sagan segir, að Börkur gerði af honum eyjarnar fyrir bjargráðin. Gísla saga getur þess ekki. En Ingjald hillir þarna, þar sem hann stendur á Vaðsteinsbergi og mun hans nafn uppi verða svo lengi sem fornkonunnar verður minst, sem skálann lét bygggja yfir þvera þjóðleiðina og hafði matborð búið þeim, sem fóru þar um. Sú kona er jafnborin stallsystir fátæku konunnar í fagnaðarerindinu, sem litlu gjöfina miklu lagði í guðskistuna. Griðkonan á Hofi í Vopnafirði, sem getið er um í Þorsteins þætti stangarhöggs — hún var ekki hátt sett að mannvirðingum. Þó er blámóða aldanna umhverfis hana. Þorsteinn var bóndason í Sunnudal og eina stoðin föður síns, sem lagstur var í kör. Honum og húskarli Víga-Bjarna á Hofi bar á milli við hestaat og laust húskarlinn Þorstein með stafnum, svo að augabrúnin hljóp niður á Þórsteini. Því var hann stangarhögg kallaður. Þorsteinn batt um sárið og stilti sig. En um veturinn eftir brá faðir hans honum um ragmensku fyrir það, að hann hefndi eigi höggsins. Þá fór Þorsteinn að hitta húskarlinn að Hofi og fann hann við fjárhús. Þorsteinn bað hann að segja sér, hvort höggið á hestaþinginu hefði verið viljaverk eða óvilja. Húskarlinn svaraði: Ef þú hefir hvoftana tvo, þá bregð þú sinni tungunni í hvorn og kallaðu óviljaverk í öðrum en voðaverk í hinum, og eru hér nú bæturnar, sem þú færð hjá mér. Þá brá Þorsteinn sverði og hjó manninn banahögg. Þá gekk hann heim að Hofi og hitti griðkonu úti, bað hana að segja Bjarna, að betra væri að

gæta að, hvort naut hefðu eigi stangað hann til bana. Griðkonan mælti þá: Far á brott maður sem skjótast, eg mun segja Bjarna í tómi. Hún fór þó ekki á fund húsbóndans, heldur gekk til verks. Leið svo morguninn, til þess er Bjarni bóndi var kominn undir borð. Hann saknaði þá Þórðar húskarls síns og spurði eftir honum. Þá tók griðkonan til orða, sú er Þorsteinn hafði hitt: "Satt er þat, sem oft er sagt um oss konur, at þar er lítt til vits at taka, sem vér erum konur. Hér kom Þorsteinn stangarhögg í morgun ok kvað naut hafa stangað Þórð svá at hann mundi eigi sjálfbjarga verða, en ek nenti eigi at vekja þik ok hvarf mér úr hug síðan."

Hún er ekki fengin til að halda námsskeið, griðkonan þessi, þó að víða sé fálmað eftir framfaraviðleitninni, enda er hún all-fjarlæg. Þær eru teknar sem nær liggja, eða standa eða sitja. En þessa konu vildi eg fá til mín í kaupavinnu, og þó helzt til ársdvalar, sökum vinnugefni sinnar, skapsmuna og orðalags. Sagan greinir ekki nafn hennar né ætterni. Enginn veit hvað hún hét eða hvernig hún var í hátt. En drenglund hennar, þagmælska og orðhepni setja hana í öndvegi úrvalskvenna söguaidarinnar. Þar gnæfir hún eins og myndastytta — inni í blámóðu aldanna.

Griðkonan á Hofi þagði um vígið svo lengi sem henni var unt. Hún strengdi þess heit í einrúmi, að þegja um vígið svo lengi, að Þorsteinn væri úr augnablikshættunni kominn, heim til örvasa föður síns, áður en Víga-Bjarni fengi ráðrúm fyrir reiði sína. Betur gat hún ekki gert. Góðar heitstrengingar eru þvílíkar manni sem akkerisfestar eru skipi.

Þá kemur mér í hug Eiríkur víðförli, þegar heitstrengingar ber á góma. Hans er getið í Fornaldarsögum Norðurlanda. — Norrænn maður að kyni og virðist hafa verið fæddur með óstöðvandi útþrá. Hann heyrði getið Ódáinsakurs, sem liggja mundi langt úti í fjarska suðrænnar og austlægrar áttar. Hann vildi komast þangað, kanna þá kynlegu stigu og strengdi þess heit, að ná þessu takmarki ella dauður falla að öðrum kosti. Nú fer hann að heiman og kemur suður til Danmerkur. Þar slæst í för með honum danskur maður, Eiríkur að nafni. Þeir leggja saman lag sitt og fara út í lönd, sem svo var kallað — alt út í Miklagarð, fundu stólkonunginn og gengu þar á mála með Væringjum. Sú sveit var skipuð norrænum mönnum og var hún brjóstvörn stólkonungsins í orustum. Þarna dvelja nafnarnir þrjú ár. Þá gerðist Eiríkur norski fálátur og hljóður. Það sá konungurinn og spurði hann Eirík eftir orsök ógleðinnar. Eiríkur sagði honum frá þrá sinni og heitstrengingu og bað hann ásjár í þessu vandamáli. Stólkonungurinn svaraði á þá leið, að bezt væri að hverfa frá þessu ráði, eða óráði; það væri hvorttveggja, að Ódáinsakur væri svo langt í burtu, að þangað væri þriggja ára ferð, og í öðru lagi væri þangað gersamlega ófært fyrir þeim farartálmum, sem væru á leiðinni, fjöldi skæðra villidýra,

miklar eyðimerkur, og að lokum ófær elfur, þar sem Ódáinsakur tæki við. Reyndar væri hún brúuð, en dreki ógurlegur lægi á brúnni með gapanda gini og gegnum það hlyti að fara, ef komast skyldi inn á Ódáinsakur — gegnum ginið drekans..

Miklagarðskonungurinn fullyrti, að sá maður, sem hætti sér í ginið, færi í opinn dauða. Hann bað Eirík að hverfa frá þessu óráði. En Norðmaðurinn vildi halda heitstrengingu sína, ef þess væri kostur. Nú þegar ekki tjáði að letja hann, fékk Garðskonungurinn honum leiðtoga og vegabréf, og bað hamingju sína að fylgja honum.

Nafnarnir lögðu nú af stað, og héldu austur í lönd, fóru um eyðimerkur og allskonar torfærur. Gekk svo um þrjú ár og angraði þá bæði hiti og þorsti, eyðimerkur, myrkviðir og óargadýr. Loksins komu þeir að elfi mikilli og hittu fyrir sér brú á henni. Þeir sjá dreka ógurlegan liggja á brúnni og gapti hann geigvænlega móti félögunum. Við þá sjón skelfdist Eiríkur danski og hvarf hann þá aftur. Eiríkur norski gekk út á brúna og í drekaginið. Brá þá við svo kynlega, að drekahvofturinn varð að þoku og óð Eiríkur gegnum mökkinn óskaddaður. — Nú kemur hann inn á fyrirheitnalandið, inn á Ódáinsakur, Vitazgjafa vonanna. Þar uxu vínber sjálfkrafa, ilmandi og óskagóð. Skógurinn umdi við af fulglasöng og móti manninum barst ilmur úr grasi. Eiríkur var nú frá sér numinn og varð honum víða reikað um vínviðinn. En þegar hann fór þaðan, gekk hann óttalaus gegnum ginið drekans og hjaðnaði vábeyða sú eins og fyrri daginn.

Eiríkur fór nú heimleiðis og náði til Miklagarðs, eftir sex ár; þar dvaldi hann enn um hríð, og sneri síðan til Norðurlanda og kunni frá tíðindum að segja.

Torfæruleiðina alla — Eiríkur norski gat komist hana fram og aftur, af því hann strengdi þess heit að finna kynjalandið, hversu ervið sem leiðin kynni að verða. Enginn norrænn maður hefir komist í lifanda lífi svo langt út í blámóðu aldanna, handan við eyðimerkur, myrkviði, tálgrafir stigamanna og villidýra. Þó var síðasti háskinn mestur, drekinn á elfarbrúnni, sem skilur mannheim og veröldina þá, sem mannsandann dreymir um. Vopn Væringja bitu eigi á drekann, þann ófögnuð. Einbeitnin ein þorði að etja kappi við hann, sú sem var runnin undan rifjum þeirrar menningar, sem þorði að horfast í augu við dauðann og sérhvern háska.

Margskonar fréttir berast okkur úr ókunna landinu um förina þangað og staðhættina þar. Öndungar segja sínar sögur úr sumarlandinu. Og Helgi Pétursson kemur með sín tíðindi frá annari stjörnu, eða fer með lesendur sína þangað. Hver um sig lofar sína hýru. En frásögn Eiríks víðförla er skáldlegust allra sagna frá undralandinu og mestur andlegur aðalsbragur á henni. Þar er sýnd útþrá mannsins og flugþol hennar. Og þar er gerð afbrigðileg grein fyrir þorsta mannsins eftir vatninu, sem ekki fæst úr vatnsbólum veraldar vorrar. Hungur

mannssálarinnar kemur fram í sögunni, það sem ódáinseplin geta sefað. Torfærurnar á langleiðunum, sem fara verður til þessara stöðva, eru ófrýnilegar, en verða þó yfirstignar, þegar sá maður kemur til sögunnar, sem dauðaháski fær ekki skotið skelk í bringu, né aftrað frá því, að fara allar dagleiðir áleiðis að takmarki sínu.

Eiríkur víðförli er merkilegur kennari, þó að hann sé engi skólamaður. Útþrá hans, heitstrenging og þrautseigja benda okkur út í blámóðu aldanna. Heitstrenging Eiríks er á sinn hátt eins og merki, sem borið er fyrir konunglegri tign. Merki Sverris konungs hét Sigurflugan. Hverskonar heitstrenging, sem stefnir fram og upp á við, er **sigurfluga.** Vöxtur og viðgangur fæst beztur og mestur með því móti, að heitstrengingar fari um varir æsku og ungdóms. Þær geta verið margskonar og þurfa ekki endilega að stefna til Ódáinsakursins, sem Eiríkur víðförli sótti til. Blámóða aldanna er í fleiri áttum. Hún er í öllum áttum mannrænunnar, sú hin fagra móða. Inn í hana getur hver maður komist, er leggur sig fram á sínu sviði, eða í þeim verkahring, sem hann hefir hæfileika til að vinna í. Blómasvið og anganlendi menningarinnar er í öllum áttum, hvarvetna, þar sem einlægnin býr og notasæl atorka, skörungsskapur, drenglund, listamenska og andríki. Feður vorir og mæður varða veginn inn í óskalöndin með fordæmi sínu. Þau benda til farsældarinnar, þar sem þau liggja og horfa móti óttueldinum, dagrenningunni, uppkomu sólarinnar. Sá sem hlýðir bendingu þeirra, enda þótt hann sé ekki nafntogaður, sleppur við yztu myrkrin — **kemst inn í blámóðu aldanna.**

Í þjóðræknishugleiðingum vestan hafs

Eftir **Steingrím Matthíasson lækni.**

I.

Frá því eg lenti í New York þ. 12. október í haust og meðan eg ferðaðist um bygðir landa minna, byrjaði í Minneota og endaði nú vestur við haf í Seattle, get eg fullyrt, að eg hafi stöðugt verið í **þjóðrækilegum hugleiðingum.** — Reyndar var eg það löngu áður, eða a. m. k. frá því eg í fyrra ritaði greinarkornið í Þjóðræknis-tímaritið, um Viðhald þjóðernis Vestur-Íslendinga. Og enn er eg í þessum hugleiðingum og verð sjálfasgt lengi framvegis. Spurningin ætíð þessi sama í huganum: Getur ekki íslenzkt þjóðerni lifað áfram í Vesturheimi? Þarf það endilega að drukna í enska þjóðhafinu? Þurfa Íslendingar endilega að apa það eftir öðrum þjóðum, að týna tungu sinni og minningu feðra sinna, þó þeir hafi flutt búferlum af gamla landinu? Geta þeir ekki orðið álíka ódrepandi og Gyðingar, sem altaf halda trygð við tungu og þjóðerni, hvað sem á dynur? Skyldi þurfa einhverja sérstaka Jahvetrú, aðra en trú á guð síns lands eða sína sérstöku þjóðarköllum?

II.

Á leiðinni vestur um hafið raulaði eg fyrir munni mér hinn þunglyndislega en snjallkveðna brag E. Ben., sem hann kallar: Sæþoka.

Skáldið stendur á þiljum uppi í næturkyljunni, á miðju Atlantshafi. Þokuvofan læðist kringum skipið. Það dimmir óðum. Auðn og tómleiki úthafsins gegntaka hann og óhugur fer um hann um leið og hann segir:

"Vínland mikla er fjarlægt fyrir stafni,
fundur Leifs með týndu landnámsnafni,
dagbjört veröld dauðra, týndra alda.

Já, víst var það hrapallegt, að við vorum of fáliðaðir Íslendingarnir, til að geta haldið á fundi Leifs og numið landið ásamt frændum vorum Norðmönnum. Og verða síðan öndvegisþjóðin vestan hafs. Fámenni var um að kenna. Sama fámennið var sök á því, að við síðar mistum Grænland.

En viti menn. Íslendingar fundu aftur Vínland[1]) mikla. Á síðustu 50 árum hafa þeir numið það enn á ný. Hættum öllum skælum.

Milli 30 og 40 þúsund Íslendingar

1) Sumum mundi þykja viðkunnanlegra að kalla nú Ameríku Bannland hið mikla. Eg skal játa, að mér finst ofmælt að kalla hana Vínland hið mikla; því að vísu er nóg af vínum í Canada, og þó mest viský, sem ýmsir lögbrjótar auðgast á að lauma inn í aðalbannlandið, Bandaríkin (ef nóg fé er í boði), en mest er þó drukkið brenslu-spritt eða **moonshine** og slíkt eitur getur ekki kallast vín.

er sagt að nú búi í Vesturheimi og uni þar vel hag sínum.

Við skulum þá vona, að í þetta skifti takist betur til en áður. Ef ekki, þá mætti það hörmulegt kallast, og einhver mælskur ættjarðarvinur mundi koma þeim orðum að því, að "Íslands óhamingju verði alt að vopni!"

III.

Eg gizkaði á að skipið (Berengaria), sem eg fór með vestur yfir Atlantshaf, gæti hæglega flutt 5—6000 manna í einu. Það er eitt af stærstu skipunum, sem fer milli heimsálfanna, og er nokkru stærra en Titanic var.

Eg sá í anda sex slík skip fullhlaðin fólki, fara yfir hafið.

Það þóttu, hér um árið, tíðindi til næsta bæjar, þegar Titanic rakst á jakann og fórst, og þegar farþegarnir flestir sukku í bylgjurnar um leið og sálmurinn var sunginn: "Hærra, minn guð, til þín!" Hvað hefði þá verið sagt, ef **sex** byrðingar á stærð við Titanic hefðu allir sokkið hver á fætur öðrum og engin mannbjörg orðið, — alls milli 30 og 40 þúsundir manna í bylgjurnar?

Og hvað hefðum við Íslendingar sagt, ef allir innanborðs á öllum þessum skipum hefðu verið Íslendingar? Þá hefði margur mátt taka upp klútinn sinn, og margur átt um sárt að binda. — Setjum okkur í spor Fjallkonunnar. Frá hennar sjónarhóli séð, er það á við 5—6 Titanic skiptapa, ef hún á næstu 100 árum á að horfa upp á 30—40 þúsund þegna sinna týna tungu sinni og þjóðerni langt úti í heimi.

Það sýndist svo, sem það ætti að vera skylda hvers góðs Íslendings, að gera hvað hann gæti til að forða hana slíku grandi.

En það er enginn hægðarleikur. Og allra sízt er hægðarleikur að bjarga þeim, sem ekki vilja láta bjarga sér, og svo er hér um suma. Því sagt er að meðal Vestur-Íslendinga séu þó nokkrir, sem kæra sig ekkert um að viðhalda íslenzku þjóðerni, og jafnvel sumir skammast sín fyrir að heita Íslendingar, eða þykir minkunn að því að láta aðra heyra að þeir tali sitt móðurmál. Sem betur fer munu þeir ekki vera margir. Fjöldinn vildi feginn halda trútt við tungu feðranna, **ef tök væru á því.** Þeir vita margir, að íslenzkan er dýrgripur, sem opnar þeim, er hana kunna, leið að fjársjóðum, bæði andlegum og efnislegum. Íslenzkar bókmentir verða ekki metnar að peningaverði. Framtíðarmöguleikar Íslands heldur ekki. En sá sem kann íslenzku — hvaðan af landi sem hann kemur, hann á auðtekinn landnámsrétt á Íslandi.

En margir vita þetta ekki né skilja. Þeir halda að íslenzkan sé á við koparskildinginn í samanburði við silfurdalinn, og þó aðeins á við koparskilding, sem sé genginn úr gildi, þegar til Ameríku kemur. Þeir halda að hún sé í öllu falli gagnslaus þeim, sem aðallega leita að gulli og silfurdölum.

Þeim fer eins og Atla hinum dælska, sem gleymdi grávörusleðunum og fór að elta íkornann.

Auðvitað fyrirgefst þeim, sem ekki vita hvað þeir gera. En við hina, sem týna **viljandi** sinni þjóð-

ernissál, má segja: **Hræðstu sálarmorðið!**[1]) Væri óskandi að sú aðvörun væri hrópuð hátt inn í eyru allra þeirra, sem af einskærum aulaskap og misskilningi eru í þann veginn að glopra niður sínu þjóðerni.

IV.

Fyrir Ísland væri það feiknaávinningur, ef Vestur-Íslendingar gætu í framtíðinni haldið trygð við gamla landið, þó ekki væri meira, en auðvitað allra bezt, ef íslenzkt mál hyrfi aldrei af vörum þeirra.

Síðan Ísland varð sjálfstætt ríki, þarf það umfram alt að eignast sem flesta vini í öðrum löndum. Þá er fyrst fyrir hendi að reyna að tryggja sér sem bezt að þeir haldist vinir vorir, sem eru vinir vorir og sem okkur eru skyldastir, Íslendingar vestan hafs. Það væri landi voru mikill styrkur, að mega stöðugt reikna með samúð og vináttu eitthvað 30 þúsund góðra frænda innan um hið enskumælandi stórveldi heimsins. Það væri efalaust miklu betra en þó við ættum álíka stóran her útbúinn með fallbyssum og eiturgufutækjum.

Það er af þessu ljóst, að það er ekkert smáræðis velferðarmál Íslands, sem nokkrir góðir menn hafa beitt sér fyrir, er þeir stofnuðu Þjóðræknisfélag Vestur-Íslendinga. Og væri sannarlega vert að styrkja þann félagsskap með ríflegum fjárframlögum úr ríkissjóði Íslands.

Til þessa eru leiðandi menn heima á Fróni ekki farnir að skilja þýðingu þessa máls, og fáir skilja það til hlítar fyr en þeir (líkt og eg) hafa átt því láni að fagna að kynnast þeim fríða frændahóp, sem Íslendingar eiga í Vesturheimi.

Vestur-Íslendingar reynast Englendingum jafnt og Bandaríkjamönnum í hvatvetna "hlutgengir á Orminum langa". Og þess verður sennilega ekki langt að bíða, að þeir verði "fremstir í fólki þar's firar berjast" í stjórnmálum jafnt og fjármálum og vísindum. Það er gott að eiga slíka hauka í horni.

V.

Það er algeng trú heima á Fróni, og reyndar meðal margra vestra líka, að það sé svo sem hægðarleik-

---

1) Eg skal leyfa mér að gefa dálitla útskýringu á þessu orðatiltæki: **Hræðstu sálarmorðið!** Svo sem kunnugt er, standa þessi vængjuðu orð í einum sálmi föður míns.

Margir hafa furðað sig á að hann, sem annars var sérlega frjálslyndur, skyldi hugsa sér slíkan voða mögulegan, að sálinni væri unt að lóga. Og rétttrúnaðarmenn hafa séð í þessu sönnun fyrir trú hans á eilífa útskúfun (a. m. k. í þann svipinn, þegar hann orti sálminn). En þar skjátlast þeim skriftlærðu, ef eg þekti föður minn rétt. Því ef trú hans var bjargföst á nokkru atriði, þá var það á því að sálin væri **ódrepandi**.

Eg átti oft orðastað við hann um þetta, þó eg að vísu ekki minnist þess, að þetta sálarmorð í sálminum bæri okkur á góma.

Fyr má rota en dauðrota; og eg veit með vissu, að með sálarmorði hefir hann aðeins meint, að menn gætu rotað sálina, misþyrmt henni, sljófgað hana og svæft, með andvaraleysi og dauðýflishætti, eða með því að loka viljandi sinni innri sálarsjón. Með slíku móti gætu menn svæft sjálfa sig og orðið undirlagðir af þeim "dapra sálardoða", sem hann talar um í öðru kvæði.

ur fyrir Vestur-Íslendinga að halda áfram að vera Íslendingar. En það er öðru nær.

Það var nokkurnveginn auðgert fyrir þá Vestur-Íslendinga, sem komu að heiman stálpaðir. Og nokkurnveginn hægt er það einnig fyrir þá, sem fæddust vestra og ólust upp í afskektum Íslendingabygðum, einangraðir frá enskum áhrifum. En nú víkur málinu öðruvísi við. Nú eru þeir umsetnir á allar hliðar, miklu dreifðari en áður, og stöðugt fækkar þeim, sem þekkja gamla landið í sjón og reynd.

Síðustu þrjá-fjóra áratugi hefir íslenzkt þjóðlíf staðið með slíkum blóma vestan hafs, að sú trú hefir fest rætur, að svo mundi enn mega haldast um aldur og æfi. Áhugi fyrir öllu íslenzku hefir verið svo mikill og bókmentalífið svo fjörugt, að fáa hefir grunað, að nein hætta væri á ferðum.

En nú eru flestir farnir að sjá og viðurkenna hættuna. Hnignunareinkennin eru að verða svo greinileg. Þess vegna hefir verið hafist handa að reyna að stemma stigu fyrir hnignuninni. Á ferð minni um Vestur-Íslendingabygðir tók eg oft eftir, hve mörgum er sárt að hugsa til að þjóðernið deyi út. Sumir grípa hvern vonarneista fegins hendi. Eg var framan af miklu bjartsýnni en nú og talaði borginmannlega. Mér fanst það gleðja suma álíka mikið og það gleður sorgbitna móður, að heyra læknirinn gefa dálitla von um að barnið hennar kunni að lifa, þrátt fyrir þó í óefni sýnist komið.

Eftir því sem eg kom víðar meðal landanna og kyntist betur málavöxtum, skildist mér, hversu örðugleikarnir eru miklir á viðhaldi Íslenzkunnar.

VI.

Eg hafði gert mér í hugarlund um lífskraft íslenzka þjóðernisins hér vestra, að þó að sjálfsögðu væri víða pottur brotinn og margir orðnir annaðhvort algerlega enskir eða á góðri leið að verða það, þá væri samt öllu óhætt; meginhluti allra íslenzkra fjölskyldna væri enn með fullu íslenzku fjöri, þó að málið væri máske orðið nokkuð enskuskotið hjá sumum. Og þegar eg fór í gegnum fyrstu bygðirnar, er eg kom að — Minneota, Dakota og Argyle — þá lifði eg enn í þessari björtu trú, og var glaður og léttur í lund.

En eftir að eg kom til Winnipeg, og kyntist þar ýmsum sóttar- og dauðamörkum á þjóðerni hinna yngri landa, þá fór eg fyrir alvöru að verða blendinn í trúnni. Og eg hefi ekki náð mér síðan; því þó víða í bygðunum, þeim sem eg síðan fór yfir, séu margir góðir ungir Íslendingar, þá vega þeir lítið móti þeim mörgu, sem eru að týna tungunni.

Og ekki hefir trú mín orðið bjartari síðan eg kom hér til Seattle; því þó illar væru horfurnar í Winnipeg, þá eru þær enn lakari þar, enda engin furða um jafnfámennan og strjálan flokk innan um slíkt fjölbýli, og lang-lengst burtu frá ættjörðinni.

En í Winnipeg má þjóðernið sízt tapast. Þar hefir verið og verður enn menningarmiðstöð Vestur-Ís-

lendinga. En jafnóðum og fjörið fer að dofna þar, þá færist kyrðin nær úti í bygðunum. Eftir höfðinu dansa limirnir.

VII.

Þegar talað er um viðhald íslenzka þjóðernisins, þá er hugsunin sú, að Íslendingar þeir, sem nú lifa í Vesturheimi og niðjar þeirra, geti haldið áfram að tala íslenzka tungu mann fram af manni.

Mér dylst það ekki, að með þeim ráðum, er til þessa hefir komið til tals að nota, sé slíkt engan veginn fært. Málið er óðum að týnast hjá yngri kynslóðunum (sem ekki hafa alist upp heima á Íslandi), og horfurnar eru þær, að eftir ein 50—75 ár verði fáir, sem geta talað sína feðratungu.

Það eru aðeins tveir vegir til að viðhalda þjóðerninu. Annar er sá, að stöðugt komi hópar af Íslendingum að heiman, til að setjast að vestan hafs, og má þá gera ráð fyrir, að það stuðli um leið að því, að Vestur-Íslendingar, sem fyrir eru, týni seinna tungunni.

Hinn er sá, að börn og unglingar Vestur-Íslendinga, komi á ári hverju til Íslands og dvelji þar um tíma til að læra málið.

Hvað snertir fyrri aðferðina, þá er hæpið að nokkuð sé á henni að byggja; því fyrst er nú það, að horfur eru litlar á verulegum Ameríkuflutningum að heiman, a. m. k. fyrst um sinn, og svo er sú breyting orðin frá því sem fyrrum var, að nú flytja landar ekki lengur til neinnar ákveðinnar bygðar, heldur hingað og þangað á víð og dreif út um Canada og Bandaríkin. Og þegar þeir Vestur-Íslendingar eru komnir undir græna torfu, sem fæddir eru heima, þá verður lítið athvarf þeim, sem koma að heiman, til að geta varðveitt tunguna í góðum félagsskap.

Hvað seinni aðferðina snertir, þá mundi hún vafalaust bera góðan árangur.

VIII.

Öllum verður að vera ljóst, að Vestur-Íslendingar hljóta að vera fyrst og fremst amerískir borgarar og aðeins í öðru lagi Íslendingar. Þetta þykir sumum ekki nóg, en um það er ekki að fást, enginn kann tveimur herrum að þjóna. Sumir halda hins vegar, að öll þjóðernishreyfing sé óholl tvístrun sálar- og líkamskrafta, og þess vegna lítið ákjósanleg og tefji fyrir þroska nýtra borgara. Þetta er þó bygt á misskilningi, eins og ótal dæmi sanna, því menn og konur af hvaða þjóðflokki sem er, reynast ágætir borgarar í Ameríku, þó þeir hafi alist upp við að tala og rita sitt upprunalega móðurmál auk Enskunnar.[1])

Íslenzka þjóðernið er óðum að týnast í Vesturheimi. Sumir, sem komu ungir að heiman, hafa jafnvel þegar týnt tungu sinni og geta

1) Sem dæmi þess, hvað takast má góðri móður með góðum vilja, kyntist eg merkiskonunni prestsfrúnni í Selkirk. Hún er norsk. Hún lærði íslenzku af manni sínum. Börnin eru öll uppkomin og sérlega vel gefin. Þau eiga móður sinni að þakka, að þau kunna bæði Norsku og Íslenzku, auk enskunnar.

Ásdís á Bjargi gaf Gretti sverð, er hún leiddi hann úr garði.

Sérhver íslenzk kona, er getur arfleitt börn sín að íslenzkri tungu auk enskunnar, gefur þeim grip vænni en nokkurn Ættartanga.

því ekki arfleitt neinn að henni. Svo er t. d. ekki sízt um ungar stúlkur, sem lifað hafa innan um enskt fólk og lítið æfst í gamla málinu, eða gifst enskum. Venjulega hefir þó tungan geymst vel og furðuvel hjá fyrstu kynslóðinni og oft einnig furðanlega vel hjá annari kynslóðinni, einkum þeirri, sem hefir alizt upp úti á landsbygðinni. En hjá þriðju kynslóðinni er tungan undantekningarlítið annaðhvort algerlega týnd eða óðfluga að glatast, og sama má segja um aðra kynslóðina, sem elzt upp í stórbæjunum. Það er tvent ólíkt að varðveita þjóðernið í sveitum eða bæjum.

Í íslenzkum bygðum, þar sem einkum búa Íslendingar, þar er vonlegt að málið geti haldist allvel við fyrsta sprettinn, því börnin heyra mest eða eingöngu Íslenzku fyrstu 7 árin. En þá fara þau í **barnaskólann,** þar sem kent er á ensku, og þar blandast þau saman við ensku börnin. Íslenzkan gleymist þó ekki þrátt fyrir þetta, ef heimilisfólkið talar íslenzku og heldur henni að börnunum. (Á skólaáhrifin verður síðar minst.)

Í stórbæjum og jafnvel minni bæjum, er alt öðru máli að gegna. Börnin komast fljótt í götusollinn og eru úti mestallan daginn. Þau læra óðara Enskuna og Íslenzkan kemst ekki að. Þó móðirin vilji tala við þau Íslenzku, þá bítur það ekkert á þau. Þau tala Ensku við mömmu sína og koma henni til að svara sér á móti á því máli. Dæmi eru jafnvel þess, að móðir, sem ekki kann Ensku, verður að viðhafa bendingamál og skilur ekki krakka sína nema með höppum og glöppum (sbr. hænu, sem hefir ungað út andarungum.)

Það er áreiðanlega erfiðleikum bundið fyrir marga móðurina, að láta börnin sín læra sitt móðurmál, en ókleift er það ekki, sem betur fer. Einkum er það erfitt fyrir mæður, sem hafa litla hjálp heima fyrir og ómegð mikla. Þær verða að láta börnin afskiftalítil mikinn hluta dags. Þannig atvikast oft, að þó að móðirin sé af öllum vilja gerð, kemst hún ekki til að tala við börnin og kenna þeim málið, svo það hamli upp á móti Enskunni, sem að utan kemur og lærist utan að af litlu leiksystkinunum á götunni.

Áður en eg kom vestur, hugði eg, að það oftast væri að kenna trassaskap mæðranna og lítilsvirðingu þeirra á Íslenzkunni, að börn vestra annaðhvort lærðu ekki málið eða týndu því von bráðar niður. Og í önugheitum út af skeytingarleysi þeirra, hugsaði eg þungt í þeirra garð. En þetta kom af fáfræði minni.

Það er varasamt að kasta þungum steini á blessað kvenfólkið, eins í þessu máli sem öðrum. Það getur hver sett sig í spor íslenzkrar móður, sem er fædd í Vesturheimi og sem hefir í rauninni aldrei lært til hlítar Íslenzku, en enskan orðin langtömust. Annað gegnir um móður, sem fædd er á Íslandi. Enginn getur þakkað henni, þó hún kenni barni sínu Íslenzku sem móðurmál.

Tímarnir breytast og mennirnir með. Eitt atriði er eftirtektarvert í því sambandi.

Meðan Íslendingar vestan hafs kunnu ekki annað mál en Íslenzku, héldu þeir saman eins og ófleygir ungar í hreiðri, en eftir að þeir hafa lært Enskuna, dreifðust þeir víðsvegar, og þá er hættan á, að þjóðernið sé um leið flogið.

IX.

Það eru **stórbæirnir** og **skólarnir**, sem öðru fremur hafa gert Íslendingum örðugt fyrir að halda þjóðerni sínu. Meðan Vestur-Íslendingar bjuggu út af fyrir sig í nokkuð þétt bygðum nýlendum úti á landi, og eins meðan Winnipeg var lítill bær og þeir einnig samansafnaðir þar í ákveðnum borgarhluta, þá gat alt gengið að óskum. Íslenzku heimilin voru alíslenzk og þá lærðu flest börnin heima hjá sér eða í sérstökum íslenzkum skólum. En síðan um aldamót hefir þetta breyzt mjög. Íslendingar hafa dreift sér meira og meira, nýjar bygðir hafa myndast, en strjálari, og í stað þeirra, sem hafa flutt úr gömlu bygðunum, hafa komið útlendingar. Winnipeg hefir vaxið hröðum fetum og er orðin að stórbæ, þar sem íslenzka nýlendan berst á bökkum með að geta haldið hóp, hvað þá haldið óspiltri íslenzkri tungu.

En mesta breytingu hefir **skólaskyldan** gert. Nú eru börnin skólaskyld, jafnvel frá sex ára aldri í Bandaríkjunum, og í stórbæjunum er verið að lengja skólatímann alt að því til 18 ára aldurs, svo að allir fái gagnfræðamentun.

Í skólanum verða börnin eðlilega fyrir megnum áhrifum innan um ensku-talandi börnin og kennarana, enda er þeim áríðandi að læra vel Enskuna, til að geta staðið sig sem bezt í öllum námsgreinum. Engin furða, þó Íslenzkan gleymist mörgum áður en langt um líður. Börnin semja sig að siðum sinna jafnaldra, leika sér við amerísku börnin og fá sama smekk fyrir hlutunum, fara að lesa enskar spennandi skáldsögur og fara að hugsa og dreyma á ensku. Það þarf sérstakt meðfætt þrek til að fara að kynna sér íslenzkar bókmentir innan um þenna ameríska mentasjó, og þar að auki þarf sterk íslenzk heimilisáhrif til þess að unglingarnir haldi höfði réttu sem Íslendingar. En slík íslenzk heimilisáhrif verður sjaldan hægt að finna, þegar annari kynslóðinni sleppir.

Hér við bætast þau vandræði, að íslenzkar bækur eru að verða mjög dýrar og mjög torfengnar. Úti um sveitir eru að vísu sumstaðar íslenzk lestrarfélög enn við lýði, en þó í afturför, og t. d. í Winnipeg er ekkert slíkt félag til.

Eitt er enn, sem hefir hjálpað til að bola Íslenzkunni út úr húsi. Það er, að **gamla fólkið** hefir smámsaman verið að týna tölunni og komast undir græna torfu. En gamalmennin voru bjargvættir alls þess sem íslenzkt er. Við þeirra kné lærðu börnin guðsótta og góða siði, sögur og kvæði og æfintýri.

Nokkuð mörg gamalmenni eru komin til Gimli á gamalmennahælið þar, og er það myndarleg stofnun. En eg verð að segja að eg hefði heldur séð sumt af því góða fólki komið niður hér og þar á barnaheimili, til að rétta hjálparhönd og segja börnunum til í íslenzkum

fræðum, í stað þess að lifa þarna í heldur daufu aðgerðaleysi sem lifandi forngripir.

X.

Gott er að heimsækja landann vestan hafs. Gestrisni þeirra er óviðjafnanleg.

Að þúast við alla, eins og tíðkast meðal Vestur-Íslendinga, átti sérlega vel við mitt skap, því það flytur mann óðara nær þeim, sem talað er við, eins og mættust tveir gamlir kunningjar. Og sérstaklega hafði eg gaman af, að mega formálalaust þúa alt kvenfólkið, hvort sem var eldra eða yngra. Eg fann hvað eftir annað til gleði jafnt og metnaðar, er eg kyntist hverjum hópnum stærri og fríðari af löndum. Og svo myndarlegur þótti mér hópur hinna helztu landa í Winnipeg, að eg mintist þess, sem sendimaður Kartagómanna sagði um öldungaráðið í Rómaborg nema að það á ekki lengur við að nefna konunga sem neina sérlega höfðingja) —; en þar voru saman komnir höfðingjar og gentlemen í orðsins beztu merkinu. Bæði meðal þeirra og annara út um sveitirnar, dáðist eg að, hve margir töluðu ágæta íslenzku og töluðu vel og hugsuðu skipulega.

En eitt var að angri. Það var þegar eg kom á heimili, þar sem eg heyrði íslenzkunni úthýst og Enskan var látin vaða uppi. Þá var ekki einasta "ekki skemt", heldur fann eg til stings í mínu þjóðrækna hjarta og einhverrar óþægilegrar ógleði-kendar, sem líklega er svipuð því, sem hundur finnur til, þegar leikið er á harmoníku eða hljómskratta rétt við eyrað á honum.

Eg á hér ekki við, þó eg heyrði ýmsa sletta enskum orðum og jafnvel setningum við og við í daglegu máli. Slíkt kippi eg mér ekki upp við, því eg er svo vanur heima á Íslandi, að heyra suma sletta dönskunni álíka mikið. Og sjálfur man eg frá mínum Hafnarárum, að málið var oft slæmt hjá okkur stúdentunum og meira Dönskuskotið en málið hér er Enskublandað. En það sem einkum særði mig var, þegar sumir ungu, fríðu landarnir annaðhvort ekki gátu eða vildu ekki tala íslenzku eða voru fyr en varði komnir út af laginu yfir í Enskuna á harðaspretti. Eða þegar þeir í stað þess að syngja íslenzka ættjarðrasöngva fóru að syngja enska.

Enskan er góð fyrir sig, og eg skil vel að Englendingar geti með sannfæringarinnar krafti líka kallað sitt móður mál — "ástkæra ylhýra málið, og allri rödd fegra". En eg get ekki að því gert, að mér finst Enskan við hliðina á íslenzkunni líkt og hreinasta pé-mál (sem við töluðum að gamni sem krakkar). Og mér sárnaði hvað eftir annað, að sjá mörg efnileg börn af vel-íslenzkum foreldrum, vera algeralega orðin að ensk-amerískum krökkum.

Eg veit hins vegar, að foreldrarnir finna ekki svo mjög til þess arna, því breytingin verður svo hægfara. Þetta minnir mig á sögu, sem danskur kunningi minn sagði mér, þegar hann eignaðist barn með svartri konu suður í Afríku. Krakkinn fæddist hvítur, og hann gladdist mjög yfir svo efnilegum frum-

burði. En smámsaman döknaði aði litla angagreyið í húð og hár, svo að við lá að hann ætlaði að verða hreinasti blámaður. Svo má illu venjast að gott þyki.

XI.

Eitt var það enn, sem særði mitt þjóðrækna hjarta og örin situr þar enn (honi soit qui mal et pense).

Það var í sjálfri lútersku kirkjunni í Winnipeg, þar sem eg hélt vera traustasta varnarvígi þjóðernisins.

Látum svo vera þó söngflokkurinn sitji að enskum sið framan við altarið. Og látum svo vera, þó söngmennirnir og söngkonurnar allar séu í svörtum ermavíðum hempum með prestaspaða. Mér fanst þar sitja englar (þ. e. a. s. enskir kórsöngvarar). Og látum svo vera, þó helgisiðunum úr íslenzku kirkjunni hafi verið breytt á enska vísu og að presturinn tónar ekki og að hempan er einkennileg, líkt og frakki sem borinn er á báðum öxlum og opinn að framan og minti mig á eina af skikkjunum, sem Sæmundur fróði kastaði yfir herðar sér áður en hann fór upp tröppurnar upp úr Svartaskóla. Látum þetta alt saman vera. Eg þoldi það vel, því mér fanst séra Björn vera bæði æruverður og skörulegur prestur, og eg dáðist að hve hann talaði snjallt og góða íslenzku, og kirkjan fanst mér sérlega snotur og ekki sízt prýði að altaristöflunni, sem hr. Albert Johnson hefir sýnt þá rausn að gefa kirkjunni. Svo snotur fanst mér kirkjan, að mér fanst hún tæplega geta kallast sannlútersk.

Mér leið vel í hlýrri kirkjunni og hlustaði með athygli á alt, sem fram fór, og mér fanst eg vera í "samræmi við eilífðina" og hafa náð viðtali við guð minn. En þá slitnaði alt í einu sambandið, þegar Mrs. Hall fór að syngja einsöng á ensku í miðri messunni (en hún syngur reyndar ágætlega og að sínu leyti álíka vel og maður hennar spilar undir á orgelið). Eg efast ekki um, að guðsorðið, sem hún söng, hafi verið ólastanlegt og lúterskt, en það var enskt (og eg var að tala við guð minn á íslenzku).

Og ekki batnaði, þegar allur söngflokkurinn tók undir og kyrjaði gloriuna á Ensku.[1])

En þar við bættist ennþá eitt "mér angrið að veita". Mér fanst snögglega sem Mefistofeles væri kominn þar, þegar söngstjórinn (Bardal vinur minn) bærði vængina á sínum svarta slopp og sló taktinn. — Mér fanst Mefistó kominn þar líkt og í leiknum, þegar hann varnar Margréti að biðjast fyrir: Non, tu ne priere pas!

Og svo þetta langa, ljósa prik, sem hann hélt og sló til og frá (eins og til að hræra í enska grautnum?)

XII.

Fyrst eg mintist á lútersku kirkjuna, get eg ekki látið vera að minnast einnig á Sambandskirkjuna (sem mér að sumu leyti fanst lúterskari). Eg var þar líka við

1) Það skal enginn segja mér, að ekki finnist vestur-íslenzkur hagyrðingur til að þýða ensku textana. Það er nóg að fyrri messan sé ensk (sem er sanngjarnt vegna unglinga þeirra, sem ekki skilja íslenzku), þó síðdegismessan haldist alíslenzk.

messu, og var hrifinn af snjallri og gáfulegri ræðu prestsins. Og eg gladdist yfir því, að í þessari kirkju var engin enska sungin.

En annars fanst mér kuldalegt í kirkjunni og ekki von að hún geti safnað öllum löndum; veggir eru auðir sem í óbrotnu samkomuhúsi, og fátt sem minnir á guðshús; ekkert altari eða altarisskraut, og presturinn blátt áfram til fara eins og óvígður prestaskólakandidat.

Mér fanst eg sakna meiri viðhafnar og meiri auðmýktar og tilbeiðslu. "Á kné með ykkur, háskólalærðu menn," sagði Vilh. Beck, og hafði rétt.[1])

En eg veit, að þetta sem eg saknaði, muni smám saman koma í öllum kirkjum, og þá einnig altarissakramentið í endurbættri mynd, því engin kirkjuleg athöfn er meira hrífandi og háleitari.

---

1) Eg er svo gerður, að eg vil sjá í hverri kirkju fagra altaristöflu og altarisskraut og prestinn glæsilega skrýddan, nóg af ljósum og litum og reykelsisilm og fagra orðlausa músík. Góð ræða er góð, en annars nægja orgeltónarnir í snillingshöndum til að beygja höfuð hvers og eins í lotningu fyrir guði sínum, til að þakka honum fyrir alla himnaríkissælu í **þessu** lífi, lúta honum í auðmýkt og lofa því að reyna að þóknast honum **endurgjaldslaust.**

Það er ómögulegt að hugsa til þess, að margir fara í kirkju til þess eins að kvabba á guði um hin og þessi smávegis aukreitis þægindi, eins og gott veður og góðan afla eða jafnvel "laglegan hengilampa í stofuna hjá sér og 5 smálestir af enskum steinkolum", eins og kunningi minn einn, sem er trúboði, trúði mér fyrir að hann hefði beðið um og fengið (í Jesú nafni). En eitthvað er þó til í því, að hægt sé að hitta óskastundina.

Þó þetta komi ekki beinlínis þjóðræknismálinu við, hljóp þessi **credo** í pennan hjá mér, með álíka áleitni og sálirnar sitja um að holdgast, eftir kenningu Austurlanda-klerka.

Gleðilegt væri ef Íslendingar gætu sótt jöfnum höndum báðar kirkjurnar í Winnipeg — því báðir kirkjuflokkar skoða það helga skyldu að hlúa að íslenzku þjóðerni í lengstu lög.

XIII.

Það er augljóst, að það þarf eitthvað mikið að taka til bragðs til að halda lífinu í íslenzku þjóðerni hér vestra. Sóttarmörkin eru svo mörg og alvarleg. Hér gagna engar skottulækningar, engar keiropraktors aðferðir eða "patent medicine", engar pillur eða plástrar, eða (eins og séra Arnljótur heitinn Ólafsson komst eitt sinn að orði, út af einni húspostillu): "engir dýsætir svefndropar samvizkunnar, engir gljásmurðir silkiplástrar sannfæringarinnar og engin mýkjandi hægðalyf sáluhjálparinnar." Það þarf róttæka lækningu og ráð í tíma tekin.

Og þó verður þjóðerninu aldrei viðbjargað í þeirri merkingu, að niðjar núlifandi Vestur-Íslendinga haldi áfram að tala íslenzka tungu. Langt frá því. Og eins og áður er tekið fram, mundi lítið hjálpa, þó enn byrjuðu Vesturheimsferðir að heiman. Það dygði þá ekki nema kæmu enn fleiri en nokkru sinni fyr og héldu sér saman í hóp.

Eina ráðið, sem verulega gæti hjálpað, væri, að árlega yrði hóp af vestur-íslenzkum unglingum gefinn kostur á að fara til Íslands og dvelja þar í góðra manna höndum —2 ár. Þeir mundu við það kynnast landi og lýð, læra málið og læra að meta gamla landið, náttúru þess og mentalíf þjóðarinnar.

En þessu mætti haga þannig, að báðir aðilar hefðu gagn af, að komið yrði á skiftum á unglingum milli landanna og yfirleitt **mannaskiftum**. Báðir þjóðarpartar sendu ákveðinn hóp hvor í sínu lagi, unglinga, skólanemendur, kennara, handiðnamenn o. fl. Og eg hugsa mér, að þjóðræknisfélögin með tilstilli ríkissjóðs Íslands, sjái um mannaskiftin milli hinna einstöku heimila (sem gæfu sig fram), og að flutningur yrði **ókeypis**. Það þarf ekki að taka það fram, að vel yrði séð um að velja góð heimili og gott yrði eftirlit og aðbúð meðan á flutningunum stæði.

XIV.

Eg hefi heyrt marga fallast á, að mannaskifti væru ágætt ráð, og sjálfsagt að taka það upp, en þó aðallega eða aðeins skifti á kennurum eða nokkuð þroskuðum skólanemendum. Hins vegar taka flestir dauft á, að skifti geti farið fram á börnum, en það er þó **eina** aðferðin, sem nokkuð dugar og sem róttæk getur kallast.

Margar mæður segja óðara: "Eg held nú svo sem ekki, að eg fari að senda börnin mín í slíkan leiðangur — fyr mundi eg láta skera hjartað úr brjósti mér." En svona tala aðeins fávísar konur, og þær hætta að tala svo undireins og þessu er komið í kring og einhverjir þeim vitrari hafa riðið á vaðið. Það er ætíð svo með alt nýtt. Þegar börn á 10—14 ára aldri komast upp á svo gott, að fá að fara ókeypis ferð til annarar heimsálfu og kynnast nýjum góðum mönnum og nýjum siðum, þá verður kept um, að komast með sem allra fyrst. — Ferðalagið og dvölin erlendis væri út af fyrir sig á við margra ára gagnfræðanám á skólabekkjum.

"Heimskt er heima-alið barn," segir máltækið, og það á oft heima, en í öllu falli er það víst, að hvert það barn, sem fær að létta heimdraganum, þroskast venjulega langtum betur en það, sem heima situr. Aldrei er eins gott að víkka sjóndeildarhringinn og þá, þegar augun eru bezt opin og tilfinningin næmust fyrir öllu fögru, sönnu og góðu. Og svo er nú það, að læra að tala og rita erlent mál og læra það í landinu sjálfu. Það gerir að verkum, að maður eignast tvö föðurlönd í staðinn fyrir eitt, tvö hnoss í stað eins.

Enskan er heimsmál, sem allir þurfa að kunna, en gott er að kunna meira. Gott er að kunna aðra tungu en sitt móðurmál, mál sem opnar útsýni um annan glugga í viðbót, og gefur kost á að kynnast jafngóðum bókmentum og þeim, sem Ísland hefir hlotið frægðarorð fyrir. En þar að auki er gott að eignast vini og athvarfsvon í öðru landi en sínu, ef síðar í lífinu vaknar löngun eða þörf til að hafa heimilaskifti.

Vesturheimur er stór, auðæfin eru mikil og framtíðin sýnist björt, en þó hygg eg eins sennilegt, að Ísland eigi engu síðri framtíð fyrir höndum.

Það er "fleira matur en feitt kjöt". Landkosti ber ekki fyrst og fremst að meta eftir hveiti, olíu og málmum og þeirra ígildi í silfri og gulli, heldur eftir því hve góðir og nýtir menn geta þróast og vaxið í

landinu. Ef landið gefur börnum sínum þá "struggle for extistence", sem þau vaxa af og fara batnandi fyrir, þá þarf engan að öfunda, og geta allir tekið undir með Eggerti Ólafssyni, sem söng:

"Ísland ögrum skorið,
eg vil nefna þig,
sem á brjóstum borið
og blessað hefir mig," o. s. frv.

XV.

Það vill svo vel til, að töluverð reynsla er fengin, og hún góð, um skifti á unglingum milli landa. Á undan styrjöldinni var allmikið farið að tíðkast skifti á skólanemendum milli Englands, Þýzkalands og Frakklands. Árangurinn var góður og heimanflutningurinn mjög vinsæll meðal unga fólksins. Og vitrir menn sáu það fyrir, að þarna var leiðin greið til að tryggja betur og betur vináttu milli þjóða. Að sjálfsögðu takast upp aftur þessi unglingaskifti í stærri og stærri stíl, þegar betur rofar til friðar.

Á Íslandi höfum við tekið upp stúdentaskifti við Þjóðverja, þannig, að nokkrir þýzkir stúdentar dvelja ókeypis í Reykjavík við háskólann þar, í stað álíka margra íslenzkra, sem fá sömu hlunnindi við þýzka háskóla. Það fá færri en vilja þessi gæði, en vonandi rætast óskirnar um að fleirum gefist smámsaman kostur á að njóta þeirra.

En um flutning á börnum til fjarlægra landa, og það líka kornungum börnum, fékst víðtæk reynsla meðan á styrjöldinni stóð og fram til skams tíma.

Þýzk börn og austurrísk í þúsundatali voru send til Norðurlanda til að bjarga þeim frá hungurdauða. Þau komu aftur heim til sín södd og sælleg að líkamlegu útliti, en þar að auki andlega þroskaðri en búast mátti við að öðru jöfnu. Og þau höfðu fest svoddan yndi í húsum sinna fósturforeldra, að flest þeirra fóru nauðug úr þeim garði og hétu því alment að koma aftur norður seinna. Fósturforeldrarnir fóru með þau öldungis eins og sín eigin börn og stundum ef til vill betur. Ef að líkum ræður, heimsækja mörg þessara barna Norðurlönd síðar, þegar þau eru vaxin upp. Kærleiksverkið, sem unnið var, verður áreiðanlega endurgreitt með fullum vöxtum. Börnin gleyma ekki, hve vel var við þau gert (sízt þau efnilegri). Þau eignuðust annað föðurland í viðbót við sitt upprunalega. "Röm er sú taug, sem rekka dregur föðurtúna til."

XVI.

En gerum ráð fyrir því versta, að tungan týnist þrátt fyrir allar tilraunir til að vernda hana. Geta Íslendingar ekki þrátt fyrir það, arfleitt hver af öðrum koll af kolli minninguna um ætternið og ræktarþel til landsins "helga" (því heilagt er það land þar sem vagga feðranna stóð og þar sem vér urðum Íslendingar. Landið var verkfæri guðs til að skapa þjóðina, sem í því bjó; landið er partur af guði).

Það er sjálfsögð ræktarskylda, að geyma a. m. k. einhverjar minj-

ar um ætt sína og uppruna. Mér finst ógeðfelt að hugsa til þess, að eftir nokkra áratugi kunni Íslendinganiðjar að villast á því, að þeir séu komnir af Galizíumönnum, Rússum eða frönskum Indíánum.

Það eru mörg ráð til að geyma **aðalsmerkið.** Ýmsir minjagripir, íslenzkar bækur, skjaldarmerki Íslands hangandi á veggnum, landabréf Íslands, skrautrituð ættartala í ramma o. fl.

Eg saknaði oft vestra, að sjá á stofuvegg hanga fallegt Íslandskort (það mætti jafnvel hanga í hverjum kirkjukór eða yfir altari hverrar íslenzkrar kirkju).

Ennþá einfaldara væri að halda fast við sín íslenzku ættarnöfn, nöfn, sem eru greinilega íslenzk eða a. m. k. norræn. Og lafhægt væri öllum með aðstoð fróðra landa að taka upp ramnorræn ættarnöfn, og þau jafnvel auðveld til framburðar fyrir aðrar þjóðir. Margir Vestur-Íslendingar hafa afbakað nöfn sín og gert þau enskukend. Hafa þeir gert það til þess að gera enskumælandi fólki auðveldara fyrir að nefna þau. Ekki er þó hægt að sjá í þessu neina nauðsyn, því mörg nöfn Englendinga og Ameríkumanna eru ólíkt erfiðari undir tönn og engu auðritaðri en þau verstu íslenzku, og dettur þó fáum í hug þess vegna að breyta sínu ættarnafni. Eigi maður gott ættarnafn íslenzkt, þá er í rauninni synd og skömm að glata því. Hinn frægi landi vor **Vilhjálmur Stefánsson,** hefir sýnt það, að óþarfi er að breyta nafni þó ekki sé "auðsæft ómunlokri" enskra manna. Og honum hefir tekist að koma þessu alíslenzka nafni sínu á allra varir í Ameríku.[1])

XVII.

Það er bjargföst trú mín, að með því að gefa unglingum 10—14 ára vestan hafs og austan, tækifæri til að dvelja í sínu hvoru landinu á víxl, um 1—2 ára tíma, festist hjá þeim slík rækt við löndin, að seint fyrnist, svo að af því hljótist ósjálfrátt mannaskifti einnig síðar eða mannflutningar í báðar áttir, til góðs fyrir bæði löndin.

Þessi trú byggist á því náttúrulögmáli, sem öll ættjarðarást er sprottin af og lýsir sér í trygð til æskustöðva, svo að bæði dýrin og mennirnir leita þangað síðar í lífinu, þar sem þeim leið vel í æsku. "Röm er sú taug, er rekka dregur föðurtúna til".[2])

---

1) Eg heyrði eitt sinn það níð um Vilhjálm (sem eg ekki festi trúnað á, að hann hefði viljað afneita sínum íslenzka uppruna, og það af þeirri ástæðu, að útlendingum mundi finnast lítið til um afrek hans í heimskautalöndunum, ef hann væri Íslendingur, vanur því að búa í sóðalegum moldarkofum og snjóhúsum við grútarljós með selspik hrátt og hundaket til viðurværis! Flest er nú notað til að ófrægja menn og bakbíta. En nafnið hans Vilhjálms mun lengi segja til, af hvaða bergi hann var brotinn og hvaðan hann sótti hug og dug.

---

2) Þetta er alkunnugt um fugla og æðri dýr, en sama gildir sjálfsagt alment, langt niður eftir dýraríkinu. Eg get ekki stilt mig um að segja frá dæmisögu um ættjarðarást fiskanna:

Fyrir nokkrum árum var Englendingur við silungsveiðar í Laufási við Eyjafjörð. Honum veiddist vel í Fnjóskánni neðan við fossana, því lengra en upp að þeim komst ekki silungurinn.

Nú kom hann eitt kvöld með veiðifeng sinn heim á prestsetrið Prestur kom á móti honum og spurði um aflann.

Hann sagðist hafa verið óvenju hepp-

XVIII.

Kunningi minn einn vestra varaði mig við að segja nokkuð í ræðu eða riti, sem stygt gæti landa vestan hafs, því þeir væru margir viðkvæmir í lund, ekki sízt þegar um þjóðernismál væri að ræða.

Eg vona að mér hafi tekist að sigla fram hjá þeim skerjum, enda vil eg vera öllum velviljaður.

Lýk eg svo máli mínu með orðum Ara Þorgilssonar: "en huatki es missagt es í fræþom þessom, þá es scyllt at hava þat heldr, es sannara raynnisc."

p.t. Seattle á jóladag 1923.

---

inn, því auk margra silunga hefði hann í þetta skifti veitt þrjá væna laxa

"Láttu mig sjá," sagði prestur, og glaðnaði við, því það er aðeins stöku sinnum, sem lax gengur í ána, og ekki nema upp að fossunum, því þeir eru einnig of háir til að stökkva fyrir laxa.

"Eg fleygði þeim öllum upp fyrir fossana," sagði Englendingurinn. Prestur varð hissa og hugði í hljóði að þessi Breti væri mesta flón.

En Englendingurinn fullvissaði prest um að þetta væri gott ráð. Laxinn mundi hrygna í ánni þetta sumar ofan við fossana, og ungviðið, sem klektist í ánni, mundi áreiðanlega minnast fornra átthaga síðar og leita þangað til að hrygna.

Að nokkrum árum liðnum kom meiri laxganga en dæmi voru til, upp í Fnjóská. — Út af þessu hefir komið til tals að sprengja fosshamarinn eða gera laxastiga, því þá mundi laxinn verða árlegur gestur og leita alla leið upp til dalbotna.

Á bakkanum.

Eftir **Guttorm J. Guttormsson**

Nóttin er tekin að nálgast með tár á bránni,
Niður er álfröðull hniginn á bak við skóg,
Himininn sokkið hefir til botns í ánni,
Horfist í augu við sig eins og maður sem dó.
Þögnin er kyr eins og dauðinn og djúp sem höfin,
draumarnir sofandi vaggast á loftöldufald.
Nóttin er óðum að nálgast, svört eins og gröfin,
Niður til grunns er að falla hið dimma tjald.

Hauskúpa mánans með holum augnanna tóftum
Horfir um vatn upp úr gröfinni, skinin og bleik,
Glottir sem uppdreginn gluggi á andvökunóttum
Glitti fyrir utan í skímu, sem föl er og veik.
Djúpt niðri í hyljunum stjörnurnar jafnvel slokna,
Stýfðar frá kveikjum með árinnar blikandi hníf.
Skugginn minn hvílir á himninum fallna, sokkna.
Hefir einn draumanna vaknað? Er sofnað mitt líf?

Þrjú Kvæði.

Hálfur-Máni.

Rímu-brot út af Indíánasögu. — Tileinkað vini mínum J. Magnúsi Bjarnasyni er færði söguna í letur.

J. A. S

Yfir fylgsnum frumskóganna,
Fjarri bygð hins hvíta manns,
Réði kóngur Rauðskinnanna,
Réttlát þótti lýðstjórn hans. —
Þar sem öldur hafsins hnigu,
Himin minnast fjöllin við, —
Rakti hann myrka refilstigu
Rauðskinna að fornum sið.

Hálfur-Máni heitinn var hann,
Húmdökk hvíldu tjöld um brá;
Mjög af rauðum rekkum bar hann,
Riddari að heyra og sjá.
Eins og Birkibeinar skeyti
Beini, flaug hans mistilteinn,
Því hann var, að vissu leyti,
Vesturálfu Skugga-Sveinn.

— — — — — —

Frelsið býr á fjöllum, heiðum,
Fjör er nóg í elfarkoss?
Dafnar þrek á dýraveiðum,
Djörfung siklar hamrafoss. —
Útigöngur lífsins leiða
Lífið inn á hærri svið. —
Upp til fjalla, fram til heiða,
Feginn vildi eg hafast við.

Enn í höllum hvítra tiggja
Hirðmenn flýja í eldhúskrók,
Kvellisjúkir kvenpall byggja,
Kveifarlegir rýna í bók. —
Niðjar Ása á rúmum réru
Rúnir við og haugaeld. —

Karlmenskunnar óðul eru
Oft við frægðar-gjaldþrot seld.

— — — — — —

Fann, um myrkar fjallalendur
Frumskóganna, eitthvert sinn,
Hvíta, vilta vegfarendur,
Villimanna foringinn.
Hálfur-Máni og Múspellssynir
Mönnum hvítum fagna þar,
Eins og findist fornir vinir
Foringinn í öllu var.

Fús var hjálparhönd við gesti:
Hvílan, tjaldið, vistaföng;
Vegaleiðsögn, veganesti,
Vinafylgd um skógargöng. —
— Oft felst dygð und dökkum hárum,
Dáðrík þjóð við hrjóstrin býr,
"Einfalt líf" — með svan' í sárum,
Sveit og bygð til heiða flýr.

Forgylt líf í fölskum myndum:
Flærðar-senna, kölkuð gröf,
Sýkt af ótal erfðasyndum
Ertu, "menning" — tímans gjöf. —
Austmenn fyr, þá Indíánar,
Einatt sýndu meiri dygð
Held'r en þeir sem ríki Ránar
Ráða nú, og hvítra bygð.

— — — — — — —

Hugur brezku höfðingjanna
Hvarflar þrátt til skógarmanns.
Milli þeirra aura-anna
Oft er minst á velgerð hans.
Ríkisvaldi reginfjalla
Réðu þeir að bjóða heim:
Sýna tildur töfrahalla,
Tignarskrúða og borgarseim.

Hálfur-Máni hét að fara
Hvítra manna sýning á. —
Auðmenn vildu ekkert spara
Indíána þökk að tjá. —
Borgin öll í ljósum logar,

Lýsigull í haugum brann.
Ölværð rann sem Elivogar
Eða Gjöll, um Heljar rann.

Allir virtust sitja að seiðum,
Sýndist alt með töfrabrag:
Galdramenn á rennireiðum
Riðu þarna nótt og dag.
Dygð og hreysti í dularklæðum, —
Döprum fölva á lífið sló; —
Líkt sem kulni kol á glæðum
Karlmenskunnar eldur dó.

Hjörtun virtust hungurmorða,
Hóflaus nautn þótt tíðkist mjög.
Snauðir áttu engan forða, —
Orð sem gerðir varða lög.
Allir stjórna, — enginn hlýðir,
— Eirðarlaust er stétta kíf. —
Einn vill það sem annar níðir, — —
Ömurlegt er borgarlíf!

— — — — — —

"Hvað er áfátt, Hálfur Máni?
Hví er dapur svipur þinn?
Hvar er meira af lífsins láni?
Lýtur oss ei heimurinn? —
Sólu hærri hús vor gnæfa,
Hreggi og kulda bægja frá,
Auðsins nautnir sorgir svæfa,
Svefnþorn voldug Mammon á."

— "Vita máttu, föli frændi,
Fjárhlut þinn ei girnast skal. —
Heim — til fjalla og heiða mændi
Hugur minn, úr veizlusal.
Út með fjörðum, upp ' á fjöllum,
Ám og lækjum fögrum hjá, —
Vil eg dögum eyða öllum —
Æskustöðvum horfinn frá." —

"Þar sem fjöll við firði blána
Fæddur er — og deyja vil.
Æskuvini — Indíána,
Og áa tungu — bezt eg skil. —

Það, sem enginn ætti að gleyma,
Eftir varð, er burt eg fór:
Eftir skildi eg hjartað heima —
Harmur að því mér er stór!"

Jónas A. Sigurðsson.

Vörn Brútusar.

Úr "Júlíus Sesar" eftir Shakespeare.

(Leikurinn "Júlíus Sesar" mun talinn annað aðalleikrit Shakespeares. — Í vitund almennings er Brútus ódrengur. En skáldið les sögu hans þannig, að Brútus verður göfugmenni. Hugsjónir og óeigingjörn ættjarðarást stjórnar lífi hans. Jafnvel afbrot og yfirsjónir fremur hann samkvæmt fyrirmælum sannfæringar og samvizku. Kona hans — Portia, dóttir Katos, — er öðrum konum ágætari, og honum jafnræði. —

Varnarræða Brútusar er ekki á rímuðu skáldskaparmáli hjá Shakespeare, sem margir, að eg hygg, ætla. En tvímælalaust er þessi kafli meðal þess víðfrægasta í ritum skáldsins.

Í raun réttri hefði fyrirsögnin átt að vera þessi orð sjálfs Shakespeare's í kaflanum: **"Hver er sá níðingur ættjörð ei unni?"**

J. A. S.

Heyrið með stilling þau rök er eg ræði,
Rómverjar, samlandar, vinir og menn!
Hlustið á orð mín, án upphlaups og bræði,
Orð, sem að heiður minn staðfestir enn.
Dæmið mig svo, þeirri dómgreind eg lyti,
Er dæmir af vísdómi atvik sem mann.
— Hollvinur Sesars eg vil að það viti:
Eins vel, eða betur, eg elskaði hann. —
Búi hér einhverjum álas í munni,
Sinn uppreistar-þátt Brútus leggur í dóm:
Sesari minna eg alls ekki unni,
En elskaði meira þá goðbornu Róm. —
— Kysu hér þegnar, um þjóðfrelsis hauður
Þrælar að deyja, svo lifði hann enn,
Heldur en sjá nú að Sesar er dauður
Og sjálfir að lifa sem frjálsbornir menn?
— Sem Sesar mér unni, — hann grátstöfum græt eg;
Sem gæfubarn, — auðna hans fögnuð mér bjó;
Sem hraustmenni' og kappa, — 'ann heiðraðan læt eg;
Sem harðstjóra, valdfýkinn, — Sesar eg vó. —
— Ást hans er goldin með ástvina tárum;
Auðna með fögnuði; hreysti með sæmd;
Drotnunargirnin með dauðlegum sárum, —
(Af darraðar þjóðum þó seint verði ræmd). —
— Hver er svo þýkyns, hann þræll kjósi að vera?
Þeim hinum sama eg brotið hef gegn. —

Hver vill ei röggvarfeld Rómverjans bera?
Ræði sá, — brot mitt við slíkan er þegn. —
Hver er sá níðingur ættjörð ei unni? —
Ef hann finst nokkur, þá brotið eg hef. —
Svari hann. — Brútus svo mælir af munni,
Málsvörn er lokið. Eg hljóð yður gef!

Jónas A. Sigurðsson.

Hér er mín eigin ættarströnd.

Eftir **Sir Walter Scott.**

Andar nokkur svo andlaus sál,
Að aldrei skildi jafn hugrænt mál
Sem: **Hér er mín eigin ættarströnd!**
Það hjarta, er fann ei ástaryl
Er átthaganna sneri til
Úr utanför um önnur lönd? —
— Ef andar slíkur, ugg þú hann,
Fár ætla eg lofi slíkan mann;
Þótt frægð og titlar fegri hans nafn,
Af fjársjóðum hann eigi safn;
Því þrátt fyrir orður, auð og sæmd,
Af eigingirni er sál hans dæmd.
Við líf hans enginn lofstír þreyr,
Og látinn slíkur tvisvar deyr.
En moldin spilt fer moldargöng
Án mannorðs, tára og yfirsöng.

Jónas A. Sigurðsson.

Steina fyrir brauð.

Saga.

Eftir **Arnrúnu frá Felli.**

Í tíu ár, á hverjum degi — að sunnudögum meðtöldum — hafði frú María kona Geirs forstjóra, meðeiganda og yfirbakara "Brauðgerðarhús L. P. Hansen", gengið upp í miðjan stiga og kallað: "Sveina! Sveina, þú mátt ekki sofna aftur." Og Sveina hafði svarað jafn oft: "Eg kem eftir tíu mínútur", jafnvel þó hún væri ekki byrjuð að klæða sig. Þegar hún slepti orðinu sló klukkan hálf-níu, mamma hennar lét það ekki bregðast að ætla henni hálftíma til að klæða sig, og fá svolítinn auka kaffisopa áður en hún færi út í brauðbúðina til að afgreiða.

Stína vinnukona færði henni kaffi klukkan átta, en það var svo gott að leggjast út af aftur, og lúra svolítið lengur, leggja aftur augun og hugsa um Gunnar; sjá Gunnar leiða hana út með fjallinu, sjá hann dansa við hana í Templarahúsinu — kyssa hana. Gunnar!

Það var engin ástæða til að flýta sér. Pabbi hennar afgreiddi fyrsta klukkutímann sem búðin var opin, sjaldan neitt að gera fyr en eftir tíu, minsta kosti um þetta leyti. Það var svo indælt að hugsa um Gunnar í ró og næði.

Hún gat varla trúað því að það væri nærri ár síðan að þetta gerðist, sem hún var mest að hugsa um — nærri því ár síðan Gunnar kysti hana — síðan hún sat í fangi hans úti í skonsunni inn af brauðbúðinni, — skonsunni sem pabbi hennar kallaði afdrep, en mamma hennar "kontór". Nærri ár síðan að hann bauð henni á jóladansleikinn, og nú var sagt að hann væri búinn að bjóða Dúllu í apótekinu.

Það var rétt eftir jólin — eitthvað þrem vikum fyrir afmælið hennar — afmælið hennar var 19. janúar, og hún ætlaði aldrei framar að halda upp á það — að Gunnar talaði um að þau giftu sig í maí. "Þá ættum við að opinbera á afmælinu mínu," hafði hún stungið upp á; en hann var á annari skoðun. Hann hafði heitið því, þegar slitnaði upp úr trúlofun systur hans eftir tveggja ára "opinberun", að hann skyldi ekki henda það sama. Svo jókst orð af orði, þangað til að Gunnar tók hatt sitt og fór út steinþegjandi, og án þess að kveðja hana, og nú sagðist einhver hafa séð hann út á Króksodda með Dúllu á Apótekinu!

Dúlla var fermingarsystir hennar, en hún hafði flutzt með foreldrum sínum til Brimtanga, árið eftir, og komið aftur þegar faðir hennar fékk bókhaldarastöðuna hjá konsúlnum. Og nú þvoði hún glös í lyfjabúðinni, og afgreiddi laxerolíu og stráduft. — Dúlla sem sagði að Barrabas hefði verið konungur

Gyðinga, og ruglaðist í boðorðunum þegar hún gekk til prestsins, — og nú þóttist Gunsa í Gíslabúð hafa séð Gunnar halda utan um hana, úti á Merkisteini! Var það mögulegt?

Auðvitað hafði hún látið sem ekkert væri þetta ár; varð að gera það. Þau höfðu aðeins verið trúlofuð sín á milli, svo hún átti engan rétt á samhygð frá neinum, vildi dyljast, vildi láta sem ekkert væri. Hafði hún ekki dansað hér um bil annan hvern dans við Lárus prófasts, á samkomu kvenfélagsins "Vonarljósið" á þrettándanum, og látið sem hún skemti sér ágætlega?.

Ekki svo að skilja að Gunnar þætti svo sem nokkuð sérlegt í Sandfirði. Búðarmaður hjá föður sínum, "Manga á höfðinu", sem ekki hafði farið á höfuðið, en var alla tíð á takmörkunum. Því gat hún ekki hrundið honum úr huga sínum? Því var henni svo hugleikið hvert orð hans og athöfn, hvert bros — hver koss — —

Því hafði hún ekki slakað til með þessa opinberun? Hún hafði aldrei tekið eftir því fyr en þetta ár, hve oft mamma hennar sagði: "Já, það er nú líklega alveg rétt" — þegar pabbi hennar stóð á einhverju fastara en fótunum, sem hún vissi að mömmu hennar fanst ekki rétt. Ofseint!

Það voru ekki neinir aðrir piltar í Sandfirði — ekki sem hún gat talið. — Lárus prófastsson dansaði ljómandi vel, og virtist hafa mikla ánægju af að dansa við hana. Björn formaður á "Sigurfara" bauð henni ofan í kjallara upp á kaffi, strax eftir fyrsta dansinn, sem hann dansaði við hana, og virtist ekkert vera að flýta sér, hafði jafnvel boðið henni hestinn sinn, hvenær sem hún vildi. Svo var Arnfinnur Jóhannsson! — Addi Jóhannsson, gullsmiðs. Addi var áreiðanlega skotinn í henni, en það skrítnasta var, að hún hafði aldrei gert neitt til þess að hæna hann að, aldrei verið annað en blátt áfram "alminleg" við hann, rétt eins og hvern og einn sem í búðina kom til að kaupa kökur og vínarbrauð, og þó hafði hann gert sér möguleg og ómöguleg erindi upp á síðkastið, jafnvel ympað á því, að hann ætlaði að fara á jóladansleikinn, ef hann vissi að viss stúlka vildi fara með sér; Addi sem ekki kunni að dansa nema polka, og það ekki sem bezt!

Addi var stiltur piltur. Foreldrar hans talin efnuð. Því gat hún ekki gleymt Gunnari? Hvaða vitleysa hafði komið yfir hana? — Hún sá aldrei hendur hans svo hana langaði ekki til að snerta þær — Gunnar!

Var það mögulegt, var klukkan að slá níu! Hún flýtti sér að næla síðasta títuprjóninn í húfuna, og þaut ofan.

Eyjólfur bróðir hennar sat við eldhúsborðið og var að enda við seinni bollann.

"Þú ert samt ekki að flýta þér að leysa pabba af hólmi, Sveinlaug, þó þú vitir að hann hafi verið á fótum síðan klukkan sex."

"Og þú ert ekki heldur að hraða

þér á pósthúsið, þó þú eigir að vera þar hálf-níu."

"Farið þið nú ekki að jagast," sagði móðir þeirra stillilega. "Viltu ekki kaffisopa, Sveina?"

"Nei, takk! Eg hefi tannpínu."

Nú flýtti hún sér í brauðbúðina, sem var rétt hinumegin við götuna. Hún varð að stilla sig að gráta ekki. Undarlegt hvað hún var viðkvæm núna upp á síðkastið.

"Það hefir ekkert verið að gera í morgun," sagði faðir hennar, "selt fyrir eina krónu nítíu og fimm aura, og klárað "Martin Eden" — ágæt saga." Hann teigði sig og geispaði. "Reyndu að ýta að þeim Napoleons kökunum, svo þær verði ekki ónýtar." — "Heldurðu að mamma hafi heitt á könnunni?" sagði hann um leið og hann fór út, en beið ekki eftir svari.

Hún braut sjalið sitt saman, og lagði það yfir stólbakið inni í skonsunni. Hún var ekki stór, skonsan, en hún var fallegasta herbergið sem hún þekti, eða að minsta kosti herbergið, sem henni þótti vænst um. Þau voru fá og heldur léleg húsgögnin, en ekkert af þeirra tagi gat jafnast á við þau — fyrir hana. — Gamla skrifborðið, rispað með brunablettum. Innrammað kort af Sandfirði hékk yfir því. Stóllinn, er snerist á ás, þar sem Gunnar hafði svo oft setið. Legubekkurinn úr faktors búinu — fullur af hnúskum. Hún strauk hendinni um höfðalagið, þar sem hún hafði svo oft fundið hönd Gunnars. Nei, það gat ekki verið satt, sem hún heyrði í gær, að Gunnar væri trúlofaður Dúllu. Dúlla — Bjallan hringdi, einhver kom inn í búðina.

"Hálft rúgbrauð, heilt sigtibrauð, tvö vínarbrauð, sex eins eyris kökur. Heilt rúgbrauð, hálft sigtibrauð, tíu eins eyris kökur — Þetta kallaði fólk líf! Hún gekk inn í skonsuna, settist á legubekkinn, og lagði aftur augun. Það var alveg óhugsanlegt! — Hafði Gunnar ekki verið jafn altekinn af henni og hún af honum, hún hafði verið svo viss um það. — En hvað hár hans var þykt, en þó mjúkt! — Brúnt með gullinni slikju. Varir hans — ó, svo indælt að kyssa hann — ekkert indælla. Ef hann nú væri að hugsa um að giftast Dúllu — giftast!

Hún hafði enga trú á krafti bænarinnar — ekki haft það lengi — ef til vill aldrei haft það. — Alt í einu lagðist hún á knén fyrir framan legubekkinn, lokaði augunum og bað: "Guð minn góður, ef það er satt, að þú sért algóður og almáttugur; að þú sért kærleikurinn og lífið — snúðu hug og hjarta Gunnars aftur til mín — láttu hann elska mig eins og áður. — Mér er sama um alt annað — skal aldrei biðja neins annars. Góði guð! viltu bænheyra mig? Amen."

Hún stóð á fætur, leið betur. Þegar hún kom fram í búðina, gaf hún Birtu í Sölvakoti fjögur vínarbrauð og þrjár Napoleons kökur, svo Birta kallaði hana "elsku", og bað henni allrar blessunar. Sá orðrómur lá á, að gott væri að gera vel til Birtu, hún vissi að sögn jafnlangt nefi sínu.

Þetta hlaut að vera aðeins ágizk-

un Magneu Helga kaupmanns, hún var svo slúðursöm, ekkert að marka hana stundum. — Hver veit nema hann símaði! Þarna var síminn, rétt við skonsudyrnar. Hver veit! Hún gleymdi því alveg, að hún hafði búist við því sama, fyrst dag eftir dag, svo viku eftir viku, og að lokum mánuð eftir mánuð. Hún hafði beðið eftir Gunnari, og nú hafði hún beðið til — Stóð ekki skrifað: "Biðjið, þá mun yður gefast — hafði ekki? — leitið, þá munuð þér finna — því ekki leita? — knýið á, þá mun fyrir yður upp lokið verða." Hvað var á móti að reyna það?

Gunnar var sjálfsagt í búðinni núna. Búðin var dimm og óskemtileg. Matvara, leirvara, skóvara, öllu mögulegu ægði saman, það var þó svolítið skárra eftir að Gunnar fór að vinna þar — hann hafði verið í búð hjá konsúlnum, en farið þaðan þegar systur hans giftust, þær höfðu hjálpað föður þeirra til skiftis — eða svo átti það að heita. — Því ekki að líta þangað inn, þegar pabbi hennar leysti hana af verði klukkan þrjú? Hún þurfti að fá sér frískt loft hvort sem var. því ekki?

— — — — — —

Sveina lagaði á sér hárið, gerði stærra brot í húfuna, setti upp fallegustu svuntuna sína — þá sem Gunnari hafði þótt fallegust — lagði yfir sig möttul í stað sjalsins — hún var há og grönn — vissi að hún bar vel upp möttul — gekk svo af stað upp Strandgötuna — aðalgötu bæjarins — beygði svo inn á Merkjagötu, í hornhúsinu sjávarmegin var Verzlun M. Gunnarssonar. Hún gekk hægt fram hjá henni. Sama myndin af Hans og Grétu, nokkur bollapör og "snuðtúttur" í öðrum glugganum, skósverta, rótarkaffibréf, sjóvetlingar og eitthvað fleira rusl, í hinum, alt rykfallið. Nei, hún gat ekki farið strax inn, gengið við í bakaslagnum. Hún gekk fram hjá stakkstæðinu hinumegin við húsið, grindurnar, sem fiskurinn var þurkaður á, lágu í stakk út við girðinguna; þær voru hélaðar. Hún mætti Nínu dóttur Bergmans gjaldkera, sem sagði henni að Lárus prófasts væri nýbúinn að bjóða sér á jóladansleikinn. Svo tók hún á sig krók til að ganga ekki fram hjá lyfjabúðinni; gekk svo út með sjónum — hún mátti til með að hitta Gunnar — —

Á leiðinni heim gekk hún aftur fram hjá búðinni, leit inn, sá engann; hann var víst inni í bakherberginu; búðin var aldrei hituð. Hvað átti hún að spyrja um? Eitthvað, sem ekki væri til þar, en ekki þó alveg fráleitt, hún varð að fara inn; hún opnaði hurðina, bjallan titraði ömurlega — það voru aðeins þrjú skref að búðarborðinu —

Magnús kom fram í búðina, hann var þreytulegur, lotinn, með áhyggjusvip.

"Góðan daginn!" sagði hún glaðlega.

"Góðan daginn! Hvað er það fyrir yður?"

"Þér hafið vænti eg ekki Bezique spil?" — Skyldi hún hafa farið þetta alt til einkis — Gunnar ekki við —

"Besikk spil? Eg held bara að

við höfum þau ekki. Gunnar! Höfum við Besikk spil?"

"Guði sé lof! — hann var þá við! Gunnar kom fram í búðina. Þegar hún sá hann, fanst henni búðargólfið hreyfast eins og bryggjan konsúlsins, þegar skipin lögðust að; hún greip um röndina á búðarborðinu. Hann var fölari, eða var það af því hann var alveg nýrakaður. — Hárið með sama gullna blænum — hann hafði verið unnustinn hennar — kyst hana. Hún brosti hálf-vandræðalega, rétti honum hendina yfir búðarborðið. "Komdu nú sæll, Gunnar!" "Komdu nú sæl, Sveina," sagði hann blátt áfram, og tók um hönd hennar. Hana langaði til að mega halda um hönd hans alla tíð, — strjúka um hár hans, strjúka hendinni niður hnakkann — koma við háls hans þar sem hárið endaði. — Henni fanst hún gæti hætt að elska hann, ef hann hefði einhvern veginn öðruvísi hár, eða augu — eða munn —

"Hvað var það, sem þú varst að spyrja um, Sveina?" spurði Gunnar og dró hægt að sér hendina.

"Bezique spil. Lárus prófasts hefir verið að kenna mér það; lærði það, þegar hann var síðast fyrir sunnan." Hún horfði fast á hann. Honum brá ekki.

"Það er ekki hægt að spila það á venjuleg spil?"

"Nei. Það er tvent af hverjum lit: Tvær hjarta drotningar, tveir hjartakóngar, tvær — —

"Við höfum það ekki, því miður. Hefirðu reynt á pósthúsinu?"

"Ekki til þar."

"Því miður. — Það var ekkert annað?"

Nei. — — Þú kemur — ferð náttúrlega á samkomuna á laugardaginn?"

"Auðvitað! Og þú líka?"

"Nema hvað!" Hún reyndi að hlæja glaðlega. Jón bæjarfulltrúi kom inn í búðina. Hún sneri heim á leið til að selja brauð — brauð —

Hún reyndi að lesa "Martin Eden" milli þess sem hún afgreiddi, en vissi ekki hvað hún las, helminginn af tímanum, það var ekkert varið í þenna "Martin Eden". — Því hafði hún farið að sjá hann? Hvað hafði Dúlla við sig, sem honum geðjaðist svona að? Dúlla var heimsk, óupplýst, ekkert lagleg. Hún dansaði betur en Dúlla. Hún hataði Dúllu.

Síminn hringdi, hún hrökk saman, titraði. Rödd hennar skalf, þegar hún sagði "Halló!". Það var Addi Jóhanns.

"Eg hefi tvo aðgöngumiða að samkomunni á laugardaginn. — Það mætti vænti eg ekki bjjóða þér annan þeirra?" — "Þakka þér fyrir. Annars var eg að hugsa um að verа heima þetta skiftið." Hún vissi ekki af hverju hún sagði það, hún fór á hverja samkomu, var alstaðar þar sem að voru einhverjar líkur til að hún sæi Gunnar. "Það er sagt að skemtiskráin verði fjölbreytt á samkomunni." "Jæja, kanske maður fari." "Verður þú í búðinni í kvöld?" "Eg býst við því". "Eg var að lesa "Námar Salómons" — voða spennandi saga. Viltu að eg láni þér hana?" "Þakka þér fyrir.. "Eg lít þá inn í kvöld." "Gerðu svo vel." "Jæja, vertu nú sæl." "Vertu sæll, Addi."

"Námar Salómons"! Reyfari, sem hún hafði lesið áður en hún fermdist! En Gunnar las Bojer og Hamsun; kunni utanað klausur úr "Pan" og "Viktoria". Gunnar!

Hún lyfti lokinu á "servantinum" í horninu á skonsunni, þvoði sér um hendurnar, leit í spegilinn. Var hún í raun og veru svona mögur? — nærri því gamalleg. Varð hún aðeins tuttugu og fimm ára, næsta afmælisdag? Gat það ekki skeð, að hún yrði fjörutíu og fimm? Voru annars ekki tuttugu ár síðan að Gunnar — — Nei! þetta dugði ekki, hún varð að fá eitthvað sem styrkti og yki lyst.

Addi kom rétt fyrir átta, með stóran poka af "karamellum" og "Námar Salomons". Hún bauð honum inn í skonsuna, þakkaði honum mjög alúðlega fyrir karamellurnar. — Karamellur! sem hún hafði ekki viljað sjá, síðan hún var stelpa í stuttum kjól. Gunnar bauð henni aldrei annað en "Milka" og "Konfekt".

Hún var fegin hvað margir komu í búðina, næsta hálftímann. Addi var svo fjarska lítið skemtilegur; las aldrei annað en rusl-bækur, og lýsti því klaufalega, sem hann hafði lesið. Hann var ekki ólaglegur, var ætíð vel til fara, hreinn. Hár hans var svart, strýslegt, þunt ofan á höfðinu, þó var hann aðeins tuttugu og sjö — árinu eldri en Gunnar. Yrði líklega sköllóttur áður en hann yrði þrjátíu og fimm. Einbirni, faðir hans álitinn mjög vel efnaður, aðal gull- og úrsmiðurinn í bænum. — Mangi á höfðinu! Addi hafði verið tvö ár í Reykjavík, hann fór að segja henni frá Bíó-mynd, sem hann hafði séð þar — mynd fullri af Indíánum og skambyssum, hún fann engan botn í því. — Þegar hann hló, hurfu augu hans í hrukkum, þau voru lítil, á litinn eins og kaffirót, henni hafði aldrei geðjast að þeim augnalit. Augu Gunnars voru grá. Og Indíánarnir riðu í loftinu — Það var ekki laust við að hann hefði undirhöku. Hún vissi af tveim stúlkum, sem leizt vel á hann — skrítinn smekkur. Faðir hans hafði gefið honum hús uppi í Skeljagötu, fallegt hús. Gefið honum það í afmælisgjöf þegar hann varð tuttugu og fimm. Af hverju var hún að bjóða honum að koma — fara með honum á samkomur? Það kom einhver inn í búðina.

Það var Begga hjá prófasti.

Húsbóndinn var að setja hnappelduna á par í kvöld," sagði hún um leið og hún lét afganginn af fimm krónum í vasa sinn.

"Hvern?" spurði Sveina og skelti inn peningaskúffunni svo small í.

"Þau komu alein, eg opnaði fyrir þeim, tók við sjalinu hennar. Skoplegur ósiður að opinbera ekki eins og skikkanlegt fólk, gifta sig svona alveg upp úr þurru, rétt eins og — sem það ekki var."

Stutt málhvíld. Sveina stóð á öndinni.

"Þetta unga fólk nú á dögum giftir sig, þó það hafi ekki skeini — hafi ekki bót fyrir skóinn sinn — ætla víst að búa fyrst um sinn hjá foreldrum Dúllu, því —

"Dúllu!"

"Ekki geta þau verið innan um alt kraðakið hjá Manga, þó þau svo stæðu á höfði, hi, hi!" Begga leit upp og horfði framan í náfölt andlitið á Sveinu. — "Eg hélt nú einu sinni að það myndi verða par úr ykkur Gunnari." Hún brosti ísmeygilega.

"Okkur Gunnari! Ha! ha! Því ekki Lalla prófasts, Binna formanni, eða Nilja Bergmann, Eg hefi dansað og spásjerað með þeim öllum." Lágt: "Addi hafði ekkert á móti því, vissi að eg var bara að villa slúðurtunnunum sjónir. Par úr okkur Gunnari! Ha! ha!"

"Adda Jóhanns? O-ó! Góða nótt!"

— — — — —

"Gunnar giftur! — Giftur! Dáinn, horfinn henni. Hvað var lífið? Grár þokuflóki — brauðdeig. Það var sem fjalirnar í gólfinu létu undan, hyrfu undan fótum hennar, hún sykki — sykki. Hvað gerði það til! Hvað gerði nokkur skapaður hlutur til! Fara á fætur, selja brauð, hátta, klæða sig, selja brauð — selja steina fyrir brauð. Og hún hafði beðið guð! — GUÐ!

Hún fór aftur inn til Adda; hann hélt áfram að segja af myndinni. Hún hló hátt, þegar aðalhetjan henti Indíánum hverjum af öðrum fyrir björg. En hvað hún hefir hljómskæran hlátur, hugsaði Addi. — Henni fanst hún aldrei framar geta brosað. Lofa honum að tala. Hvað gerði það til! — Addi var skikkanlegur piltur, — heldur leiðinlegur. — En gerði það nokkuð til? Dúlla hefði víst tekið honum, hefði hann beðið hennar. Addi hafði sagt að hún væri heimsk og heldur kjánaleg, einhverntíma þegar Dúlla barst í tal. — Addi var sjálfur ekki mjög greindur, en hann var vandaður, í góðu áliti sem gullsmiður, efnaður, — drakk ekki. Hvað vildi hún hafa það meira? — Alt var betra en að þola dylgjur fólks um Gunnar og hana, sem nú myndu fá byr undir báða vængi.

Hún settist við hlið Adda í legubekkinn, tók vetlingana hans, sem lágu á höfðalaginu, lagði þá á kné sér og strauk þá eins og í hugsunarleysi. Addi lagði hendina hægt og hikandi ofan á hönd hennar, hún kipti snögt að sér höndunum, skrýkti og sagði hún hefði brent sig; en í raun og veru hafði það ekki meiri áhrif á hana, hvort Addi snerti hendur hennar, eða Snati strauk sig upp við þær.

"Mér er ætíð kalt á höndunum. Kaldar hendur —"

"— og heitt hjarta." Addi var alvarlegur, — "hver sem verður nú svo hamingjusamur að fá að njóta þess." Hann færði sig nær henni, hún hreyfði sig ekki. Honum óx hugur, hann tók þétt um hendur hennar; hún kipti þeim ekki að sér. Nokkrum mínútum síðar voru þau trúlofuð.

Trúlofuð — trúlofuð Adda! Árin mundu líða hægt og hægt, grá, viðburðalaus, löng eins og Góan, lygn eins og hvolpahylurinn í Merkjaánni. — Hún gat ekki haldið áfram að selja brauð alla sína tíð, þoldi ekki að vita af því að Dúlla hældist um. — Hvað var Gunnar annað en áttatíu króna búðarloka? Addi var efnaður. Hún gat haft

Bridge-partí og súkkulaðigildi eins og aðrar heldri konur bæjarins. Farið til Reykjavíkur við og við. Dúlla hafði ekki ráð á því!

Síminn hringdi. "Svara þú, rétt að gamni," sagði hún brosandi.

"'Viljið þér bíða augnablik," heyrði hún að Addi sagði.

"Það var Kristín móðir Dúllu. Gunnar og Dúlla gerðu svo vel og bara giftu sig í kveld; Hann sótti hringana um hádegið; hélt þau ætluðu að opinbera. — Hún bauð mér og þeim gömlu hjónunum, þegar hún heyrði hver eg var, — ætlar víst að bjóða ykkur — klukkan eitt á morgun, sagði hún."

"Heyrðu Addi! Má eg ekki segja henni að við séum, höfum verið að opinbera? — svo bærinn fengi þó einu sinni að heyra um opinberun, sem ekki er opinbert leyndarmál."

"Jú, mikið ansi væri það smellið!" Augu hans hurfu í hrukkum. "Eg hefi víst einhverja hringa á lager. Smíða svo aðra seinna og gref í þá. Jú, jú, gerðu það! — Eg hleyp eftir þeim meðan þú talar við hana."

"Halló! Óska hjartanlega til hamingju! — Já, þakka yður fyrir, — eg skal skila því; já, við komum áreiðanlega. — Á eg að trúa yður fyrir nokkru? Þér eruð fyrsta vandalausa manneskjan, sem fær að vita um það — við Addi vorum að setja upp hringana — Addi Jóhanns. Já! þakka yður fyrir. Já, það er faraldur af þessu, ha! ha! — Jú, við komum alveg ábyggilega. Óskið ungu hjónunum innilega til hamingju. — Þakk' yður fyrir! — Sælar."

Hún hengdi upp heyrnartólið, hringdi af. — Einhver kom inn í skúrinn fram af búðinni, Addi með hringana! — Það var satt; hún ætlaði að fara að opinbera. Unnustinn hennar var að koma. Unnustinn! — Gunnar!

Sitt af hverju um varplönd á Íslandi.

Eftir Guðmund Friðjónsson frá Sandi.

Þú, sem ekki hefir komið í varpland, og munt þangað aldrei koma — viltu bregða þér á handarkrika minn og litast þannig um í eggverunum? Sjón er að vísu sögu ríkari. En frásögn er betra en ekki neitt og bergmál skárra en dauðaþögn.

Eg hefi komið í fjögur æðavörp, og í þeim getur að líta sýnishorn þeirrar dýrðar, sem er samgróin þess háttar stöðvum. Eg ætla þá að nefna:

1. Varpið á Laxamýri.

Það liggur í nágrenni mínu, svo að sega, og þó var eg fulltíða maður, þegar eg kom í það, fór ekki þess á leit fyrri. Eg vissi af afspurn, að varpeigendum er lítið gefið um gestagang í æðarvarpi. Fuglinn styggist við gesti og getur afrækt fyrir þær sakir og alt umrót í varpinu getur valdið fúleggjum. Hitt veldur minni truflun, að kunnugur maður gangi um varpið, því að kollurnar þekkja þá, sem eru þeim handgengnir. Loksins bað eg um að fá að ganga að varpinu; þótti mér ómannlegt að fara á mis við þá sjón, æfilangt. Leyfið fékk eg umtölulaust. Og reyndar sá eg það eitt, sem eg hafði ljósa hugmynd um. Svo var háttað, að eg hafði séð yfir eyjarnar oft sinnis. Fyrst leit eg yfir þær, þegar eg fór í kaupstaðinn á barnsaldri, og var þá ekki meira um dýrðirnar en svo, að tvíment var á reiðveri. Leiðin lá norðan við eyjarnar um Fossavað, þar sem Laxá fellur til sjávar. — Fossarnir eru mesti farartálmi æðanna, þegar þær fara til sjávar með unga sína, nýskriðna út úr eggi. Æðurnar ganga fram hjá fossunum, flestallar. Við mættum stórum hópum á þeim nefsneiðingi, 5—10 kollur voru í hóp og einn bliki með sumum, ungabreiðan varð ekki talin, því við vildum ekki staðnæmast hjá fjölskyldunum. Þá hrukku þær undan og mundu geta lent í fossunum. Gaman var að sjá ungana, hversu þeir héldu sig að mæðrum sínum, þegar háskinn kom í ljós — maðurinn og hávaðinn af lestinni. Svartbakar sveimuðu yfir þessum stöðvum, búnir til að hremma hvern unga, sem viltist í fossana eða á annan hátt frá foreldrum sínum. Einn hópur unga og mæðra kom af öðrum framan frá varpeyjunum, syntu út undir fossana, gengu á land, fóru aftur út á ána neðan við strengina, héldu svo áfram og hurfu út á fjörðinn Skjálfanda. Þar tók brimaldan við og svartbakurinn, ginu við ungunum og ógnuðu mæðrunum, horuðum og magnþrota eftir að hafa legið í þriggja vikna sveltu á eggjunum. Gleði og barátta og sorg — sjálfsafneitun, sigur og ósigur og dauði,

rétt eins og í mannfélaginu. En þarna var alt þögult, engin frásögn, aðeins lágar stunur, þegar vargarnir hremdu bráð sína eða báran skall yfir mótstöðuþrotið ungviði. Ekkert mannsauga sér það, sem gerist á hafinu í baráttu æðarunganna og mæðra þeirra, þar sem brimaldan og vargaklærnar sækja að . En það, að vörpin standa í stað ár frá ári, eða þá dvína, sýnir vanhöldin á ungahjörðinni, þeirri miklu mergð, sem tímgast út og kemst á flot árlega.

Þessi kynni hafði eg fyrst af æðarvarpi, að sjá ungana vappa til sjávar. Hitt var enn fyrri, er eg sá æðarfuglana sækja upp að ströndinni, áður en eggtíðin byrjaði. Það gerir hann á einmánuði, þegar áta kemur á grunnið. Þá safnast fuglinn í fleka og kvakar kátur í morgunlogninu og í aftankyrðinni. Æðarfugl virðist vera lágraddaður. En þó berst málkliður hans lengra en hávaði mannsraddar, t. d. 4—5 kílómetra. Það köllum vér á íslenzku alþýðumáli heljarleið.

Þegar smásíld kemur að landi fyrir sumarmál, lifir æðarfuglinn í veizlugleði. Þá safnar hann holdum undir sveltuna í hreiðrunum. Eg horfði á þessa fríðu fugla á sjónum vordaginn og varð frá mér numinn.

Svo liðu árin — og loksins kom eg í æðarvarpið hjá Laxamýri. Og þá þóttist eg hafa himininn höndum tekið, því að í æðarvarpi getur menskan mann dreymt upp fyrir dauðann — dreymt í vöku.

Varpeyjarnar hjá Laxamýri eru víði vaxnar, bæði grávíði og gulvíði. Þar búa kollurnar í runnunum og við þá. Þær eru svo gæfar, að nálega má strjúka þær á eggjunum, og sumar alveg. Svo er þétt sumstaðar, að hreiðrin eru hvert við annað, þar sem skjól er eða jarðvegur gljúpur, svo að kollurnar geti rifið sér hreiður. Eyjarnar eru nálega hvítar tilsýndar, þegar bezt fellur. Blikinn vagar ofan á ána, þegar hann mætir stygð. En æðurnar hlaupa aðeins af eggjunum, sumar fljúga spotta korn, við gestkomu, og vitja hreiðranna að vörmu spori.

Æðarkollan á 4—6 egg, og 60 hreiður þarf til þess að gera eitt kíló af hreinsuðum dún.

2. Varpið í Viðey, og hún sjálf.

Þegar eg las í fyrsta sinn um Jón biskup Arason og för hans til Viðeyjarklausturs "með brauki og bramli", vaknaði löngun mín til að sjá eyjuna. Þar eru sögulegar endurminningar á hverri þúfu og þó er margt í þagnargildi, sem þar hefir gerst, svo sem vænta má, þar sem saga klaustra vorra er mestöll í myrkri liðinna og horfinna alda. Það vitum vér þó, að í Viðey var múnkalífi í kaþólskum sið, og síðar bjó þar stórmenni, Skúli fógeti og Magnús Stephensen. Þar stendur enn hús rausnarlegt, sem Skúli bygði. Hann hvílir í hávaða nærri húsinu og stendur steinsúla yfir honum úr íslenzku bergi. Viðey hefir frá mörgu að segja og verður ekki á margt drepið í þessum línum. Á það er skemst að minnast, að eyjan var seld fyrir fáum árum miljónafélaginu sæla, og svo aftur

keypt af því. Það hvorttveggja gerði Eggert bóndi Briem Eiríksson, og nú býr hann á Viðey. Eyjan gefur af sér hátt á annað þúsund hesta af nautgæfu heyi, þegar bezt blæs. En örðugt er að halda við varpinu. Umferð og aðsókn manna að fuglinum veldur rýrnun varpsins. Þó er prýði að fuglinum, enda þótt hann sé nú lítill og ekki nema á stangli. Þessum syndlausu náttúrubörnum mun ekki hafa getist að miljónafélaginu, þegar það hafði mest umsvif við eyjuna — og lái eg ekki það, hvorki kollu né blika. Viðeyjarbóndi lætur sér ant um fuglinn, eftir því sem í hans valdi stendur. En það hrekkur ekki til, ekki nógu langt. Gemsið í umferðarmenningunni styggir fuglinn og amar honum. Og við þá háreysti ræður enginn einstaklingur, né heldur drápgirnina.

Hins vegar lifir gömul tíð í Viðey að sumu leyti. Þar er Eiríkur prófessor Briem, háaldraður vitsmunamaður. Mér virtist sem þar sæi eg ímynd fræðimunkanna, sem rituðu í klaustrunum fyrrum — staðfestulegur þulur með djúpúðgu augnaráði, vandur að hugsunum og orðum. Þar í eyjunni er kirkja, sem stendur opin alla daga. Svo er sagt, að þá sé óhætt skipum, sem fara um Viðeyjarsund, ef kirkjan er opin, ekki að öðrum kosti. Við komum að sundinu um kvöldið í góðu veðri og biðum eftir ferjumanni; settumst við niður og töluðum um kirkjuna. Mér varð að orði, að þora myndi eg að fara um sundið í þessu veðri, þó að kirkjan væri lokuð. — Svo kom ferjumaður utan úr Viðey. Við stigum um borð og ferjan synti sína leið. Norðanblær blés á sundinu og bar ferjuna lítið eitt af leið. Þegar nærri eyjunni dró, mælti Eggert bóndi frammi í fyrirrúminu: "Sveigðu fljótt bátinn til hægri handar." Það var gert og mátti ekki seinna vera, því að báturinn var nærri því kominn á sker — blindsker, sem hyldýpi liggur að. Svo sagði Eggert, að hann hefði litið til kirkjunnar, séð að stefnan var röng og þannig vaknað til minnis um blindskerið. Eg varð fár við og þóttist ósvinnur orðið hafa, þegar eg þóttist ekki vera hræddur við sundið, þó að kirkjan væri lokuð. — Var þetta svo að skilja, að eg hefði mælt lastyrði, hálft í hvoru, gegn heilögum anda kaþólskunnar, því að í páfalöndum munu kirkjurnar standa opnar handa þeim, sem vilja biðjast fyrir og leita hvíldar sálum sínum?

Þegar eg kom í land, varð mér ljóð á munni um

Viðey.

Álfröðull Ægissund
eldar og brosir við;
kveldblær með léttri lund
leikur um fiskimið.
Umhverfis æða-storð
andvari hvíslar hljótt;
ljóðrænt er ljúflings orð:
"landvættur, góða nótt!"

Utan frá Ægishöll
ómurinn berst um fold.
Verður þá viðkvæm öll
Viðeyjar kjarna-mold.
Bókmenta veglegt ver
vaknar af alda blund.

Augnablik inn í sér
eilífan helgilund.

Þar hefir þjóðar sál
þrifist um tíma-bil,
ornuð við arinbál
augum rent himins til.
Fást þar við fræði sín
fornaldar dís var hent.
Umbreytti vatni í vín
Viðeyjar klausturment.

Tungunnar laugalind
liggur við klausturgrunn.
Lúterska bræði-blind
bókvísi sló á munn.
Hjartsláttur Helgafell
heitur og mikill greip,
Þingeyrum þungan féll
þjóðernisleysu geip.

Út gekk eg aftans stund,
athygli á flugi var —
skundaði á Skúla fund,
skörungs, er hvílir þar.
Steinsúla stendur ein;
stórskorinn afreksmann
verndar þar, vegleg, hrein,
veðurnæm eins og hann.

Þjóðrækni dul og djúp
drúpir við falinn eld.
Inn undir hulinshjúp
hún leitar nú í kveld.
Menta og minja ver,
mannrauna og kosta storð,
Verðandi veiti þér
víðförult sæmdar orð.

Hirti sem helgan dóm
höndin í klausturbygð
dvergasmíð, Heimis hljóm,
heiðninnar snild og dygð,
aldræna sögusögn,
Sólarljóð, Hávamál,
himnanna huldu mögn,
heimfúsa, skygna sál.

Angandi minja mold
Mímisbrunn á í sér.
Fræðimunks heilagt hold
hugmyndum frjómagn ber.
Ljómaði um listræn kveld
ljós undir vígðum skjá;
þann geymir andans eld
eyjan við sundin blá.

Menning, er merlar sig,
menguð en snoppugylt,
ráfar um refilstig
ringluð og áttavilt. —
Viðri um vaðberg þín,
Viðey og Helgafell,
eilífri sólarsýn;
sveipi ykkur skikkjupell.

Mold sem er málstirð hér —
menningar Völuspá
verði nú þulin þér,
það kvæði hlýði eg á.
Þá væri Skúla skuld
skilað á réttan hátt. —
Viðeyjar hljóðu huld
helgaðu, bjarta nátt!

3. Æðey í Ísafirði.

Frá því eg las í Íslandslýsingu að 500 punda varp væri í Æðey, hafði mig dreymt um hana sífelt. Nú loksins efndi eg þá heitstrengingu, að sjá og kanna eyjuna. Eg kom þangað um varptímann og þótti gott um að litast. — Hafnarlægi er við eyjuna rétt við hlaðvarpa íbúðarhússins, svo að þar má lenda vélbát með flóði. Húsakynni eru góð og gestrisni frábær.

Eyjan er gersemi mikil og fjölskrúðugt um að litast. Landslagi er svo háttað, að það er allbreytilegt, hólar og mýrasund skiftast á og tjarnir. Fyrir þessar sakir líkar fuglinum vel að vera á eyjunni. Og svo er hann samvaxinn búskapnum þar og fénaðinum nátengdur, að ær og kollur búa saman í systurlegri einingu.

Eg bjóst við mikilli blikamergð á eyju, sem ber í skauti sínu svo margar æðarkollur, að dúnninn

undan þeim nemur 500 pundum. Til þess þarf 12000—15000 hjón. En reyndar er ekki unt að gera sér í hugarlund þessa blikamergð. Augað eitt, sjónin, raunin getur gert sér fulla grein fyrir þessum fjölda. Eyjan er stór á alla kanta, og öll morrandi af blika. Auðvitað eru kollurnar jafnmargar. En þeirra gætir minna, af því að þær eru svo líkar jarðveginum. Mikil mergð situr í fjörunum og á sjónum er kvikt. Þarna er líf, líf og líf, friður og fullsæla og arður af hverjum skorningi. Lundi býr í jöðrum eyjarinnar og þó ekki mýmargur. Eyjan er víða slegin, en þó ógreiðfær vegna þess, að hún er óslétt. Steinsteypt fjárhús með hlöðu, járnvarið alt, skoðaði eg og var hlaðan hálffull af fyrningum, á að gizka 500 vættir, prýðilegt stál og vel um gengið. Aðrar eins heyleifar hefi eg hvergi séð í einu lagi. Það er kornhlaða á sína vísu. Meirihluti ánna virtist mér tvílembdur og leið vel hverju lambi. "Hann kom hverju lambi á spena," segir í Ódyseifskviðu. Svo má segja um Æðeyjar-bræður, sem búa með móður sinni, dýravinir miklir.

Þegar báturinn rendi úr vör, sá sem flutti mig í Æðey, stóð fólkið í húsdyrunum og horfði á eftir okkur svo lengi, sem tækifæri gafst.. Og eg horfði til eyjarinnar á móti. Eg held að mér hafi verið innanbrjósts þvílíkt sem Adam var, þegar hann "fór fetum sínum, einmana út af Edens fold" — eins og þeir komast að orði, Milton og Jón Þorláksson. Þarna í Æðey vantar Skilningstréð og höggorminn, en þar er móðurbrjóst náttúrunnar opið og ósvikið. — Fuglalífið er svo mikið og tamið, að orðin komast ekki í nánd reyndinni. Og ekki ná þessar stökur fullri mynd, sem hér eru:

Um Æðey.

Í fegurðarlendu og friðsælu stöð
mig farkostur loksins ber —
til eyjar, sem mig hefir ávalt dreymt
og æðurin helgar sér.

Nú kem eg til þín á fagnafund
og færi þér hjarta mitt,
er úar bliki sín ástúðarljóð
um átthagaveldi sitt.

En skrúðatignina bezt hann ber
er blasir við hreiðurgjörð,
og lognalda vaggar sjálfri sér
í svefnró um stafaðan fjörð.

Er eggtíðin birtist og umhyggja vex
og alúð, við hækkandi sól —
er Æðey gersemi allra mest
og unaðar höfuðból.

Hjá arðsælu metfé að eiga dvöl
er árbót og lyfting sönn.
Ef Elli getur ei yngt sig hér,
er innræti komið í fönn.

Er sigldi eg frá þér um sólarlags bil
og sá yfir ríkdóm þinn,
þá fann eg hvernig þitt aðdráttarafl
fór eldi um huga minn.

Á Æðey sjást ekki ellimörk,
hún yngist í raun og sjón. —
Með eftirsjá lít eg um öxl til þín,
er andi minn kveður Frón.

4. Eyjan Vigur.

Hún er í laginu lík sverði því, sem réttir hjöltin út að hafinu — heitir og í höfuðið á sverði. Þar er minna um æðarvarp en í Æðey, og þó mikið. Aftur á móti er lundinn

ótölulegur, sjórinn víða kolsvartur tilsýndar af lunda og er sú mergð svo mikil, að enga fuglmergð hefi eg séð því líka. Lundinn grefur sig inn í jörðina og verpir þar. Hann á eitt egg og fæðir unga sinn í holunum. Unginn heitir **kofa.** Gamli lundinn sækir til fanga út á haf og kemur með seil í nefinu, tvísetta. Skorur eru í nefið, sem hann raðar í og hanga sporðarnir niður á hverju síli. Ekki skil eg hversu hann má raða í nefið, jafnframt því sem hann veiðir. En þessa íþrótt kann lundinn. Hann er veiddur í háf við hreiðrin, háfnum kastað fyrir hópana, þegar mergð flýgur af sjónum upp að hreiðrunum. Að mestu leyti er nú hætt í Vigri að veiða kofuna, þykir ekki borga sig að kosta til þess á slætti. Sú drápsaðferð er grimm, sem tíðkaðist, að krækja ungann út úr holunum, og má gjarna deyja út. Nú á þessu vori var hrafnavargur svo mikill í Vigurey, að hörmung var að sjá og skaðræði við að búa. Tóku þessir svertingjar strandhögg sín um alla eyjuna og gerðu mikinn usla. Svo eru æðurnar tamdar í þessari ey, að þær eru undir húsþiljum og veggjum, fast við glugga og í sáðgarði. Kliðurinn dvínaði ekki alla nóttina og heyrðist inn í svefnherbergi. Búsmali gengur innan um varpfuglinn og verður ekki að meini. Þannig má temja villifugla með alúð og mannúðarháttum.

Séra Sigurður Stefánsson í Vigri hefir ritað um æðarfugl í búnaðarritið, og lýsir hann vel hátterni fuglins.

Eg ljóðaði á eyjuna að skilnaði, og er það á þessa leið:

Eyjan Vigur.

Hún stendur á fornum stuðlamerg
og starir til hafsins með ró, —
á lundafylgsni og ljósálfa borg
og landkosti og veiðisjó.

Í fjörunni býr ein lítil laug
við löður og bylgjusöng;
til lífsins á eynni ber hún boð:
að bezt séu heimaföng.

Sú áminning — hún er guðspjall gott,
er gróanda staðfestu kær.
Og þar færist grasrót í aukana öll,
er eggtíðin færist nær.

Ef ótta lítur til aftans hýrt
er æsku á fordæmi bent,
og nýjabrum fellur í ljúfa löð
við landshætti og forna ment.

Hér situr bliki á bæjarstétt,
er blundar kolla í dún,
í litklæðum sínum virður vel
er vagrar um gróið tún.

Eg kvæði um þig, Vigur, ljóða-ljóð
og léti þér bros í té,
ef íþrótt hefði eg eina lært:
fyrir ástmey að falla á kné.

Og þó hefi eg beygt mín bæði kné
fyrir brúði á þessari storð —
unnustu hins tigna æðarkóngs
við alúðar nægtaborð.

— — — — — —

Þegar um einkenni Íslands er að ræða, er ljúft og skylt að nefna æðarfuglinn og varplönd hans. Þessi fagri og nytsami fugl á mikinn og góðan þátt í því, að gera land vort sérkennilegt og dýrmætt. Friðsælufegurð varpanna er nálega óviðjafnanleg, og á hinn bóginn eru varplöndin svo arðsæl, að naumast mun nokkur aldinreitur komast til jafns við varphólma, sem bæði er eggver, dúnreitur og

slægjuland. Þar að auki bregður blikinn með kollu sinni fegurðarljóma yfir hvern fjörð landsins. Þegar gæði og fegurð fara saman og haldast í hendur, þá er vel að verið.

Eg veit ekki, hver þáttur ættjarðarástar er sterkastur. Það veit sá bezt, sem fjarri dvelur ættjörð sinni. Sumir munu telja æskustöðvarnar, aðrir kynnu að benda á moldirnar, sem geyma föður og móður, eða þá afkvæmi útflytjanda. En sennilega mundi þorri manna festa hugann við náttúrufegurðina samanlagða. Sú fegurð á sín ítök í fuglalífinu og þá fyrst og fremst þeirri fegurð, sem æðarvörpin hafa á að skipa — þar sem gagnið fylgir fegurðinni, og lífið er látlaust.

Þar er hjartsláttur náttúrunnar beztur.

Þegar menningin hættir — eða vanrækir — að leggja hlustirnar við þeim hjartslætti, þá er hún komin framarlega á Ætternisstapann.

Gestur í vöggu.

Eftir **frú Jakobínu Johnson.**

Minn er gróðinn mestur,
mömmu smái gestur;
— vörm sé vagga þín.
Alt hvað blíðast á eg,
alt hvað fegurst sá eg,
nú fær notið sín.

Vorsins vona gróði
verða mun að ljóði
barnsins beði hjá.
Vorblær viðlag hefur,
vorblóm litskrúð gefur,
vorfugl — væng og þrá.

Andi ljóðsins líður
ljúft sem draumur blíður
yfir barnsins brá.
Kom með kærum gesti
kærleikurinn mesti. —
— Uppfylt þögul þrá.

"Bobby Burns"

Eftir Stephan G. Stephansson.

Herramaður nokkur bauð eitt sinn Hróbjarti, skozka skáldinu víðfræga, í skemtiför með tignum gestum sínum Þegar atreið sú var úti og undir borð var sezt, var skáldinu skipað til sætis í eldaskála, með þernum og þýjum. Meiri-mennirnir mötuðust sér í matstofu. Þegar þar hafði verið hrundið borðum, gerði húsbóndi Hróbjarti orð, að hverfa í sína sveit, í gestaherbergi. Skáldið hafði gert sér hægt um vik, kveðið kvæði það sem hér er þýtt, fært það í letur og afhenti húsbónda það svobúið. Snerist svo á hæl og hélt heim til sín.

Þess skal getið, að refa og hundavíg er ein af skemtunum brezkra burgeisa, gagnslaus en grimm ánægja. Bendingin til þess í þýðingunni, er þön þýðandans, en hvergi til í frumkvæðinu. Öll áherzla var lögð á, að ná anda frumkvæðisins: beiskjunni.

Nú orðið þykja allar minningar um "Bobby Burns" metfé. Sagt er, að þessi kviðan standi hvergi í kvæðabók hans. En ætli að hún, eða atvikin að henni, séu ekki undirrótin að inu fræga kvæði hans: "Þrátt fyrir alt og alt og alt"? sem Steingrímur þýddi á íslenzku og byrjar svo:

"Hví skal ei bera höfuð hátt
í heiðurs-fátækt, þrátt fyrir alt?"

Líkt er efnið og andhitinn.

Stephan G—.

Þó værir hæstur herra und sól,
Eg hjá þér eigi þægi stól!
Eg boðinn kom í hófið hér —
Eg hverjum ykkar jafn-tign er —
En titla-tog né auð ei á,
Sú arf-leifð þætti mér of smá —
Eg beygði ei kné hjá kóng', að hann
Mig kokkálaði signets-mann —
Hvað sakar það? fyrst meir' við mig
Sá mildingurinn hafði, en þig,
Sem býr á hærri hæð, en sá,
Sem hlóð þig þessu glingri á,
Sem gaf þann hug og hjarta mér,
Sem höllum þínum rýmra er,
Því það er ei aðals-eyða — eg fann —
En innrætið, sem lækkar mann.

Þín tign, minn herra, aðsótt er.
Mitt aðals-bréf í sjálfum mér,
Minn metnaður: sem bóndi eg bý —
En beindu þinni sjón að því
Og gestum þínum öllum að,
Hvort ykkar tign nær hærra en það!

En tóusprengjum herrans hjá
Við háborðið ei sitja má —
Að skemta þeim eg væntur var,
Sem veizlu-trúður gleðinnar.
En að eg leiki hirðfífl hér
Í húsi þínu, skjátlar þér!
Eg iðka list — ei léleg kaup.
Eg leik ei fyrir spón og staup!
Og rökkur grafar reifar mig
Fyr Robert Burns svo lækki sig.

Flóttinn.

Eftir **Guttorm J. Guttormsson.**

Fuglar hafa lofsöng lokið,
Lauf af trjánum fokið,
Moldum eys og mæðist blær,
En á stirðri storðu situr
Stjörnukrapalitur —
Heljarfölnan tunglskinstær.

Mér á hjarta hefir blettur
Hvítur verið settur, —
Það var úti aleitt, bert.
Eg vil, fyr en frýs minn andi,
Flýja af dauðu landi,
Fara burt á braut. En hvert?

Geng eg út á glæran ísinn.
Guð minn, sumardísin
Brosir gegnum gluggann sinn!
Gegnum svellsins silfurrúður
Sé eg grænan skrúður, —
Sumar undir ís eg finn.

Risajurtir lífsvatn laugar,
Líf í plöntutaugar
Gegnum ísinn sendir sól.
Eg vil fá af skrúði skuggann!
Sko, nú brýt eg gluggann,
Held í grænum garði jól.

Skriflabúðin.

Eftir frú Guðrúnu H. Finnsdóttur.

Eg man altaf eftir því, hvað eg hlakkaði til sunnudaganna, hér fyr á árum, — hlakkaði til að eiga heilan dag frá morgni til kvölds til eignar og umráða, vera sjálfri mér ráðandi og þurfa ekki að standa með auðmýktarsvip og segja já, já og nei, nei, eftir því sem yfirboðurunum þóknaðist. Og það voru fleiri landar en eg með þessu marki brendir, að hlakka til sunnudaganna, hlakka til að kasta af sér vinnuklafanum, mega um frjálst höfuð strjúka og heimsækja vini og kunningja. Það var því ekki alveg að ástæðulausu, að sunnudagurinn varð að aðalheimsóknardegi meðal Íslendinga hér vestra. Ekki svo að skilja, að íslenzkri gestrisni hafi nokkurntíma verið sett þau takmörk, að binda sig við eina dagstund á viku til heimsókna.

Á fyrstu árum hér kom það og beinlínis af andlegri þörf, því þá var lítill sem enginn félagsskapur, kirkjulíf eða samkomuhöld, meðal landa hér. Þá voru það fátæku íslenzku heimilin, er tendruðu skærast vitaljós hins íslenzka þjóðlífs. Þar komu menn saman til að talast við á íslenzku, drekka kaffi og njóta íslenzkrar gestrisni, því hún var ekki skilin eftir á Íslandi af þeim, er hingað fluttu, eins og sagt er um ættarfylgjurnar, Lallana, Skotturnar og Mórana, er gengu ljósum logum um sveitirnar heima og gerðu mörgum lífið leitt.

Af þessum gömlu landnemaheimilum standa nú örfá eftir. Á einu þeirra er eg heimagangur. Hjónin þar eru nú bæði aldurhnigin og hvít fyrir hærum, en enn eru þau ung í anda og skemtileg, og yfir heimili þeirra hvílir hlýinda og vinsemdarblær; látlaus gestrisni situr þar í öndvegi, og í huga þeirra sjálfra sólskin og andleg birta, er laðar og lokkar fólk á öllum aldri að húsum þeirra.

Yfir gömlu konunni hvílir sérstaklega einhverskonar æfintýrablær, er stafar líklega af því, hvað hún hefir frá mörgu að segja, þegar hún vill það viðhafa. Við köllum hana oft í gamni Scheherasade, eftir sögu-drotningunni frægu í "Þúsund og einni nótt". Hún fluttist hingað vestur um haf á unga aldri, og varð, eins og þá tíðkaðist, að fara strax frá foreldrum sínum til að vinna fyrir sér í vistum. Margar sögur hefir hún sagt mér af því, hve ilt hún átti í fyrstu vistunum, en í þetta sinn sleppi eg að segja frá því. Brátt varð hún þó svo heppin að ráðast sem barnfóstra til ágætis hjóna og kallar hún það upphaf gæfu sinnar. Hjá þeim dvaldist hún svo í mörg ár, þar til hún giftist.

Hjón þessi voru vel mentuð og stórrík; voru þau sífeldlega á ferðalagi fram og aftur um Ameríku og

stundum yfir til Evrópu. Á mörgum þessum ferðum höfðu þau hana og börnin með sér og þannig atvikaðist það, að hún varð vel mentuð og margfróð kona, þó aldrei hafi hún gengið á skóla. Benti líka margt á heimili þeirra á meiri listasmekk en alment gerist.

Þau héldu fast við ýmsa gamla og skrítna siði, og einn af þeim var að skrafa í rökkrinu, — ekkert síður þó gestir væru komnir. Héldu þau því fram, að fólk nyti sín betur í samtali, auk þess væri þetta gamall og góður íslenzkur siður. Og eitt er víst, að aldrei varð skortur á umtalsefni þar í rökkrinu.

Eitt af þessum sunnudagskvöldum er mér sérstaklega minnisstætt. Við vorum stödd þar æðimörg og bar margt á góma. Samtalið hafði að mestu leyti snúist um trúmál, eins og oft vill verða. Við höfðum talað um trúarbrögð Austur- og Vesturlanda, forn og ný, og hinar ýmsu kirkjur og trúarskoðanir, og hve mikinn þátt trúarbrögðin hefðu átt í því, að móta sálarlíf og hugsunarhátt þjóðanna. — Jafnvel draugatrú — hve mikil áhrif hafði hún ekki haft á hugsunarhátt fólksins, og út frá því leiddist samtalið að lokum að sálarfræði og draumum. Endirinn varð sá, að hver varð að segja þann draum, er hann hafði dreymt einkennilegastan.

Húsfreyjan hafði tekið lítinn þátt í samtalinu um tíma, því hún var önnum kafin við kaffiveitingarnar, en er því var lokið, kom hún og blandaði sér í hópinn. Lögðum við nú öll að henni, að segja okkur eitthvað, er hana hefði dreymt. Kvað hún það fátt og marklítið, enda gleymt. Þó væri einn draumur, er sér væri altaf minnisstæður, og stæði sér á sama þó hún segði hann, en til þess þyrfti hún að segja aðdragandann að honum.

"Eins og eg hefi oft sagt ykkur," byrjaði hún, "þá voru hjónin, sem eg vann lengst hjá, oft á ferðalagi. Eitt sumar sem oftar þurfti húsbóndi minn að fara í verzlunarerindum heim til Englands. Tók þá kona hans tækifærið, að fara austur í Canada að heimsækja frændfólk sitt og fornar stöðvar. Hún hafði börnin og mig með sér, og vorum við þar eystra mestalt sumarið.

Eg hafði lítið að gera og marga frístund frá börnunum. Notaði eg þá tímann til að skoða og kynnast þessum gamla og skrítna bæ. Þið getið naumast ímyndað ykkur, hvað þeir eru gamaldags og einkennilegir þessir kaþólsku bæir þar eystra.

Einn stað hafði eg sérstaklega gaman af að koma í, það var gömul kirkja úr rauðum tigulsteini, sem um langa tíð hafði verið skriflabúð og uppboðsstofa. Var hún full af allskonar gömlu skrani og húsbúnaði. Datt mér stundum í hug, að allur uppgjafa-húsbúnaður úr landinu, góður og illur, væri þarna saman kominn. Öllu ægði saman — þar stóðu hlið við hlið sjaldséðir og fágætir munir, vönduð stofugögn, greypt og handskorin úr dýrasta við, og gamlir stólgarmar, borðskrifli, kláfar og kyrnur, alt hugsanlegt og óhugsanlegt rusl.

Fram með veggjunum voru raðir af gömlum málverkum, misjafnlega vel gerðum, merkum gömlum koparstungum og steinprentuðum myndum og innanum lélegar krítarmyndir, og bæði þeir, sem höfðu dregið þær og þeir, sem þær voru af, horfnir og gleymdir.

Oft óskaði eg, að sumt af þessum gömlu munum gætu talað, sagt sögu sína á svipaðan hátt og dregill Matildu drotningar, er segir svo greinilega frá frægðarförum manns hennar. Hefir það sannast á dúknum þeim, að sumir hlutir hafa part af sál þeirra, er búa þá til, þeim mun meiri, sem hluturinn er fegurri og betur gerður.

Eigandinn að þessari skriflabúð var gamall maður, sköllóttur með síðu, hvítu skeggi og svörtum augum, er lásu fólk niður í kjölinn og sáu furðu fljótt, hverjir voru góðir viðskiftavinir. Var hann sjálfur að mörgu leyti einkennilegasti forngripurinn í búðinni. Hann var fæddur og upp alinn í þessum bæ og hafði alið allan sinn aldur þar, svo hann þekti þar nálega hvert mannsbarn og sögu þeirra, og þar á meðal húsmóður mína og fólk hennar.

Fyrir hendingu komst hann að því, að eg var þjónustustúlka hennar, og varð það fyrsta tilefnið til kunningsskapar okkar. Honum gekk í fyrstu illa að trúa því að eg væri Íslendingur, af því að eg var í engu frábrugðin öðru fólki. Eg stríddi honum á því, að hann hefði trúað því betur, ef eg hefði verið með hornum og klaufum eða einhverjum slíkum sérkennum. Karlinn þreyttist aldrei á því að spyrja mig um Ísland og Íslendinga, og datt mér þá ekki í hug, að hann gerði það í neinum sérstökum tilgangi. Aftur á móti sagði hann mér allskonar kynja- og helgisögur og þjóðsagnir úr hans heimahögum. Enda fylgir það þeim, er búa við hafið, að kunna að segja frá mörgum undarlegum hlutum.

Einhverju sinni sendi húsmóðir mín mig til hans í smávegis erindagerðum og átti eg að bíða eftir svari. En er eg kom þangað, var hann að afgreiða viðskiftafólk og gat því ekki sint mér í bráðina. Karlinn benti mér að setjast í einu kirkjuhorninu, er hann hafði útbúið með þægilegum stólum; þar í kring voru raðir af bókaskápum, fullum af bókum; voru þær auðvitað til sölu, og margt af því ágætis bækur og sumt gamlar og sjaldgæfar útgáfur. Þarna var karl vanur að sitja og lesa eða spjalla við kunningja sína, þegar ekkert var að gera, og í búðinni hans var nú sjaldan ös.

Eg var þreytt, því kæfandi drungaloft og hitasvækja var úti og þrumuveður í aðsigi, og varð því fegin að tylla mér niður og hvíla mig. Það hefir sjálfsagt sigið á mig svefnhöfgi, því alt í einu var alt gamla skranið horfið og kirkjan breytt.

Það var bjartur og fagur vormorgunn, inn um steinda gluggana lagði sólargeislana, er tvístruðust um kirkjuna með öllum litum regnbogans. Yfir öllu hvíldi helgiblær og ró. Kirkjan var full af fólki; reykelsisilm lagði að vitum mér; inni fyrir háaltari hreyfðust kór-

djáknar í blárri móðu, og þýðir ómar af "Gloria in Excelsis" bárust til mín, eins og úr fjarska. Móðan hvarf og alt skýrðist nú fyrir augum mér. Sjón mín og skilningur varð miklu glöggari en í vöku. Eg sá nú alt í einu framan í fólkið, en eitt einasta andlit varð þó skýrt fyrir augum mér. Það var kona, há og fríð og höfðingleg; og það kynlegasta var, að á svipstundu vissi eg að hún var íslenzk. Mér varð litið til dyra, og sá eg að inn kom stór maður gervilegur og vel búinn. Hann hafði hátt enni og mjótt og hvassa brún, hár og skegg var gråsprengt og skeggið klipt í odd. Það sem mest vakti athygli mína, voru augun, því það voru vargsaugu, hol og gráðug. Þótti mér þetta alt náttúrlegt.

Maður þessi settist í krókbekk og starði inn eftir kirkjunni. Varð mér þá litið í sömu átt og honum inn að altarinu. Það var skrautlegt og á því loguðu kerti í stórum silfurstjökum og köstuðu bjarma á altaristöfluna, og eftir það sá eg ekkert annað en hana, því þar blasti við mér sú fegursta mynd, er eg hefi nokkru sinni séð, það var María mey með Jesúbarnið í fanginu, og voru þau svo ljúf og fögur, að mig bresta orð til að lýsa því. Frá barninu stafaði guðdómlegur ljómi æsku, fegurðar og sakleysis. Það var sem ímynd framtíðarvonanna og hins sí-unga lífs; og móðirin, persónugervingur hins eilífa kærleika, vafði barnið að sér með óumræðilegri ástúð og blíðu og hálf-kvíðablöndnu augnaráði, eins og hún hefði hugboð um, hvað síðar biði þess í Getsemane og á Golgata. Og svo var myndin meistaralega máluð og lifandi, að mér fanst í svipinn að hún myndi hreyfa sig eða ávarpa mig, og mér varð alt í einu ljóst, að í henni bjó sál hússins. —

Þetta hvarf alt og draumurinn breyttist skyndilega. Eg var enn stödd í sömu kirkjunni, en nú var ekki lengur vormorgunn og sólskin. Það var haust og alt var grátt, dimt, úfið og kalt — úti og inni. Grátt loft og þokuslæðingur úti, inni gráir skuggar og ský, er ögruðu úr hverju horni og svifu undir hvelfingu hússins, og líktust helzt töpuðum sálum, er börmuðu sér í hljóði, og enginn sá aumur á. Kirkjan var full af fólki, er ruddist fram og aftur með æsingi og þjósti. Hver leit annan illu auga og loftið var þrungið af heift. Fólkið tók allskonar breytingum; sumir engdust og lyppuðu sig áfram eins og slöngur, aðrir gengu hnarreistir með miklu stærilæti og veifuðu kringum sig einhverju, er helzt líktist stórum hala, og enn aðrir skriðu á fjórum fótum.

Maðurinn með vargsaugun stóð inst í kirkjunni og gnæfði höfði hærri en aðrir menn; hann hélt á sjóð miklum, er hann hampaði framan í fólkið. Fleiri og fleiri þyrptust í kringum hann, en aðrir stóðu álengdar. Ekki var mér fullkomlega ljóst, um hvað var deilt. En stöðugt þéttist hópurinn í kringum stóra manninn með vargsaugun. En þeir fáu, er ekki vildu slá sér í fylgd með honum, bjuggust nú til brottferðar.

Þá varð mér litið á altaristöflunna, og mér til mikillar undrunar sá eg Maríumyndina hreyfast. Hægt og hátignarlega steig hin heilaga guðsmóðir út úr umgerðinni, sveipaði barnið skikkju sinni, og með óútmálanlegum angistarsvip hvarf hún út úr kirkjunni.

Enginn tók eftir því, að myndin var horfin og að umgerðin var auð uppi yfir altarinu. Ljósin dofnuðu, skuggarnir þéttust, hái maðurinn með vargsaugun hafði nú hækkað, svo að hann bar við hvelfingu hússins, en í kringum hann stigu dökkir svipir dans. Alt í einu hvarf þetta alt, og eg var stödd í niðamyrkri. Áköf hræðsla greip mig. Eg reyndi að hlaupa út, en fæturnir á mér urðu þungir eins og blý, og eg komst hvergi.

Í því hrökk eg upp við ógurlegan þrumugný, eins og himinn og jörð væru að hrynja saman, og brast og brakaði í hverju bandi í kirkjunni. Eg spratt á fætur, tæplega búin að átta mig á, hvort eg væri vakandi eða sofandi. Í því kom gamli maðurinn, horfði á mig og spurði, hvort mér væri ilt. "Nei," svaraði eg, "en eg er hrædd um að það sé æði loftþungt hér inni, eg sofnaði snöggvast og dreymdi svo undarlega." — Hann leit einkennilega á mig, um leið og hann sagði: "Ertu nú alveg viss um, að þig hafi dreymt? Það hefir ýmislegt skrítið komið hér fyrir áður, eftir því sem sögurnar segja." Forvitni mín var nú vakin, svo eg inti hann eftir, hvort það orð lægi á kirkjunni, að þar væri reymt.

Hann hagræddi á sér gleraugunum um leið og hann sagði: "Hm — reymt — ekki kanske beinlínis reymt, en sá orðrómur hefir lengi legið á, að hér væri ekki alt með feldu — en það stafar líklega eingöngu af gömlum munnmælasögum, er gengu um það, fyrir hvaða orsök kirkjan lagðist niður."

Eg lagði nú að karlinum að segja mér frá öllu, er hann vissi sögulegt við þetta gamla hús. — Hann brosti að forvitni minni, strauk skeggið nokkrum sinnum og horfði út í bláinn, eins og hann væri að hugsa sig um, þar til hann byrjaði:

"Það er með þessa kirkju, eins og öll önnur gömul hús, þau eiga sína sögu; því eldri sem þau eru, þeim mun breytilegri — alveg eins og fólkið. Mér hefir oft komið til hugar, hvort nokkuð mundi nú eyma hér eftir af öllum þeim messusöng, bænum og sálmum, er hér hefir verið flutt, hvort það fólk, er hingað kom, sumt með einlægu hjarta og þar af leiðandi af þörf, aðrir fyrir vana og hræsni, eins og gengur, eins og við gerum enn þann dag í dag, — já, þetta fólk, er hingað kom daglega til að skrifta, biðja og úthella sálu sinni og ná í frið og fyrirgefningu með ýmsum meðulum, eins og t. d. milligöngu prestanna og því fé, er það fórnaði á altari drottins, — hafi ekki skilið eftir einhvern blæ, anda eða loftslag, er fylgi kirkjunni. — Mér hefir stundum fundist svo vera.

Fyrir löngu síðan var þetta stærsta og ríkasta kirkjan í bænum, er þá stóð með meiri blóma og lífi en nú. Síðan járnbrautir voru lagðar frá hafi til hafs, og sigling-

ar dreifðust til annara hafna, hefir bærinn legið í svefni og orðið mosavaxinn, eins og Rip Van Winkle.

Í þá tíð var haldið héðan út stórum skipastól, bæði fyrir verzlun og fiskiveiðar. Einn ríkasti og stærsti skipeigandinn var forfaðir húsmóður þinnar. Hann kvað nú hafa verið karl í krapinu, sjóhetja mesta og mikill fyrir sér og lítt við alþýðu skap, harður og óvæginn en hreinskiftinn og mjög kaþólskur. Hann var lengst æfinnar í förum sjálfur, og lá orð á því, að skipum hans hlektist aldrei á. Eitt haust, er hann kom heim, varð uppi fótur og fit í bænum, því hann kom kvæntur ungri og fríðri konu. Það fylgdi sögunni að hann hefði fundið hana og orðið ástfanginn af henni á einhverri eyðieyju norður í höfum, er öll væri þakin snjó og klaka, þar sem sól settist aldrei á sumrum og sæist aldrei á vetrin. Nú veit eg, síðan eg hefi talað við þig, að hún hefir verið íslenzk. Ýmsar sögur gengu af því, hve ríkilát og fögur þessi útlenda kona væri, í hvað miklum glaumi og glaðværð þau lifðu, og hve lítt trúuð hún væri á kaþólska vísu. Er jafnvel mælt, að prestarnir hafi vandað um það við mann hennar, að hún fengist aldrei til að skrifta, og er þá sagt, að hann hafi þaggað niður í þeim með ríkmannlegum gjöfum til kirkjunnar.

Aldrei hafði hún gefið neitt sjálf, að undantekinni einni altaristöflu, er hún kom með úr einni Evrópuferð sinni; fylgdi það sögunni, að myndin hafi verið stórkostlega fögur, og upp frá því hafi hún oft sést í kirkju með manni sínum. En það var einmitt þessi altaristafla, er síðar varð að misklíðarefni.

Löngu síðar, eftir að þau voru bæði dáin, kom það upp úr kafinu, að myndin í altaristöflunni var eftir málara, er þá var orðinn heimsfrægur fyrir listaverk sín. Keptust öll listasöfn og auðmenn um verk hans og buðu stórfé fyrir. — En það lánaðist engum að ná þessari mynd.

Eftir mikið stagl, þrætur og ófrið, var að lokum samþykt að selja myndina, en sama kvöldið og það var gert kviknaði í kirkjunni rétt hjá altarinu. Allir unnu að því með einum hug að slökkva, en þegar það að lokum tókst og farið var að líta eftir skemdunum var Maríumyndin brunnin.

Að líkindum hefir kviknað í út frá kertunum á altarinu. Samt varð aldrei með vissu sagt um upptök eldsins. Sumir héldu, að einhver hefði stolið myndinni og kveikt í kirkjunni til að dylja ódæðisverk sitt. En aðrir, og þeir voru langflestir, trúðu því að þetta væri refsing frá drottni, fyrir ágirndina og virðingarleysið fyrir altaristöflunni.

Sá orðrómur lagðist svo á, að kirkjan væri dæmd. Hjátrúin á því varð svo sterk, að kirkjan lagðist í eyði. — En svo eftir æði tíma var hún dubbuð upp fyrir skriflabúð, og það hefir hún verið ætíð síðan."

— — — — — —

Þegar gamla konan hafði lokið máli sínu, þögðum við öll stundarkorn. Það var eins og enginn vildi verða fyrstur til að rjúfa þögnina.

Áhrif sögunnar, tunglsljósið og rökkrið hafði hjálpast að, að setja okkur eins og inn í annan heim. — Gamla konan stóð á fætur og kveikti, og við rönkuðum þá öll við okkur, risum úr sætunum og kvöddum í skyndi, því það var orðið áliðið kvelds.

Á leiðinni heim flaug mér margt í hug, eins og vant var, er eg kom úr þessu húsi. — Undarlegt er það, hvað maður getur mist og orðið gersneiddur allri hugsun í samtali og samveru með sumu fólki, en aftur vekja, skerpa og örfa aðrir hugsun, og með þeim er maður til með að þenja út vængina og láta hugsanirnar fljúga út yfir ókunn lönd, láta þær fara eins langt og þær komast og unt er. — Já, það rótaði í deyfðinni og hugsanamollunni að heimsækja þessi gömlu hjón. En hafði hana nú dreymt þetta í raun og veru, eða var hún að gefa okkur bendingu? Þeirri spurningu hefi eg aldrei getað svarað. En oft hefir mér dottið til hugar draumurinn, karlinn og skriflabúðin, einkum þegar eg hefi verið stödd í kirkju.

"Auld Lang Syne".

Eftir **Robert Burns**.

Mun vina gleymast atlot öll,
Og aldrei gleðja lund?
Mun vina gleymast atlot öll,
Og yndis mörg ein stund?

Kór:
Að löngu burti liðnri stund,
Að löngu farnri stund;
Eina skál við enn gleðst lund,
Fyrir yndis liðna stund.

Við höfum gengið hæð og laut,
Að heiðar-blóma fund;
En mörg var erfið eftir braut,
Að yndis liðinni stund.

Hver annar gleði öðrum gaf,
Meðan ung og kát var lund;
Svo ólgaði milli okkar haf,
Að yndis liðinni stund.

Því vil eg taka, vinur trúr,
með vinsemd þína mund;
Svo drekkum glösum ölið úr,
Fyrir yndis liðna stund.

Glösin fyllum! Gleði-mál
Nú gleðji beggja lund;
Svo drekkum eina ennþá skál,
Fyrir yndis liðna stund.

Tómas Benjamínsson þýddi.

Veizlan mikla.

Eftir **Jóhannes P. Pálsson, lækni.**

Winnipeg-Íslendingar stóðu á öndinni. Sjálfur meistarinn var væntanlegur til borgarinnar. En það var Ingólfur Ægir, hinn heimsfrægi rithöfundur. Engum blöðum var um það að fletta, að hann var listamaður. Sögur hans og leikrit höfðu flogið á vængjum frægðar og snildar um heim allan. Hver mentaður maður í heimi vestrænnar menningar hefði mátt fyrirverða sig, hefði hann orðið að játa það, að hann þekti ekki hinn íslenzka snilling.

Ekki var hætt við því, að landar Ingólfs í Winnipeg væru fáfróðir um afreksverk hans. Orðstír ritsnillingsins mikla hafði verið básúnaður í hverju stórblaði hins enska heims; og jafnvel Danir og Þjóðverjar höfðu minst á hann. En margir af eldri mönnum vorum skilja dönsku, og hlupu þeir með fregnina um landa sinn til íslenzku vikublaðanna í Winnipeg; aðrir þýddu úr ensku langar lofgreinar, og varð hann þannig frægur meðal Vestur-Íslendinga.

Enginn vissi, hvar Ingólfur bjó. En hægt var að koma bréfi til hans með því að senda það til útgáfufélags þess, er gaf út bækur hans. Var það gert af stjórnarnefnd "Bræðrabandsins" og honum boðið að sitja veizlu með löndum sínum í Winnipeg.

Þarf ekki að orðlengja um rausn þá og viðhöfn, sem undir var búið. Þegar Íslendingur hefir unnið sér frægð á sviði listarinnar, þjóta landar hans upp til handa og fóta til að gefa honum, í það minsta eina góða máltíð.

— Og þeir stóðu á öndinni.

Veizlan var haldin í veglegasta át-sal borgarinnar; og alt prýðilega undirbúið. Mestu og beztu landar í Winnipeg voru samankomnir. Sannaðist síðar eftir skýrslum hárskera og þeirra, sem gömul föt hreinsa, að dagana fyrir veizluna miklu var mikið vandað til hreinsunar, bæði á andlitum og skottfrökkum.

En þegar veizlukvöldið kom, fyltist átsalurinn mikli, stundvíslega klukkan 8. Löng, hvít brjóst — skyrtubrjóst — blöstu við hvarvetna eins og skínandi jökulbungur; og silkimjúk frakka-stél blöktu og dilluðu eins og lamba-rófur á hlýjum vordegi.

Refill Rosti stóð vörð við dyrnar, og leyfði inngöngu aðeins þeim, sem gátu gert tilkall til félagsskapar með svo fríðri sveit. En til þess þurfti fé og fögur klæði.

Refill var maður stór og digur, vel látinn og auðugur að fé. Mjúkmáll var hann líka, kænn og kurteis; enda þurfti hann nú á öllum hinum mörgu og miklu kostum sínum að halda. Því sauðsvartur almúginn hafði lesið rit heiðursgestsins, og lék mjög hugur á að líta hann augum. En það var hvort-

tveggja, að þá skorti fé og veizluklæði. Og var það heilög skylda dyravarðar, að snúa þessum vesalingum á burt. Var það mjúkmæli Refils og kunnáttu að þakka, að ekki hlutust vandræði af hinni heimskulegu áfergju hinna óæðri gesta.

Nú líður á kvöldið og ekki kemur heiðursgesturinn. Og enn standa menn á öndinni. Þá opnar Jón Jónsson dyrnar og gengur inn í salinn. En Jón Jónsson var blátt áfram almúgamaður. Hann var hljóður jafnan og fáskiftinn. Gekk sjaldan í kirkju, og reifst aldrei um stjórnmál. Þótti hann því lélegur borgari og lá við að landar fyrirverðu sig fyrir hann. Hann seldi ekki fasteignir og vann ekki "með höndunum". Var hann því álitinn slæpingur og sneiddu menn sig hjá honum.

"Hvert ert þú að fara, Jón minn?" spurði Refill með blíðu, en þó valdsmannlega.

"Mér datt í hug að fá að vera með í þessu samsæti," svaraði Jón stillilega.

"Já, það væri nú svo sem sjálfsagt, ef þú værir í veizluklæðum og gætir borgað fyrir matinn. Refill glotti, því hann vissi að Jón skorti bæði þessi skilyrði.

"En nú er eg ekkert svangur, Mr. Rosti. Og varla myndi Ingólfur Ægir taka til þess, þó eg sé ekki í skott-frakka; en mig hálf-langar til að sjá hann, því mér er maðurinn kær."

"Nei, nei, Jón minn góður," sagði Refill og var nú að verða fastmæltur. "Þeir, sem hér sitja veizlu í kvöld, verða að borða með heiðursgestinum. Okkur langar til að þetta samsæti verði Vestur-Íslendingum til sóma.'"

"Nú, er þá ómögulegt, að eg fái að sjá Ingólf í veizlunni í kvöld?" Jón var svo ráðaleysislegur, að Refill fann að nú þurfti ekki nema nokkur vel valin orð til þess að losast við hann.

"Nei, nei, Jón minn. Það er ekki mögulegt. Og hafðu þig nú út áður en gesturinn kemur. Hans er von á hverri stundu; og við viljum ekki að hann sjái neitt nema hið bezta og glæsilegasta, sem við höfum á að skipa. Sæmd okkar er okkur fyrir öllu.'"

"Já, eg hefi nú raunar nóg að starfa í kvöld," svaraði Jón. "Vertu sæll, Mr. Rosti, og skilaðu kveðju minni til snillingsins."

Að því búnu fór Jón. Hann gekk álútur og hugsandi upp eftir gangstéttinni — heim til sín. Þegar hann var kominn inn í herbergi sitt, fór hann úr treyjunni, settist niður við skrifborðið sitt og tók að rita. Hann gleymdi veizlunni. Tíminn leið og það stóð heima, að þegar veizlugestirnir voru orðnir vonlausir um komu heiðursgestsins (og þess vegna hættir að standa á öndinni), hafði Jón lokið við ritstörf sín það kvöld. Hann átti aðeins eftir að rita nafn sitt undir; en nafnið var: **Ingólfur Ægir.**

Arfurinn.

Eftir séra **Guðm. Árnason.**

Íslenzkar bókmentir!

Hversu veglegt og mikilvægt fyrir oss Íslendinga er ekki það, sem þessi orð tákna? Að nokkrar þúsundir manna á afskektu eylandi, ein af allra smæstu þjóðum heimsins, sem frá byrjun hefir orðið að heyja erfiða baráttu við óblíðu náttúrunnar og margskonar aðra örðugleika, skuli eiga heimsfrægar bókmentir, — það er óefað eitt af því allra merkilegasta í sögu mannkynsins. Það sannar, mörgum staðreyndum sögunnar betur, sigur mannsandans yfir ytri kjörum; sannar, að þrátt fyrir alt, er lífið meira en eintóm barátta fyrir lífsviðurværi, og að sá skilningur á sögunni, að lífið sé eitt stórkostlegt matarstrit og ekkert annað, er gersamlega ónógur.

Hér meðal okkar Vestur-Íslendinga er löngum talað um ágæti íslenzkra bókmenta og gildi bókmenta-arfsins, sem við höfum flutt með okkur frá ættjörðinni. Það mun varla vera til sá Íslendingur hér í landi, sem ekki veit þetta og skilur, nema ef vera kynni einhverjir, sem misskilja svo gildi hlutanna, að þeir vilja líta smáum augum á alt, sem íslenzkt er, vegna þess að Íslendingar eru ekki stórþjóð, ekki hamhleypuþjóð í því, sem kallað er framfarir nú á þessari véla- og kaupskaparöld. En sem betur fer eru þeir menn fáir. Hinir eru miklu fleiri, sem þekkja gildi þessa arfs, eða að minsta kosti taka trúanlegt það sem sagt er um hann. En það er með marga þeirra líkt og manninn í dæmisögunni, er var fengið fé til umráða. Hann vafði það í umbúðir og gróf það í jörð. Svo tómlátir og hirðulausir eru menn um þennan arf, að þeir grafa hann undir rusli hálfmenningar og andleysis.

Eldri Íslendingar hér kvarta jafnt og stöðugt um það, að unglingar, sem eru fæddir af íslenzkum foreldrum og aldir upp á íslenzkum heimilum, vilji ekki lesa íslenzkar bækur; enskar bækur, ensk tímarit og ensk blöð sitji ávalt í fyrirrúmi fyrir íslenzku hjá þeim. Víst mun það satt vera, að þessar umkvartanir séu ekki út í bláinn. En þær sanna hreint ekki það sem þær eiga að sanna, sem er, að íslenzkur æskulýður hér hljóti, af náttúrlegum og óviðráðanlegum ástæðum, að verða fráhverfur lestri íslenzkra bóka. Þær ástæður eru ekki til. Það eina, sem umkvartanir þessar verulega sanna, er okkar eigið tómlæti í því að menta æskulýð okkar sem þarf, til þess að hann vilji lesa, og geti lesið sér til gagns, bækur á íslenzku máli. Það sem ætti að vera okkur áhugamál, er lítið meira en varajátning.

Þetta er vitanlega margrætt mál og óþarft að eyða miklu rúmi til

þess að rita um það; en þó eru til hliðar á því, sem hafa varla verið nógu vel íhugaðar enn. Nóg hefir verið sagt um skyldur foreldra og heimila, nóg um það, hvert metnaðarmál þetta ætti að vera okkur; en um hlutverk félagsskapar okkar yfirleitt og blaðanna í þessu efni, hefir sjaldnar verið rætt og er þar þó næsta nóg umræðuefni.

Hugsum okkur að einhver alókunnugur maður kæmi hingað til þess að kynnast okkur Vestur-Íslendingum og lífi okkar og háttum öllum. Hvað myndi hann sjá fyrst, sem vekti undrun hjá honum? Ekki efnalega velgengni; því hún hefir verið mjög orðum aukin, þótt hún sé eins mikil eða jafnvel meiri, en við er að búast. Ekki heldur mentun eða verulega menningu; því í því efni höfum við ekki afrekað neitt undravert, þó að við höfum verið fljótir að læra og taka eftir öðrum, samlaga okkur hérlendu lífi, sem er líka nauðsynlegt og óhjákvæmilegt. Eg held hann hlyti að undrast mest yfir því, hvað við erum félagslyndir. Hann gæti sagt eins og Páll postuli, þegar hann kom til Aþenu og kvaðst sjá á öllu að Aþenumenn væru miklir trúmenn — hann gæti sagt: á öllu sé eg að þið Vestur-Íslendingar eruð félagslyndir menn; því í samanburði við mannfjölda eigið þið fleiri félög en alt annað fólk, sem eg þekki. Sannleikurinn er sá, að við erum hvorttveggja í senn, manna félagslyndastir og manna sundurlyndastir. Félögin, sem við höfum stofnað — og sumum þeirra hefir verið haldið við — eru svo mörg, að það hefði verið sæmilega að verið, þó við værum tífalt fleiri en við erum. En samtökin og samlyndið í félögunum hefir oft verið með bágbornasta móti. Hefir þar komið fram þetta, sem sumir hafa viljað halda að væri einskonar ættareinkenni á okkur, sundurlyndi og allmikil óbilgirni út af skoðanamun. En þrátt fyrir þetta hafa þó víst vel flest af félögum okkar gert eitthvert gagn og við höfum skilið að félagsbundin samtök eru nauðsynleg til framkvæmda í flestum málum.

Verkefnin, sem félögin hafa með höndum, eru margskonar og ólík. Þegar um áhrif félaganna er að ræða á þjóðrækni og viðhald íslenzks máls, má alveg sleppa summum félögunum, því starfsvið þeirra er svo takmarkað, að um áhrif er ekki að ræða; svo er t. d. með félög sem stofnuð eru í hagsmunalegum tilgangi og mörg skemtifélög og einnig þau, er fleiri en Íslendingar heyra til. — En flest félögin, hvert sem þeirra aðalstarf er, geta samt og eiga að hafa mikil áhrif á menn til þjóðrækni. Því er ekki að neita, að mörg þeirra hafa það; en samt gætu þau eflaust gert meira, ef leiðtogar þeirra allir vildu láta sér skiljast, hver menningarauki þjóðernismeðvitund og málið, nokkurnveginn rétt og óafskræmt, er fyrir okkur.

Stærsti og margþættasti félagsskapurinn, sem við höfum stofnað og höldum við, er kirkjulegi félagsskapurinn. Söfnuðurnir hér eru í rauninni meira en trúarbragðalegur félagsskapur. Út frá þeim starfa

ýms félög, svo sem kvenfélög, ungmennafélög og jafnvel leikfélög. Þótt þessi félög öll þjóni söfnuðunum, eru þau samt að meira eða minna leyti sjálfstæð og hafa ýmiskonar starf með höndum, sem á næsta lítið skylt við trúmálin. Þegar þess er gætt, hve margþættur kirkjulegi félagsskapurinn er og yfirgripsmikill innan okkar smáa þjóðflokks, er sízt að furða þótt flest okkar mál beri nokkurn keim af kirkjumálaástandinu meðal okkar. Hjá því verður naumast komist; enda ganga kirkjumálin eins og rauður þráður í gegnum flest sem við hugsum og framkvæmum.

Kirkjulegi félagsskapurinn íslenzki hér vestan hafs hefir verið þjóðrækinn og hefir haft stórmikil áhrif til þjóðernisviðhalds og verndunar málsins. Þau áhrif hafa ekki verið að öllu leyti ósjálfráð, ekki einungis sprottin af því, að prédikað hefir verið af nauðsyn á íslenzku í kirkjunum, heldur hafa þau að miklu leyti verið ávöxtur af viðleitni og starfi vissra manna. Íslenzkir prestar hafa undantekningarlítið verið þjóðræknir menn og hafa unnað íslenzku máli. Án starfsemi þeirra er alveg óvíst, hvernig farið hefði um þjóðernisviðhald okkar. Í þessu hafa þeir skarað langt fram úr öðrum svo nefndum mentuðum mönnum hér meðal Íslendinga, læknum og lögmönnum. Þeir síðarnefndu hafa lítið eða ekkert gert til þess að vernda þjóðernið. Í kirkjunum hafa menn hlustað á ræður fluttar á góðu máli og í sunnudagaskólunum hafa börnin fengið tilsögn í lestri, og hefir það verið eina tilsögnin, sem mörg íslenzk börn hér hafa fengið í móðurmálinu.

Engu skal um það spáð hér, né um það rætt, hvort að því muni draga að söfnuðir Íslendinga hér muni knúðir til þess að taka upp ensku við guðsþjónustur sínar. En ennþá er engin þörf á því og mun ekki verða um langan tíma enn, ef leiðtogar þeirra eru trúir þjóðerni sínu. Og það ættu menn að athuga, að það verða ekki trúarskoðanirnar, sem halda við íslenzkum kirkjufélagsskap hér, því þær eru ekki sérkennilegar fyrir okkur sem þjóðflokk, heldur málið.

Þrátt fyrir það þótt kirkjulegi félagsskapurinn hafi verið og sé ein meginstoð þjóðrækni okkar, gæti hann afrekað meira en hann gerir ef áhuginn og viljinn væri ofurlítið sterkari. Kvenfélög geta gert meira en að halda samkomur til arðs fyrir söfnuðinn; ungmennafélög geta gert meira en að skemta sér og halda líka samkomur til arðs fyrir söfnuðinn. Það sjálfsagt væri engu þarfara miður slept þótt unglingarnir í þessum félögum tækju sér fyrir hendur að kynna sér íslenzkan nútíðar skáldskap eða læsu, með hjálp, eitthvað af fornsögunum. Og um samkomurnar, sem haldnar eru til arðs, er það að segja, að þær gætu verið langt um íslenzkari en þær eru, og myndu batna ekki all-lítið við það. Eins og er, er of mjög kostað til þeirra höndum oft og einatt.

Sama má segja um allan annan íslenzkan félagsskap, sem heldur stöðugt fundi og samkomur, hver

sem aðaltilgangur hans er. Öll félög geta gert stórmikið að því að glæða áhuga meðlima sinna fyrir þjóðerninu og gert sér far um að íslenzkt mál sé talað sem hreinast á fundum þeirra.

Eitt félag er til meðal okkar Vestur-Íslendinga, sem mætti búast við að léti sig þjóðernismálið miklu varða, þótt það sé ekki aðalverkefni þess — það er Stúdentafélagið íslenzka. Eg geri ráð fyrir, að Stúdentafélagið hafi það helzt fyrir markmið, að safna saman íslenzkum námsmönnum í Winnipeg í því skyni að þeir kynnist og glæði hver hjá öðrum áhuga fyrir fræðslu og öðru, sem þeim kemur sérstaklega við. Félagið hefir gert þó nokkuð í þá átt, að venja meðlimi sína við ræðuhöld, og hefir látið þau fara fram á íslenzku. Á það þakkir skilið fyrir það. En tilþrifalítið hlýtur alt slíkt starf að vera, þar sem meðlimirnir eru yfirleitt hálfþroskaðir unglingar. Eg minnist ekki að hafa séð í fundarauglýsingu þess félags, að nokkur eldri mentamaður hafi nokkurntíma haldið fyrirlestur fyrir því um nokkurt efni, né heldur, að það hafi tekið til meðferðar nokkurt efni bókmentalegs eðlis, nema lítilsháttar í kappræðum ef til vill; og þar er aðaltilgangurinn ekki fræðsla, heldur það að reyna að bera sigur úr býtum með mælsku, sem vel getur verið eintóm mælgi.

Stúdentafélagið er eina íslenzka mentamannafélagið, sem er til hér vestra. Það ætti að vera annað og meira en unglingafélag, og skemtifélag má það um fram alt ekki vera. Það ætti að nota sér miklu betur en það gerir þekkingu þroskaðri manna, einkum í íslenzkum fræðum. Það lægi næst verkefni þess að kynna sér vel íslenzkar bókmentir og láta sér ant um íslenzkt mál hér meðal okkar. Áhrifa þess ætti að gæta miklu meira út á við en raun er á. Eins og er, veit varla nokkur maður af því og það lætur aldrei til sín heyra í nokkru máli.

Lestrarfélögin eru alþýðleg fræðslufélög. Þau eru í flestum íslenzkum bygðum hér vestra og eiga sum allmikið af bókum. En mjög eru þær bækur misjafnlega valdar, sem við er að búast. Víðasthvar sýnir valið þann hrapallega misskilning að bókalestur eigi aðeins að vera til dægrastyttingar, til þess að skemta. Þess vegna eru það skáldsögur og þær misjafnlega góðar, sem mest eru keyptar. Lélegustu blaðasögur eru þar jafn mikils metnar og beztu frumsamdar skáldsögur. Fræðirit sitja á hakanum. Viðbáran er vanalega sú, að enginn vilji lesa þau. Um eitt lestrarfélag veit eg, sem fyrir nokkrum árum var alveg ófáanlegt til þess að kaupa stórmerkilegt íslenzkt sögurit, sem er bæði stórfræðandi og skemtilegt að lesa; peningunum varð að verja til þess að kaupa skáldsögur, ekkert nema skáldsögur, og þýddar sögur eftir þriðja og fjórða flokks höfunda enska og ameríska voru teknar fram yfir sögur hinna beztu íslenzku höfunda.

Það ber að skoðast sem verkefni lestrarfélaganna að styðja að ís-

lenzkri þjóðrækni með skynsamlegu vali íslenzkra bóka og verulega áhugamiklum tilraunum til þess, að glæða hjá almenningi ræktarsemi við það, sem er íslenzkt, skilning á sögu landsins og bókmentum þess. Miklu meira mætti gera í þessa átt en gert er, einkum að því er æskulýðinn snertir. Þessi marg-endurtekna viðbára, að unglingar, sem hér alast upp, vilji ekki lesa íslenzkar bækur, er notuð sem afsökun fyrir því að ekkert er gert. Það er ekki nóg að bækurnar séu til, það þarf að koma þeim heim á heimilin; ætti helzt að byrja á því að lesa valda kafla úr beztu íslenzkum skáldritum og fornsögunum fyrir unglinga og skýra fyrir þeim um leið. Með þeirri aðferð myndi margur unglingurinn læra að meta íslenzkar bækur og fá ást á ættþjóð sinni, svo að hann vildi vita eitthvað um sögu hennar. En þetta verður ekki gert nema að samtök séu höfð með það; og einmitt til þess ættu lestrarfélögin að vera tilvalinn félagsskapur.

Öllum er kunnugt að áhrif blaða eru mikil. Það er ekki of djúpt í tekið árinni, þó sagt sé að margt fólk fái mestalla sína fræðslu úr blöðunum og að allir sækja einhverja fræðslu í þau. Menn, sem vilja hafa mikil áhrif á skoðanir fólks í stjórnmálum, reyna oftast að hafa blöð á sínu valdi, og hver flokkur á sitt málgagn. Auðvitað eru flest blöð eða eiga að vera meira en málgögn. Þau flytja fréttir og fræðslu af mörgu tagi og skemta lesendum sínum. Þau beztu þeirra reyna að vera eins marghliðuð og þeim er unt. Flest það, sem blöð flytja, heyrir að vísu ekki undir varanlegar bókmentir; en samt birta öll betri blöð margt, og sumt af því í fyrsta skifti, sem til bókmenta getur talist.

Íslenzku blöðin hér vestan hafs eru málgögn. Þau hafa fylgt fram vissum stefnum í landsmálum, þau hafa talað máli vissra stjórnmálaflokka, og þau tala nú, þótt óbeinlínis sé, máli kirkjuflokkanna tveggja, sem hér eru. Þetta er ekki sagt blöðunum til lasts, heldur sem sannleikur, sem öllum hlýtur reyndar að vera ljós. En bæði íslenzku vikublöðin hafa verið meira en málgögn, enda þótt þeim hafi oft verið borið á brýn einstrengingslegt flokksfylgi. Þau hafa oftast veitt öllu aðsendu viðtöku, frá hverjum sem það hefir komið og um hvað sem það hefir verið. Þrátt fyrir það þótt margt hafi flotið með, sem sjálfsagt hefði aldrei átt að birtast á prenti, verður þetta að teljast kostur, því það hefir gert blöðin marghliðaðri en þau hefðu annars verið. Það, að margt lélegt birtist, er fremur að kenna óvandvirkni og hirðuleysi ritstjóranna en þeirri stefnu blaðanna, að leyfa sem flestum að taka til máls um sem flest efni.

Bæði blöðin hafa verið, eins og líka var sjálfsögð skylda þeirra, hlynt þjóðræknismálinu. Það má ef til vill segja, að þau hefðu getað unnið meira fyrir það mál; en því verður ekki neitað með nokkurri sanngirni, að þau hafa viljað styðja það. Með því er þó ekki sagt, að

þau hafi gert alla skyldu sína í því efni. Það er ekki nóg að blöðin séu málinu hlynt og að við og við birtist í þeim ritgerðir um þjóðræknismál, og að þau tali hvatningarorðum til manna. Þau eiga að vera fyrirmyndir að því er snertir mál og mat á því sem ritað er. Ef það væri ekki næstum mótsetning í orðunum sjálfum að tala um hin þögulu áhrif blaðanna, mætti segja að þau ættu að vinna mest með sínum þögulu áhrifum. Sé málið á blöðunum sjálfum óvandað, og birti þau hvað eftir annað argasta leirburð í ljóðagerð og illa samdar ritgerðir, má við því búast, að það hafi slæm áhrif á lesendur þeirra marga og sljófgi tilfinningu þeirra fyrir fögru máli. Ekkert getur eins göfgað og hreinsað mál almennings og það, að lesa að staðaldri hreint og vel ritað mál. "List orðsins", svo eg noti orð eins bezta núlifandi íslenzka skáldsins, er almennust allra lista; að henni eiga flestir aðgang, og í henni geta flestir orðið þátttakendur, jafnvel í mæltu máli. Íslenzku vikublöðin koma í hverri viku á hvert íslenzkt heimili hér vestan hafs, og það væru ekki smáræðis áhrif, sem þau gætu haft, ef þau væru vel vönduð að máli. Það er misskilningur að halda, að það standi á sama, hvernig málið er á blöðunum, ef aðeins það skiljist, sem þau hafa að flytja. Að vísu lærir enginn málið af þeim, en ósjálfrátt hljóta menn að verða fyrir áhrifum frá því, sem þeir lesa stöðugt. Jafnvel auglýsingar ættu ekki að vera illa þýddar, enda gerist þess engin þörf. Íslenzk tunga er nógu auðug af orðum til þess að á henni má segja flest, sem segja þarf; en ef orð brestur, er betra að nota hrein ensk orð heldur en klúðursleg hálfensk orð og blending, sem er ófagur og ranglega myndaður samkvæmt eðli málsins.

Blöð okkar hafa ekki verið nærri nógu vel vönduð að máli, og áhrif þeirra í þá átt að viðhalda réttu íslenzku máli hér, hafa verið næsta lítil; en í því hlýtur þó allmikill hluti af þjóðernisviðhaldi okkar að vera falinn. Þau hafa ekki gert skyldu sína í því. Eg er sannfærður um, að ef þau breyttu sér til bóta í þessu, þá myndi áhrifa þeirra gæta áður en langir tímar líðu.

Um gagnrýni og val á efni mætti og margt segja. Þar gætu blöðin og vandað sig betur, án þess að breyta stefnu sinni, sem hefir verið sú, að veita sem flestum aðgang að þeim með skoðanir sínar, sem er rétt stefna og góð, ef vel er með farið. Enginn vafi er á, að sumt af ljóðagerðinni ætti ekki að birtast, vegna þess að hún hefir hvorki hagmælsku né skáldskap að geyma. Þetta tvent er sitthvað í íslenzkum kveðskap. Það bætir ekkert úr, þótt um eftirmæli og þess konar tækifærisljóð, sem fólk langar til að sjá á prenti, sé að ræða. Blöð, sem aldrei styggja neina kaupendur, eru ekki líkleg til þess að gera mikið gagn, hvorki í bókmentum né öðru. Þá er og annar illur siður blaðanna, sem ætti að leggjast niður. Hann er sá, að hæla öllu, sem út er gefið, hvaða handaskömm sem það kann að vera.

Sanngjarnir en réttlátir dómar um rit eru nauðsynlegir. Þeir eru leiðbeinandi fyrir almenning, og það er ein af skyldum blaðanna, að kveða þá upp.

Blöðin eiga tilveru sína undir því, að hér séu til íslenzkir lesendur. Gleymist íslenzkt mál hér í landi, hljóta þau að líða undir lok. Þau eru því beinlínis að vinna að framtíðarhag sínum með því að vinna að viðhaldi íslenzkrar tungu. Það ætti að vera þeim eitt hið stærsta áhugamál, hvaða málum sem þau annars fylgja, að styðja að viðhaldi tungunnar. Áhrif þeirra vikulega á lesendur sína myndu fá meiru orkað í þá átt heldur en margar ritgerðir og áminningar. Því betur sem þau vanda málið, því meiri von er um að allir, sem eitthvað fást við að rita, vandi sig. Þau geta aldrei verið of vandlát við þá, sem í þau rita, og þau ættu að gera þeim það að skyldu, að setja fram skoðanir sínar á nokkurnveginn lýtalausu máli.

Félagsskapurinn og blöðin, þessar stofnanir okkar, sem starfa að öllu því, er heyrir til okkar andlega lífi, hve miklu gætu þau ekki áorkað í því efni að varðveita okkar dýra arf! Hér er ekki ókleift verk, þótt erfiðleikar séu nokkrir; en hér er verk, sem krefst þess, að við höfum vilja og vakandi áhuga. Tómleikinn og sinnuleysið þurfa að hverfa; sá hugsunarháttur, að það eitt sé okkur gagnlegt, sem aflar fjár og kemur okkur í efnaðra manna tölu, á að líða undir lok. Hin sanna menning er margþætt; hún er meira en matur og drykkur, meira en lífsþægindi og velgengni; hún er andans menning, þroski vits og göfugra tilfinninga. Þess vegna er það, að bókmentir og listir eiga svo stóran þátt í framförum þjóða á menningarbrautinni. Ef við að svo komnu köstum frá okkur arfi okkar, glötum við stórum hluta af menningu okkar. Það hygg eg að vakað hafi fyrir stórskáldinu nýlátna, sem jafnframt var einn hinn bezt mentaði Íslendingur á síðasta fjórðungi liðinnar aldar og fyrsta fjórðungi þeirrar aldar, sem yfir stendur, er hann ávarpaði okkur með þessum orðum:

"Særi eg yður við sól og báru,
Særi eg yður við líf og æru,
yðar tungu, orð þótt yngist,
aldrei gleyma i Vesturheimi."

Já, orðið yngist, nýjar hugsanir, ný sannindi berast til okkar; og vera má að einhverjum okkar auðnist að gefa heiminum eitthvað það, er hann vill varðveita að okkur liðnum; en tungan má ekki gleymast, því hún geymir það, sem smáþjóðin norður við heimskautabaug hefir af mörkum lagt til hinnar varanlegu andlegu menningar heimsins.

Grafreiturinn.

Eftir **Thomas Gray.**

Nú hringja klukkur hljótt í bláan geim
og hjörðin yfir vanginn dreyfir sér,
en arðurmaður lötrar lúinn heim,
og lætur veröld eftir nótt og mér.

En landið rennur út í rökkvans sæ,
hver rödd er þögnuð, golur falla í dá,
en aðeins flugur suða sí og æ
og sífra nauta bjöllur stuðlum frá.

Og hátt frá turni vöfnum grænum við
þar vælir ugla kæru í skýin sofin,
að gert sé brot á hennar Fróða-frið,
því fornhelg kyrðin óttunnar sé rofin.

En þarna milli álms og ýviðar
í ótal grónar þúfur sé eg rofa,
og undir hverri í þröngum rekkjum þar
nú þorpsins gömlu og hörðu feður sofa.

Ei ilmi blandinn blærinn morgnum á
og bláleit svala, er kvakar hreiðri í,
né hanagal og hornatónar fá
til heimsstarfanna vakið þá á ný.

Þeim hitar aldrei framar aringlóð
og engin kona sér um þeirra vé
ei heimkomnum þeim brosa börnin rjóð
með bjástri' er klifra þeirra lúnu hné.

Hve oft þeir skáru öxin völlum á
og erjuðu hinn þyrnum gróna mó,
hve liðlega þeir beittu fákum frá,
hve fimlega þeir reiddu öxi í skóg.

Ei dramb skal hæða þeirra þarfa starf
né þeirra smáu gleði og dægurraun,
né tignin skopast að þeim litla arf,
sem örbirgð fær hjá tímanum í laun.

Því öll vor dýrðin, fremd og veglegt vald
og vegsemd, þótt hún berist lengst um höf,
nú verður samt að ljúka hið lagða gjald,
það liggja allra vegir heim að gröf.

Og þér, sem hreykist, hallist ekki á þá,
sem heimsfrægð ei lét sigurmerkin reist
eða lét musterunum miklu frá
mannalof í söngum stíga geist.

Má askan geymd og listum löguð mynd
í líkið stirðnað heimta flúna sál?
Má frægðarorðið vekja lífs þíns lind
og lokkun smjaðurs byrla dauða tál?

Kanske geymist hér í gleymdum blett
margt göfugt hjarta, er faldi helgan eld,
sú konungsmund, er mátti stýra rétt
eða mynda verk, er sæi tímans kveld.

En þekking aldrei breiddi bókfell sitt
né brotasilfur tímans fyrir þá;
kuldi skorts þeirra eldinn út fékk nítt
og ísfjötrað þá snilli er bjó þeim hjá.

Margur gimsteinn glitrandi og skær
í gjám hins mikla hafdjúps leynir sér,
og margt eitt smáblóm vilt á vörpum grær,
sem varpar fegurð sinni á hrjóstrin ber.

Kanske Hampdens líki leyni sér
und leiði hér, sem móti kúgun stóð,
eða Miltons jafni hvíli hér,
og hraustur Cromwell laus við morð og blóð.

Er gátu krafist hljóðs og hrifið þing
og hræddust ekki sókn né eftirmál,
en dreifðu blessun breiðan lands um hring,
og blessun tóku í laun frá hverri sál.

En fátæktin hún reisti skorður ramt
mót ráðum dygða sem mót glæpa slóð
og hefti morð til hásætisins jafnt
sem hitt, að neita um miskunn sinni þjóð.

Úr barmi sér að bægja sannleiks þrá
og brjóta af stofni hreinskilninnar rós
sem offrum stalla heimsku og hroka á,
að hrúga og brenna þeim, við mentaljós.

Langt frá hópsins heimskulegu þrá,
— ei hugsun þeirra sneiddi krókaleið, —
um afdal lífsins leiðum sínum á
Þeir látlaust gengu móti því sem beið.

Og til að friða um þessa föllnu þjóð
sjást furukrossar reistir þar og hér,
með stirðum skurði og stömu broti úr óð
þeir standa og krefjast andvarps þess er sér.

Nafn og aldur stafað stirðri mund
og staðan, þarnæst kemur erfiljóð
og síðan helgur texti er temur lund,
hve taki dauða, góð og kristin þjóð.

Því hver er sá, er gleymsku gekk á vald,
með gleði og ótta hvarf um dauðans hlið,
og lét af dagsins ljúfu birtu hald,
að liti' hann ekki í kveðjuskyni við?

Hver sál, er hverfur, hrópar kveðju á,
og hvert eitt brostið auga tára krefst,
já, eðli lífsins andar gröfum frá,
um ösku vora þráður lífsins vefst.

Og þú, sem grafir þeirra tókst að þér
og þeirra smáu minning stein á skarst,
það kemur einhver kanske síðar hér,
sem kann að spyrja eftir hver þú varst.

Þá svarar máske hærður höldur mót:
"Við höfum séð hann fyrir morguns ár
tárvott landið leggja undir fót,
því ljósi að mæta er fyrst sér tindsins brár.

"Þarna und beykitrésins breiðu grein,
það brettir upp svo skringilega rót —
um miðdagsstund við sáum oft þann svein
sitja og stara í lækinn við sinn fótt.

"Undir því tré með hörkuglott og háð
hann sást oft reika' um þögul skógartorg,
lét oft sem hann, er hefir ekkert ráð
með hjartað fult af kærleik eða sorg.

"Og daginn einn að sínum vana sið
eg sá hann ekki beykitrénu hjá,
annar svo hvarf, og litla lækinn við
um lund og grundir enginn meir hann sá.

"En daginn eftir grafin gröf hans var,
í garðinn þarna lögðu þeir hans bein.
Far (þú ert læs) og lestu um líf hans þar
í ljóði höggnu á hans bautastein."

Grafskriftin.

Hér hvílist undir hljótt við moldarskaut
einn hníginn drengur auðs og frægðarlaus.

En mentun skríddi æ hans æfibraut
og angrið samfylgd hans sér jafnan kaus.

Gjafmilt var skap og hreinar hjartans þrár,
en himinn veitti margt af andans seim.
Af fátækt sinni fús hann gaf hvert tár
og fékk (alt sem hann kaus) einn vin í heim.

Nú ei skal framar rekja lífs hans ljóð,
né leiða kosti hans og bresti á svið,
það hvílir alt í helgum vona móð
nú heilagt föðurhjarta drottins við.

E. J. Melan þýddi.

Að frægðar-orði.

Frú Lára Goodman Salverson.

Kona sú er hér um ræðir, hefir orðið þjóðkunn meðal hinnar hérlendu þjóðar nú á síðastliðnum tveimur árum. Er hún fædd hér í Winnipegborg og er enn ung að aldri. Eru foreldrar hennar bæði á lífi og hafa búið hér í bæ og í borginni Duluth í Minnesota alla þá tíð síðan þau komu frá Íslandi, í nær fjörutíu ár. Heitir faðir hennar Lárus Guðmundsson og er ættaður úr Borgarfirði suður, en móðir Ingibjörg Guðmundsdóttir og er hún ættuð af Ísafirði.

Frú Lára Goodman Salverson er með hinum fyrstu Íslendingum hér, er við bókmentastörf hafa fengist, er lagt hefir fyrir sig að rita einvörðungu á enska tungu. Hefir hún ritað margar smásögur á Ensku, er birzt hafa í ýmsum blöðum hér í álfu og hlotið einróma lof að maklegleikum.

Vakti það fyrst athygli á henni, að sumarið 1922 hlaut hún verðlaun, er Regina-deild hins almenna félagsskapar canadiskra kvenna bauð fyrir bezt samda smásögu, er lýsti æfi og baráttu búenda í Vestur-Canada. Nefndi hún söguna "Hidden Fire", og var hún birt samtímis í öllum helztu blöðunum í Vestur-Canada, og auk þess í tímaritunum "McLean's Magazine" og "Maple Leaf". Sjötíu höfundar keptu um verðlaunin, en að áliti dómaranna var saga frú Salverson hin langbezta. Var þetta fyrsta sagan, er út kom eftir hana á prenti; en svo hefir síðan ein sagan rekið aðra og allar átt sömu vinsældum að fagna. Eru þessar þær helztu, er vér kunnum að tilnefna: "Flowers", er birtist í tímaritinu "Canadian Pictorial Review", "The Black Bird passes by", í "The Canadian Bookman", "The Greater Gift" í dagblöðunum "Calgary Herald" og "Toronto Weekly Star". Er þetta jólasaga einkar þýð og fögur, en látlaus að framsetningu. Gefur hún hinu bezta af þess háttar sögugerð ekkert eftir. Þá hafa og birzt eftir hana ljóð í ýmsum þessum blöðum og tímaritum, er þykja prýðisgóð.

Hún var því orðin allvel þekt sem rithöfundur, er meginverk hennar, er hún hefir enn ritað, kom út á þessu hausti, gerði hana þjóðkunna, en það er stærðar-skáldsaga í átta blaða broti, 326 blaðsíður að stærð og nefnist "The Viking Heart". Er bók þessi gefin út af hinu góðkunna bókaútgáfufélagi McClellan & Stewart í Toronto. Skáldsaga þessi var eigi fyr

komin á markaðinn en hún hlaut einróma lof hérlendra bókavina. Ber öllum ritdómurum saman um það, að sem saga sé "The Viking Heart" alveg sérstök í skáldsagnagerð hinnar amerísku þjóðar og höfundurinn skipi sæti í fremstu röð skáldsagnahöfunda hér í álfu, er riti á enska tungu. Er það eigi lítið hrós, þegar að því er gætt, að skáldsagnahöfundar eru margir, en hún er fyrsti Íslendingurinn, sem snúið hefir sér algerlega að því að rita á enska tungu. Mentun sína mun frú Salverson hafa hlotið að mestu við skóla í Bandaríkjunum, því hún var á þeim aldri, um það leyti er foreldrar hennar voru búsett í bænum Duluth í Minnesotaríki. En ritfær er hún vel á íslenzku og mælir vel á íslenzka tungu. Frú Salverson er gift norskum manni, er George Salverson heitir, og búa þau í borginni Calgary í Alberta.

Efni sögunnar "The Viking Heart" er tekið úr þjóðlífi Íslendinga hér vestra. Byrjar sagan á því að segja frá vesturflutningum fyr á árum, og hinum mörgu og miklu erfiðleikum, sem íslenzkir vesturfarar höfðu við að stríða á frumbýlingsárunum. Nefnir höf. fyrsta kaflann: "They that go before" — þeir sem á undan hafa farið. Er þar vel að orði komist og lýsingar furðu nákvæmar og góðar. Þá er næsti kaflinn um landnámið í Nýja Íslandi og baráttu manna þar fyrir lífinu. Er sá kaflinn víða meistaralegur. Verður eigi annað sagt en að myndirnar séu dregnar bæði af skilningi á fátæktinni og erfiðleikunum, og með viðkvæmri samúð til þeirra, er þar áttu í höggi við einangran, hungur, drepsóttir og dauða. Þriðji og síðasti kaflinn segir frá betri afkomu þjóðarinnar. En þá kemur heimsófriðurinn mikli, er varpar drunga og dapurleika yfir þjóðlífið, og á þá, sem mikið hafa reynt, er lögð sú aukabyrði, að verða á bak að sjá þeim, sem þeir unna mest, er heimtir eru í stríðið og eiga eigi afturkvæmt.

Sálarlýsingarnar eru alstaðar ágætar í sögunni, og sögupersónurnar halda sér mætavel gegnum alla frásöguna og eru lifandi fólk. Íslenzku málfæri nær höf. víðasthvar og hefir auðsjáanlega lítið fyrir því, og málshætti, er mjög skreyta íslenzkt alþýðumál, tekst henni vel að færa yfir á Ensku, og er það þó ekki auðgert. Þá koma þar fyrir ljómandi setningar, er lýsa í örfáum orðum lundar- og eðlisfari Íslendinga, t. d. sem þessi á bls. 322: "It is as natural to the Icelandic heart to turn to poetry in times of stress as for another to search his Bible". Er þetta vissulega satt, — vísurnar íslenzku hafa varið hjartað,

"Þær eru margar lærðar lítt,
leita skamt til fanga,
en þær klappa yndisþýtt
eins og barn á vanga."

Ritdómararnir margir hafa líka bent á það, að saga þessi sé með öðrum hætti en flestar aðrar, en það er íslenzka efnið, sem hún er ofin úr. Lesendum til gamans viljum vér tilfæra héðan og handan

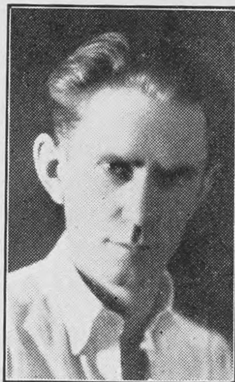
örfá orð, er um söguna hafa verið sögð.

John W. Garvin heitir mentamaður einn í Austur-Canada, er hann ritstjóri eða umsjónarmaður með útgáfum Radison's félagsins í Toronto, "Masterworks of Canadian Authors". Segir hann þetta: "Eg lauk við að lesa söguna "The Viking Heart" í gær. Eg varð svo hrifinn af sögunni, að mig langar til að kynnast höfundinum. Frá mínu sjónarmiði er sagan sú langþýðingarmesta er runnið hefir upp frá Vesturlandinu. Frú Salverson hefir þar minst íslenzku landnemanna og barna þeirra eigi síður en Louis Hemon frönsku frumbýlinganna í Norður-Quebec með sögunni 'Maria Chapdelaine'.". — Á svipaðan hátt farast W. A. Deacon orð, ritstjóra við blaðið "Saturday Night" í Toronto. "Sagan að efni og samúð, skarar langt fram úr hinum algengu canisku skáldsögum".

Saga þessi, þó hún sé í rauninni skáldsaga, er meira en skáldsaga. Hún er kafli úr menningarsögu, og verður því engu minna metin er tímar líða fram, en hún er nú. Með sögunni hefir frú Salverson útbreytt þekkingu á íslenzkum almenningi hér í landi, og á hún margfaldar þakkir skilið fyrir það. Vonandi verður þetta ekki hennar síðasta saga.

Frú Salverson er enn á ungaaldri, og má því búast við að starf hennar sé eigi nema rétt byrjað. Heyrst hefir að hún sé að undirbúa ljóðasafn til prentunar, og kemur það út væntanlega á þessu sumri.

Emile Walters.

Í vikublaðinu Art News, aðalriti listamanna í Bandaríkjunum, sem gefið er út í New York, er skýrt frá því 27. okt. s. l. að Bandaríkjastjórin hafi keypt landslags mynd eftir Emile Walters málara. Mynd þessi hefir verið hengd upp í málverkasal þjóðlistasafnsins í Washington. Er safn það alþekt og talið með þeim beztu sinnar tegundar í Ameríku. Mynd þessi heitir "Roosevelt Haunts — Early Autumn", og máluð á óðalssetri fyrv. Bandaríkjaforseta, Thedore's Roosevelt, Sagamore Hill.

Emile Walters er mörgum Ísl. hér vestra kunnur, hefir hans oft verið getið nú í seinni tíð og verka hans. Hann er fæddur í Winnipeg og alinn upp hér að mestu leyti. Listanám stundaði hann upphaflegaa við listaskólann í Chicago og útskrifaðist þaðan fyrir allmörgum árum síðan, þá kornungur að aldri. Foreldrar hans eru ættuð af Norðurlandi, var faðir hans úr Skagafirði, Páll Walters, og stundaði hér gullsmíði um tíma. En hann andaðist meðan Emile var enn barn að aldri. Að miklu leyti hefir Emile því unnið fyrir sér og brotist til manns. Þess má og geta, að hann er yngsti listamaðurinn, er Bandaríkjastjórnin hefir enn sem komið er sýnt þann sóma að veita upp-

töku við þjóðlistasafnið. Inn á það safn koma engir myndum nema búnir séu að geta sér alveg sérstakan orðstír sem listamenn.

Myndin er ekki nýmáluð. Emile kyntist Roosevelt forseta fyrir nær tíu árum síðan. Var hann tíður gestur á heimili þeirra hjóna og málaði þar ýmsar myndir á landsetri forsetans. Ein myndin hangir í gestastofu á Sagamore Hill eftir hann og heitir "Blossom time". "Roosevelt Haunts" er máluð fyrir fjórum árum síðan. Hlaut hún William O. Goodman verðlaunapening á listasýningu í Chicago árið 1921, og hefir hún síðan verið höfð til sýnis á ýmsum listasöfnum hér og hvar í Bandaríkjunum, en nú síðast, eftir að Bandaríkjastjórnin keypti hana, hefir hún verið valin ásamt 29 myndum öðrum, er allar þykja afbragð að einhverju leyti, af "The American Federation of Art", til þess að vera sýnd á helztu listasöfnum álfunnar.

Í sambandi við mynd þessa er þess hvarvetna getið, að Emile sé af íslenzkum uppruna. Hefir myndin þannig óbeinlínis vakið eftirtekt, og það í sérstökum skilningi, á íslenzkri þjóð meðal Ameríkumanna, er þegar hafa haft eigi lítil kynni né ring af hæfileikunum, er heimskautaþjóðin góða á yfir að ráða, — þar sem dr. Vilhjálmur Stefánsson býr á meðal þeirra og hefir aldrei farið dult með þjóðerni sitt.

Fleiri og fleiri eru þeir að verða með ári hverju, er kynna þjóð vora út um heiminn og það á þennan hátt, sem henni er til sæmdar. Sannast sem fyr: "Byrði betri berat maðr brautu at, en sé mannvit mikit". Meðan Íslendingar fara með það úr föðurgarði, eru þeir ekki allslausir.

Emile ber að þakka fyrir verkið. Vonandi eiga honum eftir að hlotnast margar slíkar viðurkenningar, sem þessi, er honum hefir veizt á þessu síðastliðna ári.

Íslenzk-dönsk orðabók.

Eftir **Pál Bjarnarson.**

Sigfús Blöndal: **Islandsk-dansk Ordbog.**

Fyrrihluti bókar þessarar, A— leggingarbönd, er út kominn eftir Sigfús Blöndal, bókavörð miklu kgl. bókhlöðunnar í Höfn, og aðalsamsömuði hans, frú Björgu Þ. Blöndal konu hans, og þá málfræðingana Jón Ófeigsson og Holger Wiehe. Útgáfan er kostuð af ríkissjóðum Danmerkur og Íslands til samans og er hin vandaðasta.

Bókin er í fjögra blaða broti, 10x11 þml. að stærð, 480 bls., blaðsíðan tvídálkuð, með latínuletri. Orð bókarinnar eru með feitu, skýru letri, "bold face" eða álíka stærðar, en skýringarnar eru með smærra og grennra letri, "clarendon"-letri, og bókstafir og tölur, sem greina merkingar, eru æfinlega hið minsta ívið gildari en skýringarletrið og stinga vel af við það, svo fljótt er að finna í bókinni.

Framan við orðin er bráðabyrgðar-formáli, skrá yfir heimildir, merki og skammstafanir, og loks lykill að hljóðtáknum bókarinnar, sem eru eftir Tousaint-Langenscheidtska framburðarkerfinu eða lagað eftir því. Bókinni er ætlað, samkvæmt formálanum, að gefa yfirlit yfir orðaforða íslenzks nútíðarmáls bæði í ræðu og riti, sem sé frá 15. öld, að framburður málsins breyttist í það, sem hann nú er, til þessa tíma; nefnt er þar orðasafn Björns Magnússonar Olsens, sérstaklega sem eitt af helztu heimildarritum bókarinnar, og af eldri óprentuðum söfnum safn Hallgríms Schevings í Landsbókahlöðunni í Rvík, svo og getið þess, að allmörg rit 19. og 20. aldar hafi verið orðtínd í bókina að öllu leyti eða nokkru, en ekki nema einstöku aðalrit 15.—18. aldar tekin til greina.

Flest er gott um bók þessa að segja.

Fæstar orðabækur ná yfir öll orð tungu þeirrar, sem þær fjalla um, og bókin á það að vísu sammerkt við þær, að hún tekur heldur ekki yfir öll orð íslenzkrar tungu, þó það vitaskuld hefði verið ákjósanlegast, en mesta sæg hefir hún af þeim, um 45 þús., í þessum parti, á að gizka af meðaltals orðafjölda af 5 opnum, teknum af handahófi úr bókinni, og urmull af sjaldgæfum orðum eru í henni; orðum, sem maður, þ. e. a. s. þá þessi og þá hinn, vissi ekki fyrri, og mundi jafnvel líklegur til að fortaka að til væru í málinu. Merkingar orða eru skipulega raktar og vandlega, eftir því sem þær kvíslast út af frum- eða aðalmerkingunum; víða eru tilfærð íslenzk samheiti og orðunum síðan snarað á lipra og gagnorða Dönsku. Merk-

ingar sagnar eru flokkaðar eftir því, er hún er höfð áhrifslaus, áhrifssögn, afturbeygileg eða frumlagslaus (ópersónuleg). Frumlagslausar sagnir eru eins og mý á mykjuskán um alla bókina, og bókin verður sjálfsagt til þess í höndum Íslendinga, að koma þeim upp á að fegra og fjörga stíl sinn með frumlagslausum sagnbúningi, enda er hann algengur í daglegu tali. Þegar mikið er um sögn að segja, þá er víða gefið yfirlit yfir aðalmerkingar hennar fyrst og sagnbúningarnir tíndir til í dæmum á eftir og þeim skipað niður eftir stafrófsröð forsetningar, sem sögnin býst, alt saman gert af slíkri vandvirkni og snjallri kunnáttu, að varla má betur ganga frá því. Dæmin, sem tekin eru til að skýra merkingar, eru víða smellin og einkar ljós; oft og tíðum eru það spakmæli eða þá í þeim sýniskorn úr íslenzkum lífskjörum. Það er ekki ofmælt, sem höfundurinn segir í formálanum, að hann hafi leitast við og látið sér sérlega ant um, að lýsa yfir hvað eina, sem kæmi við íslenzkri þjóðmenning í víðasta skilningi, til að forða því undan gleymsku nýrra tíma, sem belji nú inn yfir landið. Bókin ber ljós merki þess, hvar sem því er slegið upp. Hún morar af fræðandi skýringum, um vinnubrögð og verkfæri, háttsemi og hégiljur, skáldskaparmmál og bragfræði o. s. frv. og er fremur hlutnefnabók, þegar því er að skifta, en orðabók, eða öllu heldur hvorttveggja í senn. En því kann eg illa, að rekast hvergi á dæmi, tekin til úr Íslendingasögum eða fornritum vorum. Það er ankannalegt að hafa þau ekki. Það er engu líkara en því, að láta eins og þau eigi ekki heima hér, heldur í orðabókum "hinnar forn-norsku tungu"! Það er nær að taka t. a. m. úr Flateyjarbók: "í sundr bogínn og brast við hátt", "rann á hann höfgi á móti deginum", "sló á þá höfga", heldur en úr Illionskviðu: "hún brast við dimt, er hún (brynjan) rifnaði fyrir spjótinu", eða úr "Ólöfu í Ási": "hann var svefnþungur, þegar svo bar við, og höfgi var á hann siginn", eins og bókin gerir undir "bresta" og "höfgi" o. s. frv., eða þá taka hvortveggja dæmin. Hitt er nærri því ósvinna, að taka ekki dæmi úr fornritum. Það haggar engu um það ,þó fornrit vor hafi oft verið oıðtínd áður í orðabækur. Það er vitaskuld eins eftir sem áður, að taka dæmi úr þeim í íslenzka orðabók, er samin er til að sýna nútíðarmálið í ræðu og riti. Því góð vísa er aldrei of oft kveðin, og svo eru með því tvær flugur slegnar í einu höggi, bæði sýnt nútíðarmálið og eins hitt, að það sé enn sama tungan og gekk fyrrum um Norðurlönd og strendur Englandshafs, sýnt að Íslendingar alist danskri tungu þann dag í dag. Það kann að hafa þótt villandi, að hringla hinum fornu og frægu heimildum saman við nýju heimildirnar, sem tilgreindar eru í bókinni, þótt það raunar sé það ekki, þó fornt og nýtt sé sýnt í senn, nema þá fyrir því viti, sem elst á þeirri vanfræði erlendra háskóla, að Danska sé útdauð tunga; en þá var ekki annað en sleppa öllum tilvitnunum til rita, enginn hefði saknað þess. Það

er algengast í orðabókum nútíðartungnanna, að tilfæra engar heimildir, og er án efa tilhlýðilegast. því tilvitnanir taka upp afarmikið rúm frá aðaltilgangi bókanna, sem sé að vera hjálparmeðal til að læra tunguna, og launa það ekki aðalþorra kaupenda með fróðleik neitt á borð við rúmeyðsluna. Svo gat bókarhöfundur tekið dæmin úr fornritum eins fyrir því, þótt hann héldi þessum lítt fróðlegu tilvitnunum einsömlum, sem hann hefir, en að ganga fram hjá dæmum úr þeim lestrarforða, sem áhrifamestur hefir verið þjóðinni öld eftir öld og fyrirmynd allra í ræðu og riti enn þann dag í dag, er ekki hægt að kalla nema lýti á bókinni, sem manni þykir því meir fyrir, sem meira kemur til kunnáttu höfundarins og meðferðar á efni þessu öllu saman að öðru leyti.

Nýlunda er í bókinni, sem mælist sjálfsagt misjafnlega fyrir. Hún er sú, að stafrófsröð er raskað, og y og ý er skákað fram á bekk með i og í, og raðað eins og samir væru stafirnir. Ý-hljóðið er kent börnum í stöfun og lestri fram að því, er fimtungur lifði síðustu aldar, eða fremur, í Sveinbjarnar kveri er kent að bera danskt y fram eins og ý. Hljóðið er sjálfsagt enn í vitum allrar alþýðu og nokkuð bráðlátt að taka það upp. Hitt væri nær að leggja því heldur til að hokra áfram. Hagsemiástæður má bera fyrir upptökuna, vitaskuld; en á hinn bóginn er þess að gæta, að menn verða að vera íheldnir um það, sem lýtur að rithætti, ef tungu skal geyma, og menn eiga að vera meira en íheldnir, þegar jafnforn og jafngöfug tunga á í hlut og íslenzkan er. Íheldni er eina ráðið til að hafa hemil á breytingunum, sem mælt mál er undirorpið eins og hvað eina, sem lifir. Það er skammsýn hagsemi, að leiða þær breytingar til vegs í ritmálinu, fyr en komið er í fulla hnefana og jafnvel langt yfir það. Því í mæltu máli bulla einatt upp breytingar, nýjar og nýjar, og orka því örar og áfjáðar á ritmálið til viðtöku, sem beitt er minna viðnámi móti þeim. Þótt ritháttur og framburður væru ræmdir saman, sem vitaskuld væri haganlegast, þá stæði samræmið samt aldrei lengi við, því breytingar mælts máls færðu það fljótt úr lagi. Þessa gæta hagsemi-sinnar miður en skyldi. Við breytingar verður altaf að stríða, eins lengi og málið lifir, og eigi að veita þeim viðtöku til þess að halda samræminu við, þá ber óðfluga að þeim brunni, að tungan týnist og með henni aðgangur almennings að bókmentum fortíðar. Hagsemin er of dýrkeypt því verði. Óhagræðið er stórum betra, að dragast með ritmálið, þótt geigi langar leiðir við framburði, eins og mentaþjóðirnar gera, t. a. m. Bretar. Skólamenn þeirra telja ekki eftir sér kensluna fyrir því, og ber ekki á öðru en alt fari vel, þótt misjafnt sé geymt kensluboðorðanna, líklega þar eins og hér, þegar kemur úr skóla.

Það er nú ekki svo sem stafirnir séu teknir af í málinu með þessu nýmæli; en það er spor í áttina til þess, og svo er hætt við að það verði til þess að innræta mönnum með tímanum, að stafanna sé ekki annar munur en lagið á þeim, og

það er ilt, því það fipar fyrir alþýðu að ná í skyldleik orðanna, sem hún fær annars af ritmálinu. Sama er horfið á meðferð bókarinnar á svokölluðum "einstæðum" myndum sterkra sagna, t.a.m. 'boginn' 'hokinn', 'kropinn', því bókin er samkvæm sjálfri sér. Þær eru ekki settar með sögn þeirri, er þær eiga við, heldur sér sem sjálfstæð orð, eða þá öllu saman er slept. Þetta er engin nýlunda. Það er gamall kækur málfræðinganna, að láta um móðurmálið sitt eins og það væri fyrir löngu uppidagað mál og helstirðnað, eins og væri það Latína. Þeir læra í Latínu, að margar sagnir séu myndarvana, t. a. m. um sagnbót eða annað, og fara með þenna vísdóm í móðurmál sitt og þykir sjálfsagt, að þessar sterku sagnir séu eins myndarvana, ekki aðrar myndir til af þeim, — eins og þeir viti alt, sem íslenzk tunga talar. Það dettur úr þeim, að móðurmál þeirra er lifandi mál, að lögmál þess hræra og stjórna tungum þeirra, svo að þeir láta sér ekki skiljast, að þessar sagnir séu til í málinu í öllum myndum, eins fyrir því þótt ein eða fáar myndir af þeim komi fyrir, þ. e. a. s. t. a. m. að búga, býg, baug, bugum, sé til þegar vill, alveg eins og boginn, og húka, hýk, hauk, hukum, fyrst hokinn er til. Beri aftur svo við, að þá þrjóti orð, þá rakna þeir við lögmálum tungunnar og þau leggja þeim nýyrðin í munn. Það gerir nú ekki mikið til um þetta atriði, því bæði er ekki nema um fá orð að gera, og svo er vöknuð viðleitni hjá mönnum, auðsæ hjá betri rithöfundum og skáldum, að halda í sterka beygingu, þar sem hún á að vera, og líklega ekki langt að bíða þess, að þessir "einstæðlingar" gangi sterkir í öllum myndum, eftir því sem þörf gerist.

Þótt orðabókin sé raunar góð, og yfirleitt ágætlega samið rit innan sinna takmarka, þá gefur það að skilja, að sitthvað kunni sumir að hafa kosið haft á annan veg, en þar er gert, af öllum þeim aragrúa af minniháttar atriðum, sem koma til greina við orðasæginn, sem bókin fjallar um. Það er siður, þegar maður "gagnrýnir" eða "grannsær", að létta þess háttar smámunum af hjarta sínu, einkanlega þegar litlu öðru er til að dreifa. Til að tolla í tízkunni eru fáeinir tíndir upp hér af þeim, sem mér hefir hugkvæmst við að blaða um bókina allvandlega.

Bókin hefir kross framan við orð og merkingar, til að auðkenna þau sem úreld. Merki þau þykja mér bæði óþörf og ófróðleg. Eg trúi bókinni rakalaust, að þau orð séu til í málinu, sem hún telur, þótt eg hafi ekki séð eða heyrt sum þeirra fyrri; en þegar hún fer að segja mér, hvað ekki sé til í málinu, þá ber eg brigður á það, því hún getur ekki vitað það frekar en eg. Enginn maður er umkominn þess, meðan málið lifir og orðin sjálf sýna ekki úrgöngu í mynd sinni. Sjálfsagt eru krossarnir settir með varúð, en samt hefi eg rekið mig á þá þar, sem eg veit að þeir eiga hvergi við, t. a. m. fyrir framan "áburðarmaður", "bakverpast", "eirn" (= eirð), "fjárskakki", "kaur" og "kaura". Þessi orð eru ekki sjaldgæf, hvað þá heldur úreld, og vafa-

laust kárnaði því meir um krossana, því fleiri sem rækust í þeim. Íslendinga villa þeir varla og útlendingum gera þeir ekki mikið til, því víðast munu þeir vera við það, sem sjaldgæft er; lakast er að þeir gefa þeim skakka hugmynd um geymslu tungunnar af Íslendinga hálfu. Nýyrði eru mörg í bókinni, ný og gömul. Þau, sem ekki þykja hafa fengið viðtöku, eru auðkend með afarlitlum baug eða gati framan við þau. Það er vel til fundið. Margra þeirra er getið. Þó hefði líklega verið óhætt að vera enn ósparari á því. Það er öllu til skila haldið, að viðtaka sé fengin, t. a. m. "afálykt", "aðþróun" o. f. og "framhjáhlaup". Það orð er ef til vill ekki talið nýyrði; á að vera (í skák) sama sem framleikur. Skákmenn segi (um peð) drepa eða fella í framleik. Framleikur (það að leika manni að heiman úr sæti sínu) er ekki í orðabókinni.

Útlegging orðanna er yfirleitt nákvæm og snjöll, eins og áður er á vikið; ég hefi ekki rekið mig nema á örfá orð, sem ekki eru alveg rétt útlögð, eða sem höggva hefði mátt nær. Þessi orð eru: **aukvisi** = örkvisi, það er líka ritað ökkvisi, og það er rétta myndin, komið af sögninni ökkva (sbr. Dönsku, ynke), eins og hrökkvís af að hrökkva, og merkir þá upphaflega aumingi, aumkvunarverður maður, og þaðan greinast merkingar þær, sem bókin telur, nema 2. merkingin er líklega ómagi, þarfi. Einn er ökkvisi ættar hverrar, þ. e. hver ætt á minst einn ómaga, komið af hinni víðtæku framfærsluskyldu fornra laga. **Brá**, auga, ætti að vera undir 2. brá, því 1. brá í augabrá (augnalok) er komið af sögninni að bregða; aftur er brá auga af 2. brá, því það heitir svo, af því að það bráir, gljár. 2. brá og 3. brá merkja aðallega ekki annað en gljá og að gljá, því ekkert bráir, nema það gljái. "Einbeygður" er lagt út beint eftir orðunum. "med een Böjning", og nokkuð óljóst, hvað átt sé við; samnefni þess er, sem á e-ð á baugi, á e-ð skylt og óhjákvæmilegt að leysa af hendi, nauðbeygður. Merkingin líklega komin af manngjalda-merkingunni í "baugur", eins og Guðbrandur Vigfússon getur til. Hefði orðabókin betur getið þessarar merkingar í "baugur" vegna máltækjanna "vera á baugi" og "eiga á baugi". Þau hefðu skilist betur. Í máltækinu: "fangs" er von af frekum úlfi, sama sem frekur úlfur er líklegur til að vera vondur bítur, og á Dönsku er lagt út í bókinni: "af en graadig Ulv kan man vente en haard Kamp"; merkir fang á Dönsku "Rov" fremur en "haard Kamp".

"Gangskör" er ekki "Gangbræt", geng að e-u er ekki óeiginlegrar merkingar og vantar fullnaðinn í þýðinguna. Því gangskör er yfirtaksgangur, fullnaðarlykt, endileg úrslit (af gangur, athöfn, sem kveður mikið að, og skör það, sem betur má, yfir tekur, gera g. að e-u, er að leiða til fullnaðarlykta, sama sem láta e-ð skríða til skarar. "Grös 2." merkir ekki "grasgang", heldur gróður, eins og bókin hefir grös 3., og fjallagrös, og svo verður að skilja dæmið: þar eru ágæt grös, þ. e. góð fjallagrös, eða gott

til grasa. Af fjallagrasa-merkingunni er afrunnin merkingin "á næstu grösum", því grasaleitirnar voru nær og fjær eins og fiskimiðin. "Harðbakki" er þar sem mætist þyktin á ljá og dengslið, uppslitin egg (sbr. brýna upp í harðbakka o. fl.); af þeirri frummerkingu renna merkingarnar, sem bókin telur. Langelda f. er tæplega frá langeldatímum komið, líklega er alt saman sama orðið, langelda, langgelda og langhelda, því þau merkja öll sama: langur og krangalega vaxinn maður, þar af duglaus maður, eða e-ð sem er langt og svarar sér illa. "Gjóa augum" (upp á e-n) er ef til vill nær gá augum (upp á e-n), líta upp á e-n, heldur en "gjóta augum".

Á stöku stöðum saknar maður merkingar eða dæmis upp á merkingu, og kynbrigðis og myndbrigðis orða, mest fyrir þá sök, að maður á góðu að venjast í þessu efni, bókin er svo rótnæm. Í dæmum þessa er tala sett aftan við orðið hér, til að sýna merkingarfjölda orðsins í bókinni að viðbættri þeirri, er getið er hér. "Aflegging", 2, megurð, fé er í afleggingu; "afrækir", fugl á köldum vorum; eftir er að "bera" af (túni); "bræðingur", 4, bleytusnjór, setti niður augnalausan bræðing í seinustu hríðinni; "dúr", 3, = dús, og undir henni ætti þá að vera: koma upp úr dúrnum; "einsýnn", 4, = auðsær; "embætta, 2, mjalta; vera ekki við eina "fjöl" feldur, 4, ekki úrræðalaus, ekki úti um mann; "framskot", 5, áfrýjun (máls); nú er tekið "framúr" (vetri); taktu framúr hestinum (beizlið af honum); "frugga" f. (-u, -ur) = fruggi; græna, 3, fl. grænur, dý; e-ð leggur e-n í "gröfina", betra og almennara en "leiðir e-n til grafar"; "hafáll", 3, aflöng lægð á sjávarbotni; "hagl" m. = "hagall"; "hald", 19, staða innan heimilis, — vera í hægra haldi; lúta í lægra haldi; kötturinn skýtur upp "hanginu"; "hárga" (a), 3 = hygla, 6; "heyýta", 2, saman ýtt hey; taka "heima" í e-u; "hlemma", 3, hl. á e-ð, skjóta á e-ð; "hrossanál", 2, nál til að sauma klifberadýnur og meljur; "jartegn f. (-ar, -ir) = jarteikn; "kati", 2, hár klettur, drangur; "kerfi", 5, í rokk; "kjappi", 2, geithafur; "klá" 3, smíða úr gulli og silfri, búa gima; sú kló sem kunni; krögur = krökur = "krökkur" a.; "klöngva" (-st), "klöngra" (-st), kregða (-u, -ur) 3; urmull (af e-u), 4; þétt útbrot af vatnsbólum litlum; "langimúkur", 2, vinningur í kotru. Af orðum, sem vanta, hafa mér hugkvæmst þessi: **asklok**, óeiginleg merking, vera undir askloki = vera með hugann við matinn; hugfesta líkamleg gæði meira en andleg, fésnös f. = fébrúskur = "fétoppur"; **flíra** (-u, -ur) f.; flíra (-a) upp að e-m, flíra sig upp við e-n; flírast við e-n; klunna (-a).

Orðið "lár", a. = lágur, hefði ekki átt að vera í bókinni nema getið væri þess, að það væri ekki bókhæf mynd, og eins hefði bókin átt að hafa athugasemd við "híðiskreppingur", að það ætti að réttu lagi að vera híðkreppingur, því orðabókin er til þess að hjálpa til að kenna rétt mál, en ekki afbökur.

Bókin er víst sama sem laus við

prentvillur; eg hefi fundið aðeins eina: drægju fyrir dregið, undir "framúr".

Framburðar-kerfi bókarinnar minnir á hið Toussaint-Langenscheidtska kerfi, sem tíðkaðist mikið í skóla-orðabókum þýzkum. Hin íslenzku hljóð, sem ekki verður náð með dönskum bókstöfum, eru gefin til kynna með sérstökum táknum og í lyklinum leiðbeint með hljóðin í þeim, með því að vísa á það í dönskum orðum eða í aðrar tungur, svo sem Þýzku eða Ensku, sé hljóðið algengara þar. Tilsögnin um framburðinn er í bókinni afar nákvæm og víst alstaðar keiprétt. Í stuttu mál er bókin afbragðs góð, hún er helguð minningu Björns Magnússonar Olsens, er léði orðasafn sitt til hennar, og heldur veglega uppi minningu þessa mikilhæfa mentamanns. Eins og hann var uppspretta málfræðilegs fróðleiks, meðan hans naut við, eins mun hún reynast áreiðanleg hjálparhella öllum, sem kynnast vilja Íslenzku eða þurfa á henni að halda í ræðu og riti, lengi eftir að upplagið er þrotið, sem sennilega flýgur út fyr en varir.

Landtakan.

.. Gamanvísa eftir **Pál skáld Ólafsson**

(Vísu þessa eftir Pál heitinn Ólafsson sagði oss Jón bóndi Sigurðsson að Geysir í Álftavatnsbygð (frá Ketilsstöðum í Jökulsárhlíð). Páll átti flösku og hafði rist nafn sitt upp við axlir á flöskunni, en nafn föður síns niður við botn. Hafði það svo að gamni, að hann drægi föður sinn að landi, er hann tæmdi flöskuna niður fyrir nafnið hans. Vísan er óviða til og hefir hvergi verið prentuð.

Eg stóð á þurru, faðir minn var á floti,
Fræklega dró eg karl úr greipum Ránar;
Lengi á eftir lá eg samt í roti
— Menn lögðu mér svo þetta út til smánar.

Hugsað heim 19. maí 1922.

Eftir **Jósep Schram.**

Síðan eru seytján ár í dag,
er síðast leit eg fósturlandsins hlíðar,
og ennþá finst mér óma sorgarlag
fyrir eyrum mér við minning þeirrar tíðar,
móðir, er eg mátti við þig skilja,
að mínum ei, en forlaganna vilja.

Þó gnægð sé hér af gæðum lífs að finna
og gagnauðugri moldin en hjá þér,
hugurinn minn heim til fjalla þinna
hraðara en ljóssins geisli fer.
Mér finst eg eins og fangi í Vesturheimi,
og festi ei blund, svo þig mig ekki dreymi.

Eg fæddist upp með fjallarósum þínum
í fögrum dal við skæran fossanið,
náttúran þar ilmi blóma blíðum
blandaði við svana og lóu klið.
Og algæzkan þér yfir sýndist vaka
og alt í náðarfaðm sinn vilja taka.

Samróma um loft og lög og jörð
Lofsöng drotni alt með gleðihljómi;
Þar var engin þögul bænagjörð
í þínum bjarta vorsins helgidómi.
Og sólin gleymdi að setjast þá til viðar,
svo var mikil dýrð á allar hliðar.

Ó, hvílík sjón! Hún sífelt verður mér
í svefni og vöku æ í fersku minni.
Eg óska, þegar felt hef niður fjör,
að fá að njóta hins sama í eilífðinni..
Drýgst því mínar djúpu sorgir þagga,
þeir draumar er í skauti þínu vagga.

Fjórða ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi.

Eins og auglýst hafði verið í blöðunum, var þing þetta sett og haldið í íslenzka Goodtemplarahúsinu í Winnipeg, dagana 26. til 28. febr. s. l.

Forseti félagsins, séra Jónas A. Sigurðsson, setti þingið kl. 2.20 e. h. hins fyrsta þingdags. Var fyrst sunginn sálmurinn "Faðir andanna", því næst las forseti biblíutexta, og séra Guðm. Árnason flutti bæn.

Var þá tekið til þingstarfa. Ritari las dagskrá þá, er auglýst hafði verið í blöðunum, og var hún samþykt, að því eina ákvæði viðbættu, að kosningar skyldu fara fram kl. 3 e. h. síðasta þingdag.

Þessi mál lágu fyrir þinginu:

Skýrslur embættismanna.

Grundvallarlagabreytingar.

Útgáfa lesbókar.

Stofnun söngfélags.

Samvinna og mannaskifti við Ísland.

Sjóðsstofnun til Íslenzkunáms.

Útgáfa Tímaritsins.

Íslenzkukensla.

Útbreiðsla félagsins.

Ný mál og kosning embættismanna.

Forseti las ritaða skýrslu í ávarpsformi til þingsins. Gerði hann þar grein fyrir starfi sínu og félagsins á árinu. Gat hann þar meðal annars, að þrjár nýjar deildir hefðu verið stofnaðar á árinu, og gengið í aðalfélagið, ein á Gimli, önnur í Selkirk, og hin þriðja nýstofnuð í Churchbridge. Þá hefði og deild að Silver Bay, er nefndist "Framtíðin", beiðst upptöku í félagið, gegn því að ársgjaldið yrði aðeins einn dollar á ári. Engin af eldri deildunum hefðu fallið úr sögunni. Sumar deildirnar hefðu afkastað miklu á árinu í félags- og kenslumálum, t. d. "Frón" í Winnipeg, "Fjallkonan" í Wynyard" og "Harpa" í Winnipegosis. Frá öðrum deildum hefði hann færra heyrt, en eflaust hefðu þær líka unnið í sömu átt. Útgáfa Tímaritsins, sem væri eitt af aðalstörfum félagsins, héldi áfram eins og að undanförnu undir ritstjórn séra Rögnv. Péturssonar. Væri til þess vandað bæði að efni og frágangi. Þá hefði og félagið haldið uppi umferðakenslu í Íslenzku í Winnipeg og ráðið til þess tvo kennara, og auk þess veitt sumum deildum fjárstyrk til samskonar starfa. Að síðustu lagði hann til, að þingið sæi sér fært að semja og samþykkja tillögu, er gæfi erindrekum frá deildum utan Winnipegborgar, meiri þingréttindi og atkvæði í málum félagsins en hingað til hefði átt sér stað.

Þá gerði ritari stutta grein fyrir störfum félagsins á árinu. Höfðu

11 nefndarfundir verið haldnir, og forseti sökum fjarveru og illrar aðstöðu, aðeins getað setið þrjá þeirra. Tveir fundir voru ekki beinlínis um félagsmál. Hinn fyrri til undirbúnings samsæti, er tónlistamanninum Percy Grainger var haldið á Ft. Garry hótelinu 7. marz síðastliðinn vetur, og hinn síðari í því skyni að stuðla að söngsamkomum út um bygðir og hér í borginni. Af þeim sjö málum, er síðasta þing afgreiddi, var eitt sett í milliþinganefnd, en af hinum sex, er nefndinni var falið að ráðstafa, hafa þrjú verið afgreidd; en þrjú af eðlilegum ástæðum, verið geymd þessu þingi til íhugunar. Er þar átt við Lesbókina, Söngfélagið og mannaskiftin við Ísland.

Næst lagði féhirðir fram prentaða fjárhagsskýrslu. Sýnir hún meðal annars, að tekjuhalli lítilsháttar er á aðalreikningi félagsins, sem þó er margsinnis jafnaður upp með ágóða þeim, er auglýsingarnar í Tímaritinu gáfu af sér. Sala Tímaritsins á árinu borgaði ekki heldur nándarnærri útgáfukostnaðinn, fremur en á undanförnum árum. Þessi eini ábatasami tekjuliður félagsins (auglýsingarnar), er algerlega að þakka hinum frábæra dugnaði féhirðis.

Þá las fjármálaritari upp skýrslu sína um meðlimatölu og innheimtu á ársgjöldum félagsmanna. Höfðu innheimtur gengið tregt, sem sjá má af því, að lítið yfir 200 dalir hafa borgast í félagssjóð á árinu, en það er helmingur þeirra ársgjalda, er greidd hafa verið, því flestir félagsmenn standa í deildum, sem auðvitað halda helmingi gjaldsins. Meðlimaskráin er prentuð í Tímaritinu eins og að undanförnu.

Að síðustu gaf Skjalavörður skýrslu yfir seldar og óseldar bækur á árinu, og bar henni í öllum aðalatriðum saman við fjárhagsskýrsluna.

Að loknum skýrslum embættismanna voru lesin upp símskeyti frá Félagi Íslendinga í New York, og ávarp í óbundnu máli og ljóðum frá íþróttamanninum Jóhannesi Jósepssyni og Jóni bónda Stefánssyni.

Hófust því næst umræður út af embættismannaskýrslunum. Voru við þær gerðar lítilvægar athugasemdir, sem allar fengu fullnægjandi skýringar. Og voru þær síðan samþyktar án frekari umsvifa.

Að þessu loknu var tekin fyrir dagskráin, eins og hún er hér að framan sýnd. Gekk það sem eftir var dags í það, að ræða málin frá ýmsum sjónarmiðum og skipa í þau nefndir. Viljum vér leitast við að skýra frá afdrifum þessara mála í sömu röð og nefndirnar lögðu fram álit sín. Kl. hálf-sjö var fundi frestað til næsta dags.

— — — — — —

Kl. 8 að kvöldinu var aftur komið saman í efri sal Goodtemplarahússins. Flutti forseti félagsins, séra Jónas A. Sigurðsson, langt og snjalt erindi um íslenzkt þjóðerni og þjóðararf, og viðhald þess vor á meðal. Þá söng ungfrú Rósa Hermannsson tvö íslenzk lög, "Sólskríkjan" og "Fuglar í búri", eftir Jón Laxdal. Var að öllu þessu gerður hinn bezti rómur, og forseta greitt þakklætisatkvæði á þann

hátt, að allir stóðu á fætur. Í fjarveru varaforseta stýrði féhirðir, Ásm. P. Jóhannsson, samkomunni og talaði nokkur orð á undan og eftir. Var þessari samkomu eigi slitið fyr en klukkan að ganga 11 um kvöldið.

— — — — — —

Daginn eftir, 27. febrúar, kom þing aftur saman kl. 2.30 e. h. Var fyrst lokið við nefndaskipanir í þeim málum, er á dagskrá voru. Síðan voru tekin fyrir **Ný mál.**

Dr. G. J. Gíslason frá Grand Forks hóf máls um nýmæli það, er hér skal frá greint. Kennari einn við Luther College, Decorah, Iowa, Knut Gjersted að nafni, hefir unnið að því að rita á enska tungu bók allstóra um sögu Íslands. Hann er sagnfræðingur góður, hefir áður ritað og gefið út sögu Noregs í tveim bindum, sem talin er hin bezta í sinni röð. Hefir hann aflað sér upplýsinga víðsvegar um þau atriði, er honum voru eigi sem ljósust í sögu landsins, bæði hér í Winnipeg og í Fiske-safninu við Cornell háskólann í New York; og íslenzkir fræðimenn, eins og t. d. prófessor Halldór Hermannsson, hafa lesið yfir handrit hans og gefið því meðmæli sín. Bókaútgáfufélagið MacMillan Co. er fúst til að gefa út þessa Íslandssögu, eins og þeir höfðu áður gefið út Noregssögu sama höf., ef þeir fá tryggingu fyrir, að 1000 eintök séu keypt af þeim í einu lagi. Á bókin að kosta í lausasölu 4 dali, en venjulegur bókhlöðuafsláttur að fást af þessum 1000 eintökum.

Var þetta allmikið rætt með og móti, og að lokum kosin þriggja manna nefnd til að íhuga það nánar. —

Þá kallaði forseti eftir skýrslum frá nefndum.

Séra Rögnv. Pétursson skýrði frá því, að milliþinganefndin, sem hafði með höndum sjóðsstofnunarmálið, hefði ekkert starfað á árinu, með því að einn nefndarmannanna hefði þegar á ársþingi í fyrra skorast undan að starfa í nefndinni, og lagði til að þessu máli væri vísað til þingnefndar, er hefði með höndum samvinnu og mannaskifti við Ísland, og var það þá þegar gert.

Lagabreytingar voru þrjár, er fyrir þinginu lágu. Hin fyrsta um reglur fyrir vali heiðursfélaga. Ákveður hún, að einn heiðursfélaga aðeins mætti velja á ári hverju, og réði stjórnarnefndin hver fyrir því yrði. Hin næsta var um niðurfærslu ársgjaldsins úr 2 dölum niður í 1 dal, og hið þriðja um að tvo þriðju greiddra atkvæða þurfi með lagabreyttingu á ársþingi, svo hún öðlist gildi. Nefnd sú er sett var til að íhuga þessar breytingar, var skipuð 5 mönnum, þeim J. J. Bíldfell, Ásg. I. Blöndal, B. B. Olson, J. J. Húnfjörð og Fred Swanson. Lögðu þeir nú fram álit sitt, sem réði þinginu til að samþykkja óbreytta niðurfærslu gjaldsins og ákvæðin um atkvæðafjöldann, en fyrsta tillagan var nokkuð á annan hátt orðuð en í fyrstu.

Urðu um þetta langar og allsnarpar umræður, og varð niðurstaðan sú, að fyrstu og annari breyttingunni var vísað til baka til nefndarinnar, en sú þriðja samþykt eins og hún lá fyrir þinginu. Síðasta þingdag bar svo nefndin þetta

mál fram að nýju og urðu þau úrslit að niðurfærsla gjaldsins var samþykt. Verður því árstillag hvers fullorðins félaga 1 dalur, í stað 2 dala. Var ritara falið að tilkynna það deildum og öðrum.

Breyttingin um val heiðursfélaga var nú nokkuð öðruvísi orðuð en í fyrstu, þannig, að á eftir orðunum: Heiðursfélaga skal kjósa eftir verðleikum", komi: "á ársþingi samkvæmt tillögum stjórnarnefndarinnar" o. s. frv. Var þessi breyting eða viðauki að lokum samþykt.

Nefnd hafði verið sett til að taka til íhugunar tillögur forseta í ávarpi hans til þingsins um réttindi og atkvæði erindreka frá deildum. Í henni voru þeir Fred Swanson, Ólafur Bjarnason og Bjarni Magnússon. Lögðu þeir fram álit þess efnis ,að breytingar í þessu efni væru ekki heppilegar, og þyrfti lagabreytingar áður en nokkuð yrði gert. Var það rætt með og móti, og að lokum vísað til nefndarinnar til frekari íhugunar. Kom hún síðar með endurskoðað nefndarálit, en gat þó ekki til fulls komið sér saman um það. Var það rætt með og móti og að lokum felt, vegna þess að álitið var, að þetta þing gæti ekki gert ákvæði, er kæmi í bága við lögin. Varð það til þess, að síðar á þinginu voru lagðar fram lagabreytingatillögur, er nánar verður frá sagt á sínum tíma.

Nú var dagur að kvöldi kominn og ákveðið að fresta þingfundi til kl. 1 daginn eftir, þann 28. febrúar.

— — — — — —

Klukkan átta að kvöldinu var skemtisamkoma á sama stað. Fór hún fram undir umsjón deildarinnar "Frón". Forseti deildarinnar, hr. J. J. Bíldfell, setti samkomuna með ræðu. Anna Sveinsson (Mrs. Lowe) lék á píanó. Mrs. P. S. Dalman, Mrs. Alex Johnson og Miss Rósa Hermannsson sungu einsöngva, sömuleiðis Mr. Halldór Þórólfsson, er söng meðal annars nýtt lag eftir Þór. Jónsson kaupmann við kvæði eftir séra Jónas A. Sigurðsson. Þá sungu og fjórraddað ungfrúrnar Hermannsson og Herman og þeir herrar Jóhannesson og Þórólfsson. Séra Ragnar E. Kvaran talaði um smásagnastíl og las upp þrjár smásögur, eftir þá Guðm. Friðjónsson, Sigurð Nordal og Einar H. Kvaran. Séra Rögnv. Pétursson las upp kvæði eftir St. G. Stephansson. Fór öll samkoman fram á íslenzku og var að öllu gerður góður rómur. Í neðri salnum báru konurnar fram rausnarlegar veitingar, en í efri salnum var dansað á eftir langt fram yfir miðnætti, og fóru víst allir ánægðir heim til sín.

Síðasta þingdag, þann 28. febr. var fundur settur kl. 1.30 e. h. Forseti bar þinginu kveðju frá séra Guttormi Guttormssyni í Minneota. Ennfremur las hann upp tillögu frá Jóh. Jósefssyni íþróttamanni, er fer fram á, að þingið lýsi "ónáð sinni á því, að verið sé að hvetja eða narra Íslendinga á Íslandi til þess, að flytja búferlum eða alfari til Vesturheims". Var samþykt að leggja tillöguna til síðu og þakka tillögumanni bendinguna.

Samvinnu-, mannaskifta- og sjóðsstofnunarnefndin lagði þá fram álit sitt. Í þeirri nefnd voru: séra

Rögnv. Pétursson, Árni Eggertson, Á. P. Jóhannsson, Sveinb. Áranson og Thorst. J. Gíslason. Lagði hún í stuttu máli til, að kosin sé þriggja manna milliþinganefnd, er hafi þessi mál algerlega með höndum. Var það samþykt og í nefndina kosnir:

Séra Rögnv. Pétursson.
Séra Ragnar E. Kvaran og
Gísli Jónsson.

Þessi nefnd gerði og viðbót við álit sitt, að stjórnarnefndinni sé falið að leita upplýsinga um og sjá um framkvæmdir viðvíkjandi happadrætttismiðum þeim, er ritara félagsins voru sendir frá Stúdentaráði háskóla Íslands. En þeir eru gefnir út og þeim leyfð útbreiðsla á Íslandi í þeim tilgangi, aо byggja stúdentagarð í Reykjavík fyrir utanbæjar námsmenn. Var það og samþykt. (Hefir nefndin síðan leitað leyfis að selja miða þessa, en verið þverneitað, með því að landslög Canada harðbanna lotterí og happadrætti af öllum tegundum.)

Í kenslumálanefnd voru þeir Á. P. Jóhannsson, G. J. Húnfjörð, Svb. Árnason og séra Guðm. Árnason. Lögðu þeir fram langt nefndarálit, er lýsir ánægju yfir öllum þeim tilraunum, er hingað til hafa verið gerðar til viðhalds íslenzkunni hér vestra, bæði í Þjóðræknisfélaginu. Jóns Bjarnasonar skóla og annarsstaðar, og leggur til að nefndinni sé falið að stuðla að því af fremsta megni, að íslenzkukenslu sé haldið áfram eins og að undanförnu. Ennfremur bendir hún á, að æskilegt væri, að íslenzk börn héðan úr bænum gætu fengið sumarvistir hjá íslenzkum bændum úti í bygðum, þar sem ekkert nema íslenzka er töluð á heimilunum. Þá skorar hún og á deildir víðsvegar, að vinna af kappi að íslenzkukenslu, hverja í sínum verkahring. Ennfremur að nefndin leitist við að fá því framgengt, að íslenzka verði viðurkend sem kenslugrein við háskóla Manitoba.

Nefndarálit þetta var samþykt í einu hljóði, án frekari umræða.

Í Tímaritsnefndinni voru: Á. P. Jóhannsson, Ásgeir I. Blöndal, J. J. Bíldfell, ungfrú Hlaðgerður Kristjánsson og Hjálmar Gíslason. Lagði hún fram stutt nefndarálit, er fer þess á leit, að nefndin hafi með höndum útgáfu Tímaritsins, útbreiðslu þess og sölu, eins og að undanförnu, og ráði hinn sama ritstjóra fyrir næsta ár, séra R. Pétursson. Var það í þrem liðum og samþykt óbreytt lið fyrir lið.

Nú var klukkan orðin þrjú eftir hádegi, og fóru þá fram kosningar embættismanna.

Fyrir forseta var stungið upp á séra Jónasi A. Sigurðssyni, séra R. Péturssyni, J. J. Bíldfell og séra A. E. Kristjánssyni

Þeir séra Rögnv. Pétursson og J. J. Bíldfell skoruðust undan að taka kosningu, og fór því atkvæðagreiðslan fram um þá tvo, séra Jónas og séra Albert. Fóru atkvæði þannig, að séra Albert E. Kristjánsson var kosinn forseti með tveim atkvæðum umfram séra Jónas A. Sigurðsson.

Varaforseti: Árni Eggertsson (endurkosinn í einu hljóði).

Skrifari: Gísli Jónsson (endurkosinn í einu hljóði).

Varaskrifari: Ásgeir I. Blöndal (endurkosinn í einu hljóði).

Fyrir féhirði var stungið upp á Á. P. Jóhannssyni. En hann skoraðist undan. Var þá stungið upp á mörgum, en allir afsökuðu sig. Eftir nokkrar umræður og ítrekaða beiðni alls þingsins, lét Á. P. Jóhannsson tilleiðast að taka kosningu.

Varaféhirðir Jónas Jóhannesson (gagnsóknarlaust).

Fjármálaritari: Fred Swanson endurkosinn í einu hljóði).

Vara-fjm.ritari: Klemens Jónasson (gagnsóknarlaust).

Skjalavörður: Finnur Johnson (endurkosinn í einu hljóði).

Yfirskoðunarmenn voru kosnir:
Halldór Bardal.
Hannes Pétursson.

Að afstöðnum kosningum var fráfarandi nefnd greitt þakklætisatkvæði með því að allir stóðu á fætur. Forseti ætlaði þá að víkja úr sæti, en fyrir tilmæli nýkjörna forsetans, sat hann í forsetasæti til þingloka.

Þá bar Fred Swanson fram viðaukatillögur við 3. kafla laganna. Hina fyrri um að meðlimum heimadeilda sé heimilað að gefa erindrekum umboð á atkvæðum sínum á ársþingi. Hin síðari, að einstökum meðlimum sé leyfilegt að gefa öðrum gildum meðlimum skriflegt umboð á atkvæði sínu á ársþingi. Tillögur þessar eru lagðar fyrir næsta ársþing til endanlegra úrslita.

Þá var lagt fram nefndarálit frá Íslandssögunefndinni, en í henni voru: dr. G. J. Gíslason, Á. P. Jóhannsson og séra A. E. Kristjánsson. Lögðu þeir til að stjórnarnefndinni sé falin öll framkvæmd í því máli, og sé henni falið að leita upplýsinga um gildi bókarinnar, og ef hún sé álitin vel þess virði, að gefa hana út, þá vindi hún að því bráðan bug að koma því í framkvæmd. Var nefndarálitið samþykt eftir allmiklar umræður, og nefndinni til aðstoðar í þessu máli kosnir: Dr. G. J. Gíslason, séra Rögnv. Pétursson og séra Hans B. Thorgrímsen.

Lesbókarnefndin las upp álit sitt. Í þeirri nefnd voru: séra Guðm. Árnason, Finnur Johnson og séra Ragnar E. Kvaran. Brýnir hún þörfina fyrir slíka bók og leggur til að kosin sé þriggja manna milliþinganefnd til að starfa í sambandi við stjórnarnefndina að útgáfu slíkrar bókar. Var nefndarálitið samþykt og í nefndina kosnir:
Séra Ragnar E. Kvaran.
Gísli Jónsson og
séra Rögnv. Pétursson.

Í söngfélagsnefndinni voru þeir: Séra Ragnar E. Kvaran, Ásgeir I. Blöndal og J. J. Bíldfell. Lagði hún til, að stjórnarnefndinni sé falið að gera tilraun til að stofna söngfélag meðal Íslendinga í Winnipeg. Ennfremur, að séra Kvaran sé beðinn að leitast fyrir um sönglög útgefin hjá tónskáldum á Íslandi. Að nefndinni sé heimilt að verja alt að 200 dölum úr félagssjóði þessu fyrirtæki til styrktar. Þá var og bent á, að eigi væri með öllu ómögulegt, að hrinda af stað íslenzkum hljóðfæraflokki, ef félaginu þætti tiltækilegt að styrkja það á einhvern hátt.

Urðu um þetta nefndarálit all-

snarpar umræður, en að lokum var það þó samþykt óbreytt.

Útbreiðslumálanefndin kom því næst fram með álit sitt. Í henni voru: Björn Pétursson, séra Sigurður Ólafsson og Kl. Jónasson. Leggja þeir til að gagnger gangskör sé gerð að því á árinu, að senda menn í útbreiðsluerindum um bygðir Íslendinga til að afla meðlima og stofna þjóðræknisdeildir. Ennfremur að gera tilraun til þess að komast í samband við þá Íslendinga, sem dreifðir eru víðsvegar um landið, að reynt sé að útbreiða þekkingu á íslenzkum fræðum meðal hérlendra manna, og að nefnd sé kosin til að sjá um, að þjóðræknismál séu rækilega rædd í íslenzku blöðunum, og að stjórnarnefndinni, um leið og henni sé falin aðalframkvæmd í þessu efni, sé heimilað að verja alt að 500 döllum úr félagssjóði til þessa starfa.

Nefndarálitið var rætt með og móti og breytingartillaga gerð um að strika út þessa háu fjárupphæð. Var hún feld og nefndarálitið samþykt óbreytt. Í nefndina til þess að halda málum félagsins vakandi í blöðunum, voru þeir ritstjórarnir kosnir: Stefán Einarsson, J. J. Bíldfell og Einar P. Jónsson.

Séra Rögnv. Pétursson las upp tillögu til þingsályktunar, er hljóðar svo:

"Þar sem vér erum nú staddir á hinu 4. ársþingi Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi, þykir oss eigi við eiga, að þingi þessu sé svo slitið, að eigi sé minst þess manns meðal þjóðar vorrar, er andast hefir á þessu s.l. ári, er í öllum skilningi var foringi hennar og fulltrúi um fimtung aldar, og þjóðin á að þakka flestar þær verklegar framfarir, er orðið hafa á meðal hennar á síðari árum. Þingið lýsir hrygð sinni yfir því, að þjóð vor á eigi lengur kost á að njóta hinna ágætu starfskrafta og leiðsagnar fyrv. ráðherra Hannesar Hafstein. Því það er sannfæring vor, að þar sé í val fallinn einn af allra mætustu mönnum hinnar íslenzku þjóðar, og minningin um starf hans, andlega og verklega, sé eitt af því, sem niðjum Íslands, hvar sem þeir eru, beri að varðveita og láta sér vera fyrirmynd í öllu góðu, í öllu fyrirhuguðu starfi þjóð vorri til virðingar og blessunar um ókominn tíma."

(Undirritað): Rögnv. Pétursson, Finnur Johnson.

Tillagan var samþykt í einu hljóði með því að allir stóðu þegjandi á fætur.

Þá var klukkan orðin meira en sex og fundi frestað þangað til eftir kvöldverðartíma..

— — — — — —

Klukkan laust eftir átta að kvöldinu var fjölmenni enn samankomið í Goodtemplarasalnum. Hélt séra Kristinn Ólafsson frá Mountain, N. D., þar fyrirlestur all-langan um Þjóðrækni og þjóðernismeðvitund. Rakti hann sögu slíkra hreyfinga meðal fleiri þjóða en Íslendinga á ýmsum tímum, og sýndi muninn á hollri og skaðlegri þjóðrækni . Þótti honum vel segjast og var greitt þakklætisatkvæði fundarins á venjulegan hátt. Séra Jónas A. Sigurðsson stýrði fundi og gerði þingheimi ræðumann kunnugan. Sagði hann, að þarna hefðum við lifandi dæmi þess, hverju

mætti áorka íslenzku þjóðerni til viðhalds, því kunnugt væri, að hann væri hér fæddur og uppalinn og mentaður á þessa lands vísu. Að fyrirlestrinum loknum söng ungfrú Rósa Hermannsson aftur "Sólskríkjan" og "Fuglar í búri", og lék systir hennar, Mrs. Ísfeld, á hljóðfæri með henni.

Var þá sett fundarhlé og tekið á móti nýjum meðlimum í félagið.

Þvínæst hófust umræður á ný um óafgreidd mál, er að framan er frá skýrt. Var þá og margt talað um samvinnuviðleitni við önnur íslenzk félög, t. d. Stúdentafélagið. Voru þó engin ákvæði tekin önnur en þau, að fela nefndinni allar slíkar framkvæmdir.

Æfigjöld og æfifélagar: G. J. Húnfjörð hafði áður vakið máls á, að ákvæði væru gerð um þetta atriði. Gerði nú Fred Swanson þá viðaukatillögu við 4. grein 3. kafla grundvallarlaganna, að "æfifélagar geta þeir gerst, er greiða félaginu í eitt skifti fyrir öll 10—25 dollara í félagssjóð". Skal næsta þingi falið að ákveða upphæðina eftir samkomulagi, ef breytingin að öðru leyti yrði samþykt.

Þá var fráfarandi forseta og skrifara greitt þakklætisatkvæði fyrir störf þeirra á þinginu.

Séra Guðm. Árnason kvaddi fráfarandi forseta í nafni þingsins með nokkrum vel völdum orðum.

Forseti þakkaði þá þinginu og nefndinni fyrir samvinnuna og kallaði á nýja forsetann og setti hann inn í embættið. Nýi forsetinn ávarpaði þingið með nokkrum orðum og óskaði eftir góðri samvinnu á árinu, er í hönd færi.

Fyrv. forseti kvaddi þá þingheim og bað alla að syngja að endingu kvæðið: "Ó, fögur er vor fósturjörð."

Að því búnu sagði hann þingi slitið.

Gísli Jónsson, ritari.

Þjóðræknissamtök Íslendinga í Vesturheimi.

Framhald ritgerðar þessarar kemur ekki að þessu sinni í "Tímaritinu". Eru til þess sérstakar orsakir, er eigi verða tilgreindar hér. Að líkindum heldur ritgerðin áfram í næsta árgangi. Afleitar skekkjur urðu í þeim hluta ritgerðarinnar er birtist í síðasta árgangi. Lökust var sú, að þremur línum, er standa áttu neðst í öðrum dálki, bls. 111, var skotið undir fyrri dálkinn. Línurnar eru þessar. "ið Ameríku í júní, og að það er vafalaust, að hinir íslenzku landnámsmenn á þessari öld stigu" o. s. frv. Þetta eru lesendur beðnir að afsaka og færa á hægra veg.

Auglýsingaskrá Tímaritsins.

Auglýsingaskrá Tímaritsins (frh.)